

ΟΔΗΓΟΣ ΟΡΘΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ

**δυνάμει της Σύμβασης της 25ης
Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα
της διεθνούς απαγωγής παιδιών της
Συνδιάσκεψης της Χάγης για το Ιδιωτικό
Διεθνές Δίκαιο (HCCH)**

**ΜΕΡΟΣ VI
ΑΡΘΡΟ 13 ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ 1
ΣΤΟΙΧΕΙΟ β)**

Δημοσιεύθηκε από τη
Συνδιάσκεψη της Χάγης για το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο – HCCH
Μόνιμο Γραφείο
Churchillplein 6b 2517 JW The Hague The Netherlands

+31 70 363 3303

+31 70 360 4867

secretariat@hcch.net

www.hcch.net

Πρόλογος

Επ' ευκαιρία της 40ής επετείου της σύναψης της *Σύμβασης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών*, παρουσιάζω με ιδιαίτερη χαρά το μέρος VI του οδηγού καλής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της HCCH του 1980 για την απαγωγή παιδιών, στο οποίο εξετάζεται μια κρίσιμη διάταξη της Σύμβασης: το άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) (η εξαίρεση του σοβαρού κινδύνου έκθεσης του παιδιού σε δοκιμασία).

Σκοπός της παρούσας δημοσίευσης είναι η παροχή καθοδήγησης σε δικαστές, κεντρικές αρχές, δικηγόρους και άλλους επαγγελματίες στον τομέα του διεθνούς οικογενειακού δικαίου οι οποίοι καλούνται να εφαρμόσουν το άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) της Σύμβασης του 1980 για την απαγωγή παιδιών. Στη διάταξη αυτή προβλέπεται μία από τις εξαιρέσεις στην άμεση επιστροφή του παιδιού στο πλαίσιο της Σύμβασης. Η αυξανόμενη χρήση, τα τελευταία χρόνια, αυτού του επιχειρήματος άμυνας σε υποθέσεις απαγωγής παιδιών και η διογκούμενη ανησυχία των ειδικών ότι η εσφαλμένη εφαρμογή της διάταξης αυτής θα θέσει σε κίνδυνο τη λεπτή ισορροπία που έχει επιτευχθεί στη Σύμβαση για την απαγωγή παιδιών, ώθησε το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων και Πολιτικής, διοικούν όργανο της HCCH, να αναθέσει στο Μόνιμο Γραφείο να καταρτίσει, με τη συνδρομή ομάδας εργασίας απαρτιζόμενης από ευρύ φάσμα εθνικών εμπειρογνομόνων, οδηγό ορθής πρακτικής σχετικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) της Σύμβασης.

Με την ευκαιρία αυτή, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου σε όλους όσους συνέβαλαν στην κατάρτιση και στην τελειοποίηση του παρόντος οδηγού. Καταρχάς, θα ήθελα να ευχαριστήσω ειδικώς τα πολυάριθμα μέλη της ομάδας εργασίας (πλήρης κατάλογος των μελών διατίθεται στον οδηγό), και, πιο συγκεκριμένα, τη δικαστή Diana Bryant, η οποία προέδρευσε της ομάδας εργασίας από την πρώτη συνεδρίασή της το 2013. Η έμπειρη καθοδήγηση, η απόλυτη προσήλωση και η υπομονή της υπήρξαν καθοριστικές για την επιτυχή ολοκλήρωση του παρόντος οδηγού. Εκφράζω επίσης τις ειλικρινείς ευχαριστίες μου στο προσωπικό και στους πολυάριθμους ασκούμενους του Μόνιμου Γραφείου, οι οποίοι μετείχαν διαδοχικώς στο εγχείρημα. Σύμφωνα με την ορθή και δοκιμασμένη πρακτική της HCCH, ο παρών οδηγός ορθής πρακτικής υποβλήθηκε προς έγκριση στα μέλη της. Το γεγονός ότι ο παρών οδηγός εγκρίθηκε από το σύνολο των (τότε) 83 μελών της HCCH ενισχύει αναμφίβολα το κύρος του ως παράγωγης πηγής πληροφοριών σχετικά με τη λειτουργία της Σύμβασης.

Είναι σημαντικό να διαθέτουν όλοι οι επαγγελματίες, ανεξάρτητα από το αν χειρίζονται υποθέσεις διεθνούς απαγωγής παιδιών σε τακτική, ακόμη και καθημερινή βάση, ή σπανίως, τα αναγκαία εργαλεία για να βοηθήσουν τα παιδιά και τους γονείς που εμπλέκονται σε αυτές τις εξαιρετικά κρίσιμες καταστάσεις. Ευελπιστούμε ότι, με τη δημοσίευση αυτή, οι επαγγελματίες, και ιδίως οι δικαστές, θα διαθέτουν πλέον ένα εργαλείο το οποίο θα τους βοηθήσει στο λεπτό ζήτημα της ανάλυσης της εξαίρεσης του σοβαρού κινδύνου έκθεσης του παιδιού σε δοκιμασία. Είναι σημαντικό να είναι σε θέση να λάβουν ταχέως τεκμηριωμένη απόφαση σχετικά με την επιστροφή του παιδιού. Οι κεντρικές αρχές και άλλοι επαγγελματίες θα βρουν επίσης στον οδηγό χρήσιμη καθοδήγηση η οποία θα τους βοηθήσει να χειριστούν υποθέσεις στις οποίες προβάλλεται αμυντική επιχειρηματολογία βασισμένη στο άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο β). Οι αποφάσεις στις οποίες γίνεται παραπομπή στον οδηγό –οι οποίες είναι όλες προσπελάσιμες στην INCADAT, τη βάση δεδομένων της HCCH για τη διεθνή απαγωγή παιδιών– θα παράσχουν στους αναγνώστες περαιτέρω συγκεκριμένα παραδείγματα σχετικά με τον τρόπο εφαρμογής της διάταξης σε συγκεκριμένες υποθέσεις.

Στο πλαίσιο αυτό, είμαι πεπεισμένος ότι η σημαντική αυτή δημοσίευση θα συμβάλει στη βελτίωση της λειτουργίας και στην πιο ομοιόμορφη εφαρμογή του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) της Σύμβασης για την απαγωγή παιδιών – προς το συμφέρον το παιδιών και των οικογενειών παντού στον κόσμο.

Πίνακας περιεχομένων

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	13
I. Το άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) στο πλαίσιο της Σύμβασης του 1980	19
1. Η αρχή: επιστροφή του παιδιού	21
α. Σκοπός και βασικές έννοιες της Σύμβασης.....	21
i. Η μετακίνηση ή η κατακράτηση είναι παράνομη όταν προσβάλλει το δικαίωμα επιμέλειας	21
ii. Η παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση είναι επιβλαβής για το παιδί.....	21
iii. Οι αρχές του κράτους συνήθους διαμονής είναι σε καλύτερη θέση για να αποφαινούνται επί ζητημάτων επιμέλειας και επικοινωνίας.....	22
β. Απόφαση επιστροφής: δεν συνιστά κρίση επί της επιμέλειας	22
γ. Συνοπτική διαδικασία επιστροφής.....	22
δ. Συνεργασία μεταξύ συμβαλλόμενων μερών.....	23
ε. Καθήκον έκδοσης διαταγής άμεσης επιστροφής του παιδιού.....	23
στ. Περιορισμένες εξαιρέσεις στο καθήκον διαταγής άμεσης επιστροφής.....	24
ζ. Συσταλτική ερμηνεία των εξαιρέσεων	25
2. Άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) – κατανόηση της εξαίρεσης σοβαρού κινδύνου	25
α. Τρία είδη «σοβαρού κινδύνου»	25
β. Σοβαρός κίνδυνος για το παιδί.....	26
γ. Επίπεδο «σοβαρού κινδύνου»	26
δ. Μια «μελλοντοστραφής» εξαίρεση σοβαρού κινδύνου	27
II. Άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) στην πράξη.....	29
1. Εξέταση της εξαίρεσης σοβαρού κινδύνου	31
α. Ανάλυση θήμα προς θήμα.....	31
β. Μέτρα προστασίας.....	34
γ. Πρακτικές διευθετήσεις	35
δ. Δικονομικοί κανόνες και κανόνες διεξαγωγής αποδείξεων	36
i. Βάρος απόδειξης.....	36
ii. Περιορισμός των πληροφοριών και των αποδεικτικών στοιχείων στο ζήτημα της επιστροφής.....	36
iii. Παραδεκτό πληροφοριών για την κοινωνική κατάσταση του παιδιού.....	36
iv. Παραδεκτό της αίτησης επιστροφής και των συνημμένων εγγράφων.....	37
2. Παραδείγματα ισχυρισμών που μπορούν να προβληθούν βάσει του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β).....	37
α. Ενδοοικογενειακή βία κατά του παιδιού και/ή του κατακρατούντος γονέα	37
β. Οικονομικά μειονεκτήματα ή μειονεκτήματα ανάπτυξης για το παιδί κατά την επιστροφή του.....	40
γ. Κίνδυνοι συνδεόμενοι με περιστάσεις στο κράτος συνήθους διαμονής	41
δ. Κίνδυνοι συνδεόμενοι με την υγεία του παιδιού.....	42
ε. Ο χωρισμός του παιδιού από τον κατακρατούντα γονέα, όταν ο κατακρατών γονέας αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να επιστρέψει στο κράτος συνήθους διαμονής του παιδιού	43
i. Ποινική δίωξη κατά του κατακρατούντος γονέα στο κράτος συνήθους διαμονής του παιδιού λόγω παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης	44
ii. Ζητήματα μετανάστευσης τα οποία αφορούν τον κατακρατούντα γονέα	46

iii.	Έλλειψη αποτελεσματικής πρόσβασης στη δικαιοσύνη στο κράτος συνήθους διαμονής	46
iv.	Ιατρικοί ή οικογενειακοί λόγοι αναγόμενοι στο πρόσωπο του κατακρατούντος γονέα	47
v.	Ρητή άρνηση επιστροφής	48
στ.	Χωρισμός του παιδιού από τα αδέλφια του	48
III.	Ορθή πρακτική για τα δικαστήρια σε υποθέσεις του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β)	51
1.	Γενική αρχή: αποτελεσματική διαχείριση υποθέσεων	53
2.	Ορθές πρακτικές διαχείρισης υποθέσεων	54
α.	Έγκαιρος προσδιορισμός των σχετικών ζητημάτων	54
β.	Φιλική επίλυση	54
γ.	Συμμετοχή των διαδίκων στη διαδικασία	55
δ.	Συμμετοχή του παιδιού στη διαδικασία	56
ε.	Αποδεικτικά στοιχεία	57
στ.	Αποδεικτικά στοιχεία από εμπειρογνώμονες	57
ζ.	Συνδρομή από κεντρικές αρχές και απευθείας δικαστική επικοινωνία	58
IV.	Ορθή πρακτική για κεντρικές αρχές σε υποθέσεις του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β)	61
1.	Γενικά καθήκοντα των κεντρικών αρχών – συνεργασία και παροχή πληροφοριών	63
2.	Περιορισμένος ρόλος των κεντρικών αρχών όσον αφορά την εξαίρεση σοβαρού κινδύνου	63
3.	Ορθή πρακτική για την κεντρική αρχή του κράτους που υποβάλλει την αίτηση	64
4.	Ορθή πρακτική για την κεντρική αρχή του κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση	64
V.	Χρήσιμες πηγές	67
1.	Αιτιολογική έκθεση της Σύμβασης του 1980	69
2.	Τα πρακτικά της δέκατης τέταρτης συνεδρίασης (Proceedings of the Fourteenth Session, 1980)	69
3.	Βάση δεδομένων για τη διεθνή απαγωγή παιδιών (INCADAT)	69
4.	Οι δημοσιευμένοι από την HCCH οδηγοί ορθής πρακτικής	70
5.	Το Διεθνές δίκτυο δικαστών της Χάγης (IHJ)	70
6.	Το The Judges' Newsletter on International Child Protection	70
7.	Έγγραφα εθνικών αρχών	71
	Ευρετήριο παρατιθέμενης νομολογίας	73
	Ευρετήριο παρατιθέμενης νομολογίας	75

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

Υπόθεση του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β):

Ο όρος «υπόθεση του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β)», όπως χρησιμοποιείται στον παρόντα οδηγό, παραπέμπει σε υπόθεση διεθνούς απαγωγής παιδιού με αίτημα την επιστροφή παιδιού (ή παιδιών), στην οποία η διαδικασία κινήθηκε δυνάμει της Σύμβασης του 1980 και στην οποία προβλήθηκε η εξαίρεση του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β).

Διαχείριση υποθέσεων:

Πρόκειται για τη διαδικασία μέσω της οποίας το δικαστήριο επιβλέπει τη διεξαγωγή της υπόθεσης, ιδίως προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η υπόθεση μπορεί να εκδικαστεί ταχέως και ότι δεν υπάρχουν αδικαιολόγητες καθυστερήσεις στη διαδικασία.

Κακοποίηση ανηλίκου:

Ανάλογα με τον ορισμό που χρησιμοποιείται στη σχετική δικαιοδοσία, ο όρος «κακοποίηση ανηλίκου» παραπέμπει σε μορφές σωματικής, συναισθηματικής ή ψυχολογικής παραμέλησης, κακομεταχείρισης ή σεξουαλικής κακοποίησης παιδιού, η οποία είναι συνήθως αποτέλεσμα πράξεων ή παραλείψεων γονέα ή άλλου προσώπου.

Απευθείας δικαστική επικοινωνία:

Η απευθείας δικαστική επικοινωνία αφορά την επικοινωνία μεταξύ εν ενεργεία δικαστών, οι οποίοι βρίσκονται σε διαφορετικές δικαιοδοσίες, σχετικά με συγκεκριμένη υπόθεση¹.

Οικιακή και ενδοοικογενειακή βία:

Ανάλογα με τον ορισμό που χρησιμοποιείται στη σχετική δικαιοδοσία, ο όρος «οικιακή βία» ή «ενδοοικογενειακή βία» μπορεί να περιλαμβάνει ένα εύρος συμπεριφορών κακομεταχείρισης εντός της οικογένειας, περιλαμβανομένων, για παράδειγμα, μορφών σωματικής, συναισθηματικής, ψυχολογικής, σεξουαλικής και οικονομικής κακοποίησης. Μπορεί να στρέφεται κατά του παιδιού («κακοποίηση παιδιών») και/ή κατά του συντρόφου (καλούμενη ενίοτε «συζυγική κακοποίηση» ή «άσκηση βίας από τον σύντροφο») και/ή άλλων μελών της οικογένειας.

Ενδοοικογενειακή βία:

Βλ. ανωτέρω «Οικιακή και ενδοοικογενειακή βία».

Σοβαρός κίνδυνος:

Για τους σκοπούς του παρόντος οδηγού, ο «σοβαρός κίνδυνος» για το παιδί αφορά τον σοβαρό κίνδυνο η επιστροφή του παιδιού να το εκθέσει σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία ή με οποιονδήποτε άλλον τρόπο να το περιαγάγει σε αφόρητη κατάσταση.

¹ Βλ. Απευθείας δικαστική επικοινωνία – Αναδυόμενη καθοδήγηση σχετικά με την ανάπτυξη του διεθνούς δικτύου δικαστών της Χάγης και γενικές αρχές για τη δικαστική επικοινωνία, περιλαμβανομένων κοινών αποδεκτών διασφαλίσεων για απευθείας δικαστική επικοινωνία σε συγκεκριμένες υποθέσεις, στο πλαίσιο του διεθνούς δικτύου δικαστών της Χάγης, Χάγη, 2013, σ. 12 (στο εξής: Αναδυόμενη καθοδήγηση σχετικά με τη δικαστική επικοινωνία) (διατίθεται επίσης στον δικτυακό τόπο της HCCH στη διεύθυνση < www.hcch.net > ενότητα «Child Abduction» και στη συνέχεια «Direct Judicial Communications»).

Εξαίρεση σοβαρού κινδύνου:

Για τους σκοπούς του παρόντος οδηγού, ο όρος «εξαίρεση σοβαρού κινδύνου» αφορά την εξαίρεση που προβλέπεται στο άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) της Σύμβασης του 1980, η οποία περιλαμβάνει τρία είδη σοβαρού κινδύνου – έκθεση του παιδιού σε φυσική δοκιμασία, έκθεση του παιδιού σε ψυχολογική δοκιμασία ή περιέλευση του παιδιού σε αφόρητη κατάσταση με οποιονδήποτε άλλο τρόπο².

Διεθνές δίκτυο δικαστών της Χάγης:

Το διεθνές δίκτυο δικαστών της Χάγης (International Hague Network of Judges, IHNJ) είναι δίκτυο δικαστών με ειδικευση σε υποθέσεις οικογενειακού δικαίου, το οποίο σύστησε η Συνδιάσκεψη της Χάγης για το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο (Hague Conference on Private International Law, HCCH) για τη διευκόλυνση της επικοινωνίας και της συνεργασίας μεταξύ δικαστών σε διεθνές επίπεδο και για την παροχή συνδρομής στην αποτελεσματική λειτουργία της Σύμβασης του 1980.

Αποστερούμενος γονέας:

Ο όρος «αποστερούμενος γονέας» αναφέρεται στο φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή στον οργανισμό που ισχυρίζεται ότι το παιδί μετακινήθηκε ή κατακρατείται παράνομα σε άλλο συμβαλλόμενο μέρος κατά παράβαση του δικαιώματος επιμέλειας βάσει της Σύμβασης του 1980.

Εγγραφή στο πινάκιο:

Η «εγγραφή στο πινάκιο» είναι η διαδικασία ένταξης υπόθεσης στο πρόγραμμα εκδίκασης υποθέσεων του δικαστηρίου.

Αποφάσεις-καρμπόν:

Πρόκειται για πανομοιότυπες ή παρεμφερείς αποφάσεις τις οποίες εξέδωσαν τα δικαστήρια τόσο στο κράτος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση όσο και στο κράτος που υποβάλλει την αίτηση, οι οποίες είναι διαθέσιμες μόνο σε μερικά νομικά συστήματα και δικαιοδοσίες. Κάθε απόφαση είναι εκτελεστή και παράγει αποτελέσματα στο κράτος στο οποίο εκδόθηκε.

Πρακτικές διευθετήσεις:

Πρόκειται για τις διευθετήσεις τις οποίες ενδέχεται να καθορίσει το δικαστήριο στο πλαίσιο απόφασης επιστροφής για τη διευκόλυνση και την υλοποίηση της επιστροφής του παιδιού. Οι πρακτικές διευθετήσεις δεν προορίζονται να αντιμετωπίσουν σοβαρό κίνδυνο και πρέπει να διακρίνονται από τα μέτρα προστασίας.

Μέτρα προστασίας:

Για τους σκοπούς του παρόντος οδηγού, ο όρος πρέπει να νοείται ευρέως υπό την έννοια μέτρων που είναι διαθέσιμα για την αντιμετώπιση σοβαρού κινδύνου.

Κράτος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση:

Το κράτος στο οποίο μετακινήθηκε ή στο οποίο κατακρατείται το παιδί. Είναι το κράτος στο οποίο διεξάγεται η διαδικασία επιστροφής³.

² Βλέπε ενότητα Ι.2 του παρόντος οδηγού.

³ Βλ. άρθρο 11 παράγραφος 2, άρθρο 12 παράγραφος 3, άρθρο 13 παράγραφος 1, και άρθρα 14, 17, 20 και 24 της Σύμβασης του 1980.

Κράτος που υποβάλλει την αίτηση:

Το κράτος του οποίου η κεντρική αρχή υπέβαλε αίτηση επιστροφής του παιδιού, ή από το οποίο φυσικό πρόσωπο υπέβαλε αίτηση επιστροφής του παιδιού, βάσει της Σύμβασης του 1980. Πρόκειται συνήθως για το κράτος συνήθους διαμονής του παιδιού πριν από τη μετακίνηση ή την κατακράτηση του παιδιού⁴.

Διαδικασία επιστροφής:

Πρόκειται για τη «διαδικασία επιστροφής» δυνάμει της Σύμβασης του 1980 για την επιστροφή παιδιού ή παιδιών, η οποία διεξάγεται ενώπιον της δικαστικής ή διοικητικής αρχής του συμβαλλόμενου μέρους στο οποίο το παιδί μετακινήθηκε ή κατακρατείται («κράτος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση»)⁵.

Ανάλογα με τη δικαιοδοσία, τη διαδικασία επιστροφής μπορεί να κινήσει ο αποστερούμενος γονέας, η κεντρική αρχή του κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση και/ή δημόσιος φορέας, όπως π.χ. ο εισαγγελέας.

Δικαίωμα επιμέλειας:

Η έννοια του «δικαιώματος επιμέλειας», όπως χρησιμοποιείται στον παρόντα οδηγό, παραπέμπει στον αυτοτελή ορισμό της ο οποίος παρέχεται στο άρθρο 5 στοιχείο α) της Σύμβασης του 1980 και περιλαμβάνει «το δικαίωμα που αφορά στη μέριμνα για το πρόσωπο του παιδιού και ιδίως το δικαίωμα καθορισμού του τύπου διαμονής του».

Χωριστός εκπρόσωπος του παιδιού:

Πρόσωπο ή φορέας ο οποίος διορίζεται ή εγκρίνεται από το δικαστήριο για την εκπροσώπηση παιδιού ή παιδιών σε διαδικασία επιστροφής, περιλαμβανομένων, ενδεικτικώς, ανεξάρτητου δικηγόρου παιδιών και νομικού εκπροσώπου του παιδιού.

Κατακρατών γονέας:

Το πρόσωπο που φέρεται ότι μετακίνησε παράνομα παιδί από το κράτος συνήθους διαμονής του σε άλλο συμβαλλόμενο μέρος ή ότι κατακρατεί παράνομα παιδί σε άλλο συμβαλλόμενο μέρος.

Δέσμευση:

Πρόκειται για εκούσια υπόσχεση, ανάληψη υποχρέωσης ή διαβεβαίωση την οποία παρέχει προς το δικαστήριο φυσικό πρόσωπο –συνήθως, ο αποστερούμενος γονέας– σχετικά με ορισμένες πράξεις ή παραλείψεις. Τα δικαστήρια σε ορισμένες δικαιοδοσίες δέχονται, ή ακόμη και απαιτούν, την παροχή δεσμεύσεων από τον αποστερούμενο γονέα σε σχέση με την επιστροφή παιδιού. Δέσμευση η οποία παρέχεται επίσημα σε δικαστήριο στη δικαιοδοσία του κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση στο πλαίσιο διαδικασίας επιστροφής ενδέχεται να είναι ή να μην είναι εκτελεστή στο κράτος στο οποίο θα επιστρέψει το παιδί⁶.

⁴ Βλ. άρθρο 9 («κεντρική αρχή από την οποία προέρχεται η αίτηση») και άρθρο 11 παράγραφος 2 της Σύμβασης του 1980.

⁵ Βλ. άρθρο 12 παράγραφος 1 της Σύμβασης του 1980.

⁶ Στον παρόντα οδηγό υιοθετείται ο ορισμός των «δεσμεύσεων» (undertakings), ο οποίος παρέχεται στον *Οδηγό ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Μέρος Ι – Πρακτική κεντρικών αρχών*, Bristol, Family Law (Jordan Publishing), 2003 (στο εξής: οδηγός ορθής πρακτικής σχετικά με την πρακτική των κεντρικών αρχών) (διατίθεται επίσης στον δικτυακό τόπο της HCCH στη διεύθυνση < www.hcch.net > ενότητα «Publications»).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Στον παρόντα οδηγό ορθής πρακτικής εξετάζεται το **άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο β)** της Σύμβασης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών (στο εξής: Σύμβαση του 1980 ή, απλώς, Σύμβαση),⁷ το οποίο είναι επίσης γνωστό ως η «**εξαίρεση σοβαρού κινδύνου**»⁸.
2. Το άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο β)⁹ ορίζει τα εξής:

«[1] Παρά τις διατάξεις του προηγούμενου άρθρου [12], η δικαστική ή διοικητική αρχή του κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση δεν δεσμεύεται να διατάξει την επιστροφή του παιδιού, εφόσον το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή η οργάνωση που αντιτίθεται στην επιστροφή του αποδεικνύει:

[...]

β) ότι υπάρχει σοβαρός κίνδυνος η επιστροφή του παιδιού να το εκθέσει σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο να το περιαγάγει σε μια αφόρητη κατάσταση».
3. Στόχος του παρόντος οδηγού είναι να προαγάγει, σε παγκόσμιο επίπεδο, την ορθή και συνεκτική εφαρμογή της εξαίρεσης σοβαρού κινδύνου σύμφωνα με τους όρους και τον σκοπό της Σύμβασης του 1980, λαμβάνοντας υπόψη ερμηνευτικά βοηθήματα, όπως την αιτιολογική έκθεση της Σύμβασης¹⁰, καθώς και παλαιότερα συμπεράσματα και συστάσεις της Ειδικής Επιτροπής¹¹, και τους υφιστάμενους οδηγούς ορθής πρακτικής σχετικά με τη Σύμβαση του 1980. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, στον οδηγό παρέχονται πληροφορίες και καθοδήγηση σχετικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή της εξαίρεσης σοβαρού κινδύνου και παρουσιάζονται παραδείγματα ορθής πρακτικής από διάφορες δικαιοδοσίες.
4. Ο οδηγός υποδιαιρείται σε πέντε ενότητες. Στην ενότητα I παρουσιάζεται το άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) στο πλαίσιο της Σύμβασης του 1980. Στην ενότητα II εξηγείται η εφαρμογή του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) στην πράξη. Στην ενότητα III παρέχονται λειτουργική καθοδήγηση και ορθές πρακτικές με σκοπό την παροχή συνδρομής στα δικαστήρια¹² που επιλαμβάνονται διαδικασιών επιστροφής, στο πλαίσιο του καθήκοντός τους να διαχειριστούν τη διαδικασία με ταχύ και αποτελεσματικό τρόπο και να αξιολογήσουν την εξαίρεση σοβαρού κινδύνου, όταν προβάλλεται ενώπιόν τους. Στην ενότητα IV περιέχονται πληροφορίες σχετικά με τον ρόλο των

⁷ Ο παρών οδηγός αποτελεί το μέρος VI της σειράς *Οδηγών ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης του 1980* που δημοσίευσε η HCCH, βλ. ενότητα V.4 κατωτέρω. Εκτός εάν προσδιορίζεται κάτι διαφορετικό, παραπομπή στον «οδηγό» στο παρόν έγγραφο είναι παραπομπή στον παρόντα οδηγό (μέρος VI της σειράς).

⁸ Βλ., ανωτέρω, στο γλωσσάριο «σοβαρός κίνδυνος» και «εξαίρεση σοβαρού κινδύνου».

⁹ Εκτός εάν προσδιορίζεται κάτι διαφορετικό, παραπομπή σε άρθρο στο κείμενο ή σε υποσημείωση του παρόντος οδηγού είναι παραπομπή σε άρθρο της Σύμβασης του 1980.

¹⁰ Βλ. E. Pérez-Vera, «Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention» (στο εξής: αιτιολογική έκθεση), in *Actes et documents de la Quatorzième session (1980)*, Tome III, *Child abduction*, Χάγη, Imprimerie Nationale, 1982, σ. 426-473 (διατίθεται επίσης στον δικτυακό τόπο της HCCH, βλ. διαδρομή στην υποσημείωση 6). Η αιτιολογική έκθεση η οποία, μεταξύ άλλων, παρέχει πληροφορίες σχετικά με τις προπαρασκευαστικές εργασίες και τις συνθήκες σύνταξης της Σύμβασης, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως συμπληρωματικό μέσο ερμηνείας της Σύμβασης. Βλ. *Σύμβαση της Βιέννης, της 23ης Μαΐου 1969, περί του δικαίου των συνθηκών*, άρθρα 31-32.

¹¹ Η HCCH συστήνει ειδικές επιτροπές, τις οποίες συγκαλεί ο γενικός γραμματέας της, για την κατάρτιση και τη διαπραγμάτευση νέων συμβάσεων της HCCH ή για την επανεξέταση της πρακτικής λειτουργίας υφιστάμενων συμβάσεων της HCCH. Η Ειδική Επιτροπή απαρτίζεται από εμπειρογνώμονες ορισμένους από τα μέλη της HCCH και από τα συμβαλλόμενα μέρη της Σύμβασης. Στις συνεδριάσεις της μπορούν να παρίστανται, με την ιδιότητα του παρατηρητή, εκπρόσωποι άλλων ενδιαφερόμενων κρατών (ιδίως εκείνων που έχουν εκδηλώσει στο Μόνιμο Γραφείο ενδιαφέρον να προσχωρήσουν στη Σύμβαση) και σχετικών διεθνών οργανισμών. Τα συμπεράσματα και οι συστάσεις της Ειδικής Επιτροπής διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ομοιομορφή ερμηνεία και πρακτική λειτουργία της Σύμβασης.

¹² Η παραπομπή σε «δικαστήριο» στον παρόντα οδηγό είναι παραπομπή στην αρμόδια δικαστική ή διοικητική αρχή η οποία επιλαμβάνεται διαδικασίας για την επιστροφή παιδιών βάσει της Σύμβασης του 1980 (άρθρο 11).

κεντρικών αρχών που ορίζονται δυνάμει της Σύμβασης¹³, για την παροχή συνδρομής σε αυτές κατά τον χειρισμό εισερχόμενων και εξερχόμενων υποθέσεων στις οποίες γίνεται επίκληση του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β). Στην ενότητα V παρουσιάζονται χρήσιμες πηγές. Παρότι προορίζεται κυρίως για δικαστήρια και κεντρικές αρχές, ο οδηγός μπορεί επίσης να συνδράμει δικηγόρους και άλλους οργανισμούς/φορείς.

5. Παρότι ο οδηγός επικεντρώνεται στο άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο β), γίνεται παραπομπή και σε άλλες διατάξεις της Σύμβασης του 1980 καθώς και σε άλλες διεθνείς πράξεις στο μέτρο που ενδέχεται να διαδραματίζουν κάποιο ρόλο στην εφαρμογή του άρθρου αυτού. Ειδικότερα, όταν ισχύει μεταξύ συμβαλλόμενων μερών, η Σύμβαση της 19ης Οκτωβρίου 1996 για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση, την εκτέλεση και τη συνεργασία ως προς τη γονική ευθύνη και τα μέτρα προστασίας των παιδιών (στο εξής: Σύμβαση του 1996), ενδέχεται να είναι επωφελής για τα παιδιά θύματα διεθνούς απαγωγής, καθώς συμπληρώνει και ενισχύει τη Σύμβαση του 1980 από πολλές σημαντικές απόψεις¹⁴. Στον δικτυακό τόπο της HCCH (< www.hcch.net >) υπάρχουν επικαιροποιημένες πληροφορίες σχετικά με το αν ένα κράτος το οποίο εμπλέκεται σε υπόθεση του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) είναι επίσης συμβαλλόμενο μέρος της Σύμβασης του 1996 (ενότητα «Protection of Children» και στη συνέχεια «Status table»).
6. Η συνεχιζόμενη σημασία της Σύμβασης του 1980 για τη στήριξη των δικαιωμάτων του παιδιού είναι πρόδηλη στις εξελίξεις που επήλθαν στο διεθνές νομικό πλαίσιο μετά την έγκρισή της¹⁵. Για παράδειγμα, τα συμβαλλόμενα κράτη της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών του 1989 για τα Δικαιώματα του Παιδιού (στο εξής: ΣΔΠ) έχουν υποχρεώσεις σε σχέση με ζητήματα όπως η συμμετοχή των παιδιών στη διαδικασία επιστροφής βάσει της Σύμβασης του 1980, μεταξύ άλλων όταν προβάλλεται η εξαίρεση του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β)¹⁶. Η Σύμβαση του 1980 στηρίζει το δικαίωμα των παιδιών να ενημερώνονται για τις λεπτομέρειες και τις συνέπειες της διαδικασίας επιστροφής και να εκφράζουν τη γνώμη τους κατά τη διαδικασία επιστροφής. Εάν το παιδί έχει την κατάλληλη ηλικία και ωριμότητα, η γνώμη του θα πρέπει να λαμβάνεται δεόντως υπόψη.

¹³ Βλ. άρθρο 6 της Σύμβασης του 1980.

¹⁴ Βλ., π.χ., άρθρα 7 και 50 της Σύμβασης του 1996. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την ενδεχόμενη εφαρμογή της Σύμβασης του 1996 σε υποθέσεις διεθνούς απαγωγής παιδιών, βλ., π.χ., *Πρακτικό εγχειρίδιο σχετικά με τη λειτουργία της Σύμβασης της Χάγης της 19ης Οκτωβρίου 1996 για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση, την εκτέλεση και τη συνεργασία σε θέματα γονικής μέριμνας και μέτρων προστασίας των παιδιών*, το οποίο δημοσιεύθηκε από την HCCH, Χάγη, 2014 (στο εξής: *πρακτικό εγχειρίδιο σχετικά με τη Σύμβαση του 1996*), διατίθεται στον δικτυακό τόπο της HCCH (βλ. διαδρομή στην υποσημείωση 6), κεφάλαιο 13, ενότητα Α. Βλ. επίσης Ν. Lowe και Μ. Nicholls, *The 1996 Convention on the Protection of Children*, Jordan Publishing, 2012, κεφάλαιο 7.

¹⁵ Βλ. *Office of the Children's Lawyer κατά Balev*, 2018 SCC 16, Supreme Court of Canada (Καναδάς) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CA 1389], σκέψη 34, όπου το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι τόσο η Σύμβαση του 1980 όσο και η ΣΔΠ επιδιώκουν «την προστασία του συμφέροντος του παιδιού», «την προστασία της ταυτότητας και των οικογενειακών σχέσεων του παιδιού» και «την πρόληψη της παράνομης μετακίνησης και κατακράτησης παιδιών» και ότι αμφότερες οι Συμβάσεις «δέχονται την αρχή ότι ένα επαρκώς ώριμο παιδί θα πρέπει να έχει το δικαίωμα να εκφέρει άποψη σχετικά με το πού θα ζήσει, όπως εξετάζεται κατωτέρω σχετικά με το άρθρο 13 παράγραφος 2 της Σύμβασης της Χάγης».

¹⁶ Βλ., π.χ., άρθρο 12 της ΣΔΠ.

7. Παρότι παρέχει γενική θεώρηση ερμηνευτικών ζητημάτων, ο παρών οδηγός **δεν προορίζεται** να καθοδηγήσει την ερμηνεία του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) σε επιμέρους υποθέσεις. Κάτι τέτοιο παραμένει «αποκλειστική αρμοδιότητα της αρχής που αποφαινεται επί της επιστροφής»¹⁷, λαμβανομένων υπόψη των συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών κάθε επιμέρους υπόθεσης. Είναι γνωστό ότι τα πραγματικά περιστατικά των υποθέσεων της Σύμβασης του 1980 είναι εξαιρετικά εξειδικευμένα, και τα δικαστήρια, οι κεντρικές αρχές και άλλοι ενδιαφερόμενοι πρέπει να έχουν κατά νου το γεγονός αυτό όταν συμβουλευούνται τον παρόντα οδηγό.
8. Επιπλέον, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι κανένα στοιχείο στον παρόντα οδηγό δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι δεσμεύει τα συμβαλλόμενα μέρη της Σύμβασης του 1980 (και οποιασδήποτε άλλης Σύμβασης της HCCH) και τις δικαστικές ή άλλες αρχές τους. Η ορθή πρακτική που περιγράφεται στον παρόντα οδηγό έχει αμιγώς συμβουλευτικό χαρακτήρα και υπόκειται στις σχετικές νομοθεσίες και διαδικασίες, λαμβανομένων υπόψη των διαφορετικών νομικών παραδόσεων. Επιπλέον, ο οδηγός δεν προορίζεται να περιγράψει τη νομική θέση όλων των συμβαλλόμενων μερών και, περιέχει, κατ' ανάγκη, περιορισμένες μόνο παραπομπές σε εθνική νομολογία και συγκριτικό δίκαιο. Τέλος, θα πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι οι παρατιθέμενες υποθέσεις προορίζονται να παράσχουν παραδείγματα του τρόπου με τον οποίο ορισμένα δικαστήρια προσέγγισαν ισχυρισμούς περί σοβαρού κινδύνου¹⁸ και όχι να παράσχουν αυστηρές ή ακριβείς οδηγίες σε δικαστές ή άλλα πρόσωπα που χρησιμοποιούν τον παρόντα οδηγό. Σκοπός των παραπομπών στη νομολογία είναι να δοθούν παραδείγματα συγκεκριμένων ζητημάτων τα οποία εξετάζονται στο σχετικό μέρος του οδηγού, ανεξάρτητα από την απόφαση που εκδόθηκε στη συγκεκριμένη υπόθεση. Όλες οι αποφάσεις που παρατίθενται στον παρόντα οδηγό διατίθενται στην INCADAT¹⁹ με πλήρες κείμενο της απόφασης στην πρωτότυπη γλώσσα έκδοσής της, καθώς και σύνοψη αυτής στην αγγλική, στη γαλλική ή στην ισπανική γλώσσα, σε δύο από τις γλώσσες αυτές ή και στις τρεις αυτές γλώσσες. Τα σχετικά ζητήματα περιγράφονται εν συντομία στον παρόντα οδηγό προκειμένου να παρασχεθούν ενδείξεις σχετικά με τη σημασία της νομολογίας. Επισημαίνεται ότι πιο πρόσφατη νομολογία ενδέχεται να ανατρέπει ή να τροποποιεί παλαιότερες αποφάσεις. Οι αναγνώστες του οδηγού θα πρέπει να ελέγχουν στην INCADAT ή σε άλλες πηγές, αν υπάρχει πιο πρόσφατη νομολογία επί της συγκεκριμένης πτυχής του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) η οποία έχει σημασία στην επίμαχη υπόθεση.
9. Όλα τα συμβαλλόμενα μέρη παροτρύνονται να επανεξετάζουν τις πρακτικές τους κατά την εφαρμογή του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) και να τις βελτιώνουν, όταν ενδείκνυται και είναι δυνατόν.

¹⁷ «Συμπεράσματα και συστάσεις του μέρους I και του μέρους II της Ειδικής Επιτροπής για την πρακτική λειτουργία της Σύμβασης του 1980 για την απαγωγή παιδιών και της Σύμβασης του 1996 για την προστασία των παιδιών και έκθεση του μέρους II της συνεδρίασης», σημείο 62, και επίσης «Συμπεράσματα και συστάσεις και έκθεση του μέρους I της έκτης συνεδρίασης της Ειδικής Επιτροπής για την πρακτική λειτουργία της Σύμβασης του 1980 για την απαγωγή παιδιών και της Σύμβασης του 1996 για την προστασία των παιδιών (1-10 Ιουνίου 2011)», C&R αριθ. 13 (τα δύο αυτά έγγραφα διατίθενται στον δικτυακό τόπο της HCCH στη διεύθυνση < www.hcch.net > ενότητα «Child Abduction Section» και στη συνέχεια «Special Commission meetings on the practical operation of the Convention» και «Previous Special Commission meetings»).

¹⁸ Βλ., ανωτέρω, στο γλωσσάριο «σοβαρός κίνδυνος».

¹⁹ Βάση δεδομένων της HCCH για τη διεθνή απαγωγή παιδιών. Βλ. ενότητα V του παρόντος οδηγού.

10. Η HCCH επιθυμεί να εκφράσει τις ευχαριστίες της στους πολλούς εμπειρογνώμονες οι οποίοι συνεισέφεραν τις γνώσεις και την πείρα τους στο παρόν έγγραφο και, ειδικότερα, στα μέλη της ομάδας εργασίας για την κατάρτιση του παρόντος οδηγού, της οποίας προέδρευσε η δικαστής Diana Bryant (Αυστραλία), στην οποία μετείχαν δικαστές, κυβερνητικοί υπάλληλοι (π.χ. προσωπικό κεντρικών αρχών), ακαδημαϊκοί/διεπιστημονικοί εμπειρογνώμονες και ιδιώτες επαγγελματίες από διάφορες δικαιοδοσίες²⁰.

²⁰ Στην εκπόνηση του παρόντος οδηγού συμμετείχαν, σε όλα ή μερικά από τα στάδια της εργασίας, οι ακόλουθοι εμπειρογνώμονες: Δικαστές: Diana Bryant (Αυστραλία), πρόεδρος της ομάδας εργασίας, Queeny Au-Yeung (Κίνα, Ειδική Διοικητική Περιοχή Χονγκ Κονγκ), María Lilián Bendahan Silvera (Ουρουγουάη), Oscar Gregorio Cervera Rivero (Μεξικό), Jacques Chamberland (Καναδάς), Bebe Pui Ying Chu (Κίνα, Ειδική Διοικητική Περιοχή Χονγκ Κονγκ), Martina Erb-Klünemann (Γερμανία), Yetkin Ergün (Τουρκία), Francisco Javier Forcada Miranda (Ισπανία), Ramona Gonzalez (Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής), Λαίδη Hale (Ηνωμένο Βασίλειο), Katsuya Kusano (Ιαπωνία), Torunn Kvisberg (Νορβηγία), Λόρδος Moylan (Ηνωμένο Βασίλειο), Annette Olland (Κάτω Χώρες), Tomoko Sawamura (Ιαπωνία), Belinda Van Heerden (συνταξιούχος) (Νότια Αφρική), Hironori Wanami (Ιαπωνία). Κυβερνητικοί υπάλληλοι: Aline Albuquerque (Βραζιλία), Hatice Seval Arslan (Τουρκία), Frauke Bachler (Γερμανία), Gonca Gülfem Bozdag (Τουρκία), Natália Camba Martins (Βραζιλία), Marie-Alice Esterhazy (Γαλλία), Victoria Granillo Ocampo (Αργεντινή), Juhee Han (Δημοκρατία της Κορέας), Christian Höhn (Γερμανία), Emmanuelle Jacques (Καναδάς), Leslie Kaufman (Ισραήλ), Luiz Otávio Ortigão de Sampaio (Βραζιλία), Francisco George Lima Beserra (Βραζιλία), Tuskasa Murata (Ιαπωνία), Jocelyne Palenne (Γαλλία), Marie Riendeau (Καναδάς), Andrea Schulz (Γερμανία), Petunia Itumeleng Seabi-Mathope (Νότια Αφρική), Agris Skudra (Λετονία), Daniel Trecca (Ουρουγουάη), Kumiko Tsukada (Ιαπωνία), Yuta Yamasaki (Ιαπωνία), Juan Francisco Zarricuela Baeza (Χιλή). Ακαδημαϊκοί/διεπιστημονικοί εμπειρογνώμονες και ιδιώτες επαγγελματίες: Nicholas Bala (Καναδάς), Stephen Cullen (Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής), Mikiko Otani (Ιαπωνία), Heidi Simoni (Ελβετία), Zenobia Du Toit (Νότια Αφρική).

**Το άρθρο 13
παράγραφος 1
στοιχείο β) στο
πλαίσιο της Σύμβασης
του 1980**

1. Η αρχή: επιστροφή του παιδιού

α. Σκοπός και βασικές έννοιες της Σύμβασης

11. Κατά το προοίμιο της Σύμβασης, τα συμβαλλόμενα μέρη αποφάσισαν τη σύναψή της επιθυμώντας «να προστατεύσουν διεθνώς το παιδί κατά των επιβλαβών συνεπειών της παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης του και να δημιουργήσουν διαδικασίες που αποβλέπουν στο να διασφαλίσουν την άμεση επιστροφή του παιδιού στο κράτος της συνήθους διαμονής του, καθώς και την προστασία του δικαιώματος επικοινωνίας». Οι σκοποί αυτοί αντικατοπτρίζονται επίσης στο άρθρο 1²¹.
12. Η Σύμβαση βασίζεται στις ακόλουθες σχετικές έννοιες.

ί. Η μετακίνηση ή η κατακράτηση είναι παράνομη όταν προσβάλλει το δικαίωμα επιμέλειας

13. Η πρώτη βασική έννοια είναι ότι η μετακίνηση ή η κατακράτηση παιδιού είναι παράνομη όταν προσβάλλει το δικαίωμα επιμέλειας²². Επομένως, ο γονέας που έχει κοινό δικαίωμα επιμέλειας ή που δεν έχει δικαίωμα επιμέλειας θα πρέπει να ζητεί και να εξασφαλίζει τη συναίνεση οποιουδήποτε άλλου φυσικού προσώπου –συνήθως του άλλου γονέα–, νομικού προσώπου ή οργανισμού που έχει δικαίωμα επιμέλειας²³ ή, εάν αυτό δεν είναι δυνατό, την άδεια του δικαστηρίου προτού μετακινήσει ή κατακρατήσει το παιδί σε άλλο κράτος.

ii. Η παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση είναι επιβλαβής για το παιδί

14. Η δεύτερη βασική έννοια είναι ότι η παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση του παιδιού είναι επιβλαβής για την ευημερία του παιδιού²⁴ και ότι, εκτός των περιορισμένων εξαιρέσεων που

²¹ Το άρθρο 1 έχει ως εξής:

Η παρούσα Σύμβαση έχει ως σκοπό:

- α) να διασφαλίσει την άμεση επιστροφή των παιδιών που μετακινήθηκαν ή κατακρατούνται παράνομα σε ένα από τα συμβαλλόμενα κράτη,
- β) να διασφαλίσει ότι τα δικαιώματα επιμέλειας και επικοινωνίας που υφίστανται κατά το δίκαιο ενός από τα συμβαλλόμενα κράτη θα είναι σεβαστά και στα άλλα συμβαλλόμενα κράτη.

²² Κατά το άρθρο 3, η μετακίνηση ή η κατακράτηση παιδιού θεωρούνται παράνομες:

- α) εφόσον έγιναν κατά παραβίαση δικαιώματος επιμέλειας, αναγνωρισμένου σε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή άλλη οργάνωση, είτε αποκλειστικά είτε από κοινού με άλλους, από το δίκαιο του κράτους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την μετακίνηση ή την κατακράτησή του και
- β) το δικαίωμα αυτό ησκέιτο πραγματικά, αποκλειστικά ή από κοινού με άλλους, κατά τον χρόνο της μετακίνησης ή της κατακράτησης, ή θα είχε ασκηθεί κατ' αυτόν τον τρόπο εάν δεν είχαν επισυμβεί τα γεγονότα αυτά.

Το δικαίωμα επιμέλειας μπορεί να απορρέει ιδίως είτε απευθείας από τον νόμο, είτε από δικαστική ή διοικητική απόφαση, είτε από συμφωνία που ισχύει σύμφωνα με το δίκαιο αυτού του κράτους. Σε ορισμένες δικαιοδοσίες, η διαπίστωση του δικαιώματος επιμέλειας ενδέχεται να περιλαμβάνει την εξέταση της εξουσίας ενός γονέα να αντιταχθεί στη μετακίνηση του παιδιού από τη συγκεκριμένη δικαιοδοσία («δικαίωμα *ne exeat*»). Βλ. απόφαση *Abbott κατά Abbott*, 130 S. Ct. 1983 (2010), 17 Μαΐου 2010, Supreme Court (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/USf 1029] σ. 3, όπου το δικαστήριο, σχολιάζοντας την άποψή του για τη Σύμβαση του 1980 στην ενότητα στην οποία εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά και η πορεία της διαδικασίας, έκρινε ότι η άποψή του «στηρίζεται επίσης σε σημαντικό βαθμό στις απόψεις άλλων συμβαλλόμενων κρατών επί του ζητήματος», κατά τις οποίες «το δικαίωμα *ne exeat* είναι δικαίωμα επιμέλειας κατά την έννοια της Σύμβασης».

²³ Βλ., ανωτέρω, στο γλωσσάριο «δικαίωμα επιμέλειας».

²⁴ Βλ. προοίμιο της Σύμβασης του 1980.

προβλέπονται στη Σύμβαση, είναι προς το συμφέρον του παιδιού να επιστρέψει στο κράτος συνήθους διαμονής του.

iii. Οι αρχές του κράτους συνήθους διαμονής είναι σε καλύτερη θέση για να αποφαινούνται επί ζητημάτων επιμέλειας και επικοινωνίας

15. Η τρίτη βασική αρχή είναι ότι, κατά κανόνα, τα δικαστήρια του κράτους συνήθους διαμονής του παιδιού είναι σε καλύτερη θέση για να κρίνουν επί της ουσίας μια υπόθεση επιμέλειας (η οποία περιλαμβάνει συνήθως συνολική εκτίμηση του «συμφέροντος» του παιδιού), καθώς, μεταξύ άλλων, έχουν συνήθως πληρέστερη και ευχερέστερη πρόσβαση στις πληροφορίες και στα αποδεικτικά στοιχεία που έχουν σημασία για να προβούν στην κρίση αυτή. Ως εκ τούτου, η επιστροφή του παρανόμως μετακινηθέντος ή κατακρατούμενου παιδιού στο κράτος συνήθους διαμονής του όχι μόνο συνιστά επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση, αλλά παρέχει τη δυνατότητα επίλυσης τυχόν ζητημάτων σχετικών με την επιμέλεια του παιδιού ή την επικοινωνία με το παιδί, περιλαμβανομένης της ενδεχόμενης μετεγκατάστασης του παιδιού σε άλλο κράτος, από το δικαστήριο που είναι σε καλύτερη θέση για να αξιολογήσει αποτελεσματικά το συμφέρον του παιδιού²⁵. Η τρίτη αυτή βασική αρχή στηρίζεται στη διεθνή αβροφροσύνη, η οποία επιβάλλει στα συμβαλλόμενα μέρη

«[...] να είναι πεπεισμένα ότι, παρά τις διαφορές τους, ανήκουν στην ίδια νομική κοινότητα εντός της οποίας οι αρχές κάθε κράτους αναγνωρίζουν ότι οι αρχές ενός εξ αυτών —εκείνες της συνήθους διαμονής του παιδιού— είναι καταρχήν σε καλύτερη θέση για να αποφανθούν επί ζητημάτων επιμέλειας και επικοινωνίας»²⁶.

β. Απόφαση επιστροφής: δεν συνιστά κρίση επί της επιμέλειας

16. Ο σκοπός της Σύμβασης και οι βασικές έννοιες που προαναφέρθηκαν ορίζουν το στενό πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης, η οποία αφορά αποκλειστικά και μόνο την άμεση επιστροφή παρανόμως μετακινηθέντων ή κατακρατούμενων παιδιών στο κράτος συνήθους διαμονής τους²⁷, με την επιφύλαξη μόνο των περιορισμένων εξαιρέσεων που προβλέπονται στη Σύμβαση²⁸. Τοιουτοτρόπως, το δικαίωμα επιμέλειας που υφίσταται στο κράτος συνήθους διαμονής γίνεται σεβαστό στα άλλα συμβαλλόμενα κράτη. Κατά την εξέταση της άμεσης επιστροφής των παιδιών, η Σύμβαση δεν εξετάζει επί της ουσίας τα δικαιώματα επιμέλειας και επικοινωνίας, ζητήματα τα οποία εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των αρχών του κράτους συνήθους διαμονής (βλ. σημείο 15 ανωτέρω).

γ. Συνοπτική διαδικασία επιστροφής

Για την υλοποίηση του σκοπού της, η Σύμβαση προβλέπει μια συνοπτική διαδικασία, στο πλαίσιο της οποίας υποβάλλεται αίτηση επιστροφής, συνήθως από τον αποστερούμενο γονέα ή για λογαριασμό αυτού («διαδικασία επιστροφής»)²⁹. Η αίτηση υποβάλλεται ενώπιον αρμόδιου δικαστηρίου ή αρχής του «συμβαλλόμενου κράτους όπου βρίσκεται το παιδί» (άρθρο 12 παράγραφος 1), ήτοι στο

²⁵ Το άρθρο 16 ενισχύει την εφαρμογή της έννοιας αυτής εμποδίζοντας ρητώς την έκδοση απόφασης επί της ουσίας όσον αφορά το δικαίωμα επιμέλειας στο κράτος στο οποίο μετακινήθηκε ή κατακρατείται το παιδί. Το άρθρο 19 ορίζει περαιτέρω ότι «[α]πόφαση για την επιστροφή του παιδιού, που εκδόθηκε στο πλαίσιο της Σύμβασης, δεν θίγει [την κρίση επί της ουσίας] του δικαιώματος επιμέλειας».

²⁶ Βλ. αιτιολογική έκθεση (ό.π. υποσημείωση 10), παράγραφοι 34 και 41.

²⁷ Το άρθρο 21 το οποίο αφορά το δικαίωμα επικοινωνίας δεν αποτελεί αντικείμενο του παρόντος οδηγού.

²⁸ Βλ. αιτιολογική έκθεση (ό.π. υποσημείωση 10), παράγραφος 35.

²⁹ Βλ., ανωτέρω, στο γλωσσάριο «διαδικασία επιστροφής».

«κράτος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση»³⁰, σύμφωνα με τις εσωτερικές διαδικασίες και πρακτικές του κράτους αυτού. Για τον σκοπό αυτό, το δικαστήριο εφαρμόζει τις διαδικασίες επείγοντος χαρακτήρα που διαθέτει (άρθρα 2 και 11)³¹.

δ. Συνεργασία μεταξύ συμβαλλόμενων μερών

17. Για την υλοποίηση του σκοπού και τη στήριξη της ορθής λειτουργίας της, η Σύμβαση καθιερώνει επίσης ένα σύστημα στενής συνεργασίας μεταξύ δικαστικών και διοικητικών αρχών των συμβαλλόμενων μερών³². Αυτό επιτυγχάνεται μέσω των κεντρικών αρχών³³ οι οποίες υποδεικνύονται σε κάθε συμβαλλόμενο μέρος, των οποίων τα καθήκοντα περιγράφονται κυρίως στο άρθρο 7. Πληροφορίες για τα καθήκοντα των κεντρικών αρχών σε υποθέσεις στις οποίες προβάλλεται η εξαίρεση σοβαρού κινδύνου και για τη σχετική ορθή πρακτική παρουσιάζονται στην ενότητα IV του παρόντος οδηγού. Τη δικαστική συνεργασία μπορεί να διευκολύνει το ΙΗΝJ³⁴.

ε. Καθήκον έκδοσης διαταγής άμεσης επιστροφής του παιδιού

18. Όταν παιδί μετακινήθηκε ή κατακρατείται παράνομα σε συμβαλλόμενο κράτος διαφορετικό από το συμβαλλόμενο κράτος της συνήθους διαμονής του κατά το άρθρο 3, η αρμόδια δικαστική ή διοικητική αρχή που εξετάζει την αίτηση επιστροφής οφείλει να διατάξει την άμεση επιστροφή του παιδιού (άρθρο 12 παράγραφος 1)³⁵.
19. Στη Σύμβαση δεν προσδιορίζεται σε ποιον θα πρέπει να επιστρέψει το παιδί. Ειδικότερα, δεν επιβάλλεται η επιστροφή του παιδιού στη μέριμνα του *αποστερούμενου γονέα*. Η Σύμβαση δεν προσδιορίζει επίσης σε ποιον τόπο στο κράτος συνήθους διαμονής θα πρέπει να επιστρέψει το παιδί. Η ευελιξία αυτή είναι σκόπιμη και ενισχύει τη βασική έννοια ότι το ζήτημα της μέριμνας του παιδιού κατά την επιστροφή του θα πρέπει να κριθεί από την αρμόδια δικαστική ή διοικητική αρχή του κράτους συνήθους διαμονής σύμφωνα με τη νομοθεσία που ρυθμίζει το δικαίωμα επιμέλειας, περιλαμβανομένης οποιασδήποτε δικαστικής απόφασης ενδέχεται να ισχύει μεταξύ των γονέων ή άλλων ενδιαφερόμενων προσώπων³⁶.
20. Το καθήκον *άμεσης* επιστροφής του παιδιού ενισχύεται από το άρθρο 11, το οποίο επιβάλλει στις αρμόδιες δικαστικές ή διοικητικές αρχές να εφαρμόζουν τις διαδικασίες επείγοντος χαρακτήρα για την επιστροφή του παιδιού και προβλέπει ότι, εάν δεν έχει ληφθεί απόφαση εντός προθεσμίας έξι

³⁰ Βλ., ανωτέρω, στο γλωσσάριο «κράτος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση».

³¹ Βλέπε άρθρο 2. Ζητείται από τα συμβαλλόμενα κράτη «να εφαρμόζουν, σε κάθε ζήτημα που αφορά το αντικείμενο της Σύμβασης, τις διαδικασίες επείγοντος χαρακτήρα που είναι διαθέσιμες στο δίκαιό τους», βλ. αιτιολογική έκθεση (ό.π. υποσημείωση 10), σημείο 63.

³² Ό.π., σημείο 35.

³³ Ο κατάλογος των ορισμένων κεντρικών αρχών και τα στοιχεία επικοινωνίας τους διατίθενται στον δικτυακό τόπο της HCCH στη διεύθυνση < www.hcch.net > ενότητα «Child Abduction» και στη συνέχεια «Authorities».

³⁴ Ο κατάλογος των ορισμένων μελών του ΙΗΝJ διατίθεται στον δικτυακό τόπο της HCCH στη διεύθυνση < www.hcch.net > ενότητα «Child Abduction» και στη συνέχεια «The International Hague Network of Judges».

³⁵ Βλ. επίσης άρθρο 1 στοιχείο α). Επιπλέον, το άρθρο 18 ενισχύει το καθήκον διασφάλισης άμεσης επιστροφής, καθώς προβλέπει ότι οι διατάξεις του κεφαλαίου III της Σύμβασης («Επιστροφή του παιδιού») δεν περιορίζουν την εξουσία της δικαστικής ή διοικητικής αρχής να διατάξει την επιστροφή του παιδιού σε οποιονδήποτε χρόνο. Επιτρέπει στην αρμόδια δικαστική ή διοικητική αρχή που έχει επιληφθεί της διαδικασίας επιστροφής να διατάξει την επιστροφή του παιδιού προβάλλοντας άλλες διατάξεις, ευνοϊκότερες για την επίτευξη του σκοπού αυτού, για παράδειγμα, προβαίνοντας στην αναγνώριση και στην εκτέλεση διαταγής επιμέλειας εκδοθείσας στο κράτος που υποβάλλει την αίτηση, ιδίως δυνάμει της Σύμβασης του 1996, βλ. κατωτέρω, σημεία 47-48.

³⁶ Βλ. αιτιολογική έκθεση (ό.π. υποσημείωση 10), σημείο 110.

εβδομάδων από την έναρξη της διαδικασίας, μπορεί να ζητηθεί επίσημη έκθεση για τους λόγους αυτής της καθυστέρησης³⁷. Το καθήκον αυτό έχει δύο όψεις: «πρώτον, τη χρήση των ταχύτερων διαδικασιών οι οποίες προβλέπονται στο νομικό τους σύστημα³⁸· δεύτερον, την κατά προτεραιότητα εξέταση, στο μέτρο του δυνατού, των αιτήσεων»³⁹.

21. Το καθήκον εφαρμογής διαδικασιών επείγοντος χαρακτήρα δεν σημαίνει ότι το δικαστήριο θα πρέπει να παραμελήσει την προσήκουσα αξιολόγηση των ζητημάτων, μεταξύ άλλων όταν προβάλλεται η εξαίρεση σοβαρού κινδύνου. Ωστόσο, επιβάλλει στο δικαστήριο να συλλέξει πληροφορίες και/ή να διεξαγάγει αποδείξεις μόνο στο μέτρο που είναι αρκούτσως σχετικές για τα εξεταζόμενα ζητήματα, και να εξετάσει τις εν λόγω πληροφορίες και τα αποδεικτικά στοιχεία, ενίοτε ακόμη και γνώμες ή αποδεικτικά στοιχεία από εμπειρογνώμονες, με εξαιρετικά επικεντρωμένο και ταχύ τρόπο.

στ. Περιορισμένες εξαιρέσεις στο καθήκον διαταγής άμεσης επιστροφής

22. Η Σύμβαση προβλέπει περιορισμένες εξαιρέσεις στην αρχή της επιστροφής του παιδιού. Εάν και όταν οι εξαιρέσεις αυτές προβληθούν και αποδειχθεί ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής τους, το δικαστήριο του κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση «δεν δεσμεύεται να διατάξει την επιστροφή του παιδιού», με άλλα λόγια, το δικαστήριο μπορεί να ασκήσει τότε τη διακριτική ευχέρεια να μη διατάξει την επιστροφή του παιδιού. Οι εξαιρέσεις αυτές προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2⁴⁰, στο άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο α)⁴¹, στο άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο β), στο άρθρο 13 παράγραφος 2⁴² και στο άρθρο 20⁴³.
23. Με τις अपαριθμούμενες εξαιρέσεις, η Σύμβαση αναγνωρίζει ότι η μη επιστροφή παρανόμως μετακινηθέντος ή κατακρατούμενου παιδιού μπορεί ενίοτε να είναι δικαιολογημένη. Επομένως, η γενική έννοια ότι η άμεση επιστροφή είναι προς το συμφέρον του παιδιού μπορεί να αντικρουστεί στη μεμονωμένη υπόθεση στην οποία διαπιστώνεται εξαίρεση.

³⁷ Σε σχέση με το καθήκον εφαρμογής των διαδικασιών επείγοντος χαρακτήρα, βλ. *Οδηγό ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Μέρος II – Μέτρα εφαρμογής*, Bristol, Family Law (Jordan Publishing), 2003 (στο εξής: οδηγός ορθής πρακτικής σχετικά με τα μέτρα εφαρμογής) (διατίθεται επίσης στον δικτυακό τόπο της HCCH, βλ. διαδρομή στην υποσημείωση 6), π.χ., σημείο 1.5 του κεφαλαίου 1 και κεφάλαια 5 και 6.

³⁸ Σχετικά με την υποχρέωση των συμβαλλόμενων μερών να «χρησιμοποιούν τις διαδικασίες επείγοντος χαρακτήρος που διαθέτουν», βλ. άρθρο 2.

³⁹ Το αίτημα υποβολής έκθεσης μπορούν να υποβάλουν ο αιτών ή η κεντρική αρχή του κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση, είτε αυτεπαγγέλτως είτε κατόπιν αιτήματος της κεντρικής αρχής του κράτους που υποβάλλει την αίτηση (άρθρο 11). Βλ. αιτιολογική έκθεση (ό.π. υποσημείωση 10), παράγραφοι 104 και 105. Πληροφορίες σχετικά με τα μέτρα που έχουν ληφθεί προκειμένου να διασφαλίζεται ότι οι δικαστικές και διοικητικές αρχές συμβαλλόμενου μέρους εφαρμόζουν διαδικασίες επείγοντος χαρακτήρα σε διαδικασίες επιστροφής που περιλαμβάνονται στα Δελτία Πληροφοριών των χωρών (διατίθενται στον δικτυακό τόπο της HCCH στη διεύθυνση < www.hcch.net > ενότητα «Child Abduction» και στη συνέχεια «Country Profiles»), σημείο 10.3(d).

⁴⁰ Όταν η διαδικασία ενώπιον της αρμόδιας για να αποφανθεί επί της επιστροφής δικαστικής ή διοικητικής αρχής κινήθηκε περισσότερο από ένα έτος μετά την παράνομη μετακίνηση και κατακράτηση του παιδιού και αποδεικνύεται ότι το παιδί έχει ήδη προσαρμοστεί στο νέο περιβάλλον του.

⁴¹ Εάν αποδειχθεί ότι το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή ο οργανισμός που είχε τη μέριμνα του προσώπου του παιδιού δεν ασκούσε ουσιαστικά το δικαίωμα επιμέλειας κατά τον χρόνο της μετακίνησης ή κατακράτησης ή είχε συναιέσει στη μετακίνηση ή κατακράτηση αυτήν ή την είχε εγκρίνει εκ των υστέρων.

⁴² Εάν το δικαστήριο διαπιστώσει ότι το παιδί αντιτίθεται στην επιστροφή του και έχει ήδη την ηλικία και την ωριμότητα που υπαγορεύουν να ληφθεί υπόψη η γνώμη του.

⁴³ Εάν η διαταγή της επιστροφής θα παραβιάζει τις θεμελιώδεις αρχές του κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση, οι οποίες αναφέρονται στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών.

ζ. Συσταλτική ερμηνεία των εξαιρέσεων

24. Ωστόσο, οι अपαριθμούμενες εξαιρέσεις πρέπει να εφαρμόζονται συσταλτικά. Κατά την αιτιολογική έκθεση, οι εξαιρέσεις «πρέπει να εφαρμόζονται μέχρι ενός ορίου», ήτοι «περιοριστικά, προκειμένου να μην καταστεί η Σύμβαση κενή περιεχομένου»⁴⁴. Επισημαίνεται ότι «συστηματική επίκληση των [...] εξαιρέσεων, η οποία θα αντικαθιστά το forum της κατοικίας του παιδιού με εκείνο το οποίο επιλέγει ο κατακρατών γονέας, θα επιφέρει την κατάρρευση της συνολικής δομής της Σύμβασης στερώντας από αυτήν το πνεύμα της αμοιβαίας εμπιστοσύνης στο οποίο βασίζεται»⁴⁵.
25. Ειδικότερα, παρότι πηγάζουν από την ανάγκη να ληφθεί υπόψη το συμφέρον του παιδιού⁴⁶, οι εξαιρέσεις δεν μετατρέπουν τη διαδικασία επιστροφής σε διαδικασία επιμέλειας. Οι εξαιρέσεις επικεντρώνονται στην (ενδεχόμενη μη) επιστροφή του παιδιού. Δεν πρέπει ούτε να αφορούν ζητήματα επιμέλειας ούτε να επιβάλλουν πλήρη «εκτίμηση του συμφέροντος» του παιδιού στο πλαίσιο διαδικασίας επιστροφής. Η αρμόδια δικαστική ή διοικητική αρχή που επιλαμβάνεται της διαδικασίας επιστροφής πρέπει να εφαρμόσει τις διατάξεις της Σύμβασης και να αποφύγει να παρέμβει σε ζητήματα επί των οποίων απόκειται στο κράτος συνήθους διαμονής να αποφανθεί⁴⁷.
26. Τούτου λεχθέντος, οι εξαιρέσεις εξυπηρετούν θεμιτό σκοπό, δεδομένου ότι η Σύμβαση δεν προβλέπει μηχανισμό αυτόματης επιστροφής. Οι ισχυρισμοί περί υπάρξεως σοβαρού κινδύνου θα πρέπει να εξετάζονται πάραυτα στην έκταση που απαιτεί η εξαίρεση, εντός του περιορισμένου πεδίου της διαδικασίας επιστροφής.
27. Αυτό σημαίνει ότι, παρότι σκοπός της Σύμβασης είναι να αντιμετωπίσει τις επιβλαβείς συνέπειες της διεθνούς απαγωγής παιδιών διασφαλίζοντας την άμεση επιστροφή του παιδιού στο κράτος συνήθους διαμονής του στο οποίο θα πρέπει να επιλυθούν τυχόν ζητήματα επιμέλειας/επικοινωνίας και άλλα σχετικά ζητήματα, ενδέχεται να συντρέχουν εξαιρετικές περιστάσεις οι οποίες επιτρέπουν τη μη επιστροφή του παιδιού.

2. Άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) – κατανόηση της εξαίρεσης σοβαρού κινδύνου

28. Η εξαίρεση σοβαρού κινδύνου βασίζεται «στο πρωταρχικό συμφέρον κάθε προσώπου να μην εκτεθεί σε φυσικό ή ψυχικό κίνδυνο και να μην περιέλθει σε αφόρητη κατάσταση»⁴⁸.

α. Τρία είδη «σοβαρού κινδύνου»

29. Το άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) προβλέπει τα τρία ακόλουθα διαφορετικά είδη κινδύνου:
 - σοβαρός κίνδυνος⁴⁹ η επιστροφή του παιδιού να το εκθέσει σε φυσική δοκιμασία·
 - σοβαρός κίνδυνος η επιστροφή του παιδιού να το εκθέσει σε ψυχική δοκιμασία· ή

⁴⁴ Βλ. αιτιολογική έκθεση (ό.π. υποσημείωση 10), σημείο 34.

⁴⁵ Ό.π.

⁴⁶ Ό.π., σημείο 29.

⁴⁷ Βλ. άρθρο 16 της Σύμβασης του 1980.

⁴⁸ Βλ. αιτιολογική έκθεση (ό.π. υποσημείωση 10), σημείο 29.

⁴⁹ Βλ., ανωτέρω, στο γλωσσάριο «σοβαρός κίνδυνος» και «εξαίρεση σοβαρού κινδύνου».

- σοβαρός κίνδυνος η επιστροφή του παιδιού να το περιαγάγει, με οποιονδήποτε άλλο τρόπο, σε αφόρητη κατάσταση.
30. Κάθε είδος σοβαρού κινδύνου μπορεί να προβληθεί ανεξάρτητα, προκειμένου να δικαιολογηθεί εξαίρεση από το καθήκον διασφάλισης της άμεσης επιστροφής του παιδιού, και, ως εκ τούτου, ανάλογα με τα πραγματικά περιστατικά της συγκεκριμένης υπόθεσης, τα τρία είδη σοβαρού κινδύνου έχουν προβληθεί σε διαδικασίες, καθένα αυτοτελώς. Ωστόσο, παρότι διαχωρίζονται, τα τρία αυτά είδη κινδύνου προβάλλονται συχνά μαζί, και τα δικαστήρια δεν προβαίνουν πάντοτε σε σαφή διάκριση μεταξύ αυτών στις αποφάσεις τους.

β. Σοβαρός κίνδυνος για το παιδί

31. Από το γράμμα του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) καθίσταται σαφές ότι το ζήτημα είναι αν υπάρχει σοβαρός κίνδυνος η επιστροφή να «εκθέσει το παιδί σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία ή με οποιονδήποτε άλλον τρόπο να περιαγάγει το παιδί σε αφόρητη κατάσταση».
32. Ωστόσο, η έκθεση του γονέα σε δοκιμασία, φυσική ή ψυχική, θα μπορούσε, σε ορισμένες εξαιρετικές περιπτώσεις, να δημιουργήσει σοβαρό κίνδυνο η επιστροφή να εκθέσει το παιδί σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία ή με οποιονδήποτε άλλον τρόπο να το περιαγάγει σε αφόρητη κατάσταση. Για παράδειγμα, η εξαίρεση του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) δεν απαιτεί να είναι το παιδί το άμεσο ή το πρωταρχικό θύμα της φυσικής δοκιμασίας, εάν υπάρχουν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία ότι, λόγω κινδύνου βλάβης στρεφόμενης κατά του κατακρατούντος γονέα, υπάρχει σοβαρός κίνδυνος για το παιδί.

γ. Επίπεδο «σοβαρού κινδύνου»

33. Το επίθετο «σοβαρός» προσδιορίζει τον κίνδυνο και όχι τη δοκιμασία για το παιδί. Υποδεικνύει ότι ο κίνδυνος πρέπει να είναι υποστατός και να ανέρχεται σε επίπεδο σοβαρότητας τέτοιο ώστε να μπορεί να χαρακτηριστεί «σοβαρός»⁵⁰. Όσον αφορά το επίπεδο της δοκιμασίας, πρέπει να ισοδυναμεί με «αφόρητη κατάσταση»⁵¹, ήτοι κατάσταση την οποία δεν θα πρέπει να αναμένεται να ανεχθεί το συγκεκριμένο παιδί. Ωστόσο, το σχετικό επίπεδο κινδύνου το οποίο απαιτείται για να υφίσταται σοβαρός κίνδυνος μπορεί να διαφέρει ανάλογα με τη φύση και τη σοβαρότητα της

⁵⁰ *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* [2011] UKSC 27, [2012] 1 A.C. 144, 10 Ιουνίου 2011, United Kingdom Supreme Court (England and Wales) (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 1068], σκέψη 33. Βλ. επίσης αιτιολογική έκθεση (ό.π. υποσημείωση 10), σημείο 29. Ο όρος «σοβαρός κίνδυνος» απηχεί την πρόθεση των συντακτών της Σύμβασης να εφαρμόζεται η εξαίρεση αυτή συστατικά, σύμφωνα με τη γενική προσέγγιση όσον αφορά τις εξαιρέσεις στο πλαίσιο της Σύμβασης. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας κατάρτισης, συμφωνήθηκε πιο περιοριστικό γράμμα για το άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) από εκείνο που είχε προταθεί αρχικά. Ο αρχικός όρος ο οποίος είχε χρησιμοποιηθεί στην εξαίρεση ήταν «σημαντικός κίνδυνος» (substantial risk) και αντικαταστάθηκε από τον όρο «σοβαρός κίνδυνος» (grave risk), καθώς θεωρήθηκε ότι ο όρος «σοβαρός» προσδιόριζε πιο έντονα τον κίνδυνο. Βλ. επίσης *Actes et documents de la Quatorzième session (1980)* (ό.π. υποσημείωση 10), σ. 362.

⁵¹ Βλ., π.χ., *Thomson κατά Thomson*, {[1994] 3 SCR 551, 20 Οκτωβρίου 1994, Supreme Court of Canada (Καναδάς) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CA 11], σ. 596, όπου το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι «η φυσική ή ψυχική δοκιμασία που μνημονεύεται στην πρώτη φράση του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) είναι δοκιμασία σε βαθμό που ισοδυναμεί επίσης με αφόρητη κατάσταση». Βλ. επίσης *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (βλ. ανωτέρω υποσημείωση 50), σκέψη 34, και *EW κατά LP*, HCMP1605/2011, 31 Ιανουαρίου 2013, High Court of the Hong Kong Special Administrative Region (Κίνα) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CNh 1408], σκέψη 11, όπου, σε αμφότερες τις αποφάσεις, τα αντίστοιχα δικαστήρια παρέθεσαν την απόφαση *Re D*, [2006] 3 WLR 0989, 16 Νοεμβρίου 2006, United Kingdom House of Lords (England and Wales) (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 880], σκέψη 52, κατά την οποία «ο όρος "αφόρητη" είναι έντονος, αλλά όταν αφορά παιδί πρέπει να έχει την έννοια "κατάσταση την οποία δεν θα πρέπει να αναμένεται να ανεχθεί το συγκεκριμένο παιδί υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες"».

δυννητικής δοκιμασίας για το παιδί⁵².

δ. Μια «μελλοντοστραφής» εξαίρεση σοβαρού κινδύνου

34. Το γράμμα του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) υποδεικνύει επίσης ότι η εξαίρεση είναι μελλοντοστραφής, υπό την έννοια ότι επικεντρώνεται στην κατάσταση του παιδιού *όταν επιστρέψει* και στο αν η κατάσταση αυτή θα εκθέσει το παιδί σε σοβαρό κίνδυνο.
35. Ως εκ τούτου, παρότι η εξέταση της εξαίρεσης του σοβαρού κινδύνου απαιτεί συνήθως ανάλυση των πληροφοριών/αποδεικτικών στοιχείων που επικαλείται το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή ο οργανισμός που αντιτάσσεται στην επιστροφή του παιδιού (στην πλειονότητα των περιπτώσεων, ο κατακρατών γονέας), δεν θα πρέπει να περιορίζεται σε ανάλυση της κατάστασης που υφίστατο πριν από ή κατά την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση. Αντιθέτως, πρέπει να εξετάζεται η μελλοντική προοπτική, ήτοι η κατάσταση η οποία θα υπάρχει σε περίπτωση άμεσης επιστροφής του παιδιού. Επομένως, η εξέταση της εξαίρεσης σοβαρού κινδύνου θα πρέπει να περιλαμβάνει επίσης, εάν αυτό θεωρείται αναγκαίο και ενδεδειγμένο, συνεκτίμηση της διαθεσιμότητας κατάλληλων και αποτελεσματικών μέτρων προστασίας στο κράτος συνήθους διαμονής⁵³.
36. Ωστόσο, «μελλοντοστραφής» δεν σημαίνει ότι προηγούμενες συμπεριφορές και συμβάντα δεν έχουν σημασία για την αξιολόγηση σοβαρού κινδύνου⁵⁴ κατά την επιστροφή του παιδιού στο κράτος συνήθους διαμονής. Για παράδειγμα, προηγούμενα συμβάντα οικιακής ή ενδοοικογενειακής βίας ενδέχεται, ανάλογα με τις συγκεκριμένες περιστάσεις, να έχουν αξία όσον αφορά την απόδειξη της ύπαρξης αυτού του σοβαρού κινδύνου. Τούτου λεχθέντος, προηγούμενες συμπεριφορές και συμβάντα δεν καθορίζουν καθαυτά την ανυπαρξία αποτελεσματικών μέτρων προστασίας του παιδιού κατά σοβαρού κινδύνου⁵⁵.

⁵² *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (βλ. ανωτέρω υποσημείωση 50), σκέψη 33, όπου το δικαστήριο επισήμανε τα εξής: «Παρότι ο όρος “σοβαρός” χαρακτηρίζει τον κίνδυνο μάλλον παρά τη δοκιμασία, στην καθομιλουμένη υπάρχει σύνδεσμος μεταξύ των δύο όρων. Συγκεκριμένα, σχετικά χαμηλός κίνδυνος θανάτου ή πραγματικά σοβαρού τραυματισμού ενδέχεται να μπορεί να χαρακτηριστεί ορθώς “σοβαρός”, ενώ για άλλες λιγότερο σοβαρές μορφές δοκιμασιών ενδέχεται να απαιτείται υψηλότερο επίπεδο κινδύνου».

⁵³ Βλ., κατωτέρω, σημεία 43 κ. επ. σχετικά με μέτρα προστασίας σε υποθέσεις του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β).

⁵⁴ Βλ., ανωτέρω, στο γλωσσάριο «σοβαρός κίνδυνος».

⁵⁵ Βλ., π.χ., 12 UF 532/16, 6 Ιουλίου 2016, Oberlandesgericht München Senat für Familiensachen (Γερμανία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/DE 1405], σκέψη 42, όπου το δικαστήριο έκρινε ότι δεν ήταν δυνατόν να συναχθεί κίνδυνος κατά την επιστροφή από προβαλλόμενη προηγούμενη βίαιη συμπεριφορά και επισήμανε την ύπαρξη δεσμευτικής περιοριστικής διαταγής χάρη στην οποία ο κατακρατών γονέας μπορούσε να ζητήσει κατάλληλη προστασία κατά τέτοιας εικαζόμενης συμπεριφοράς εκ μέρους του αποστερούμενου γονέα· *H.Z. κατά State Central Authority*, 6 Ιουλίου 2006, Full Court of the Family Court of Australia at Melbourne (Αυστραλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AU 876], σκέψη 40, όπου, κατά την εξέταση προηγούμενης βίαιης και ανάρμοστης συμπεριφοράς, το δικαστήριο έκρινε ότι «[π]αρότι το παρελθόν μπορεί να αποτελεί καλή ένδειξη για το μέλλον, δεν είναι καθοριστικό» καθώς και ότι η ύπαρξη νόμιμης προστασίας κατά της συμπεριφοράς αυτής εμπόδιζε τη διαπίστωση ύπαρξης σοβαρού κινδύνου να εκτεθεί το παιδί κατά την επιστροφή του σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία ή να περιέλθει με οποιονδήποτε τρόπο σε αφόρητη κατάσταση.

**Άρθρο 13
παράγραφος 1
στοιχείο β) στην πράξη**

1. Εξέταση της εξαίρεσης σοβαρού κινδύνου

α. Ανάλυση βήμα προς βήμα

37. Ισχυρισμοί περί σοβαρού κινδύνου προβάλλονται σε διάφορες καταστάσεις, μεταξύ άλλων όταν ο κίνδυνος αυτός θα προκύπτει από:
- σωματική, σεξουαλική ή άλλη μορφή κακοποίησης του παιδιού, ή έκθεση του παιδιού σε ενδοοικογενειακή βία από τον αποστερούμενο γονέα προς τον κατακρατούντα γονέα·
 - χωρισμό του παιδιού από τον κατακρατούντα γονέα, για παράδειγμα, εάν ο κατακρατών γονέας ισχυρίζεται ότι αδυνατεί να επιστρέψει στο κράτος συνήθους διαμονής του παιδιού για λόγους ασφάλειας ή υγείας ή για οικονομικούς λόγους, ή λόγω του μεταναστευτικού καθεστώτος του ή εκκρεμούς ποινικής δίωξης στο κράτος συνήθους διαμονής του παιδιού·
 - χωρισμό του παιδιού από τα αδέρφια του·
 - σοβαρούς λόγους ασφάλειας ή υγείας ή εκπαιδευτικούς ή οικονομικούς λόγους οι οποίοι σχετίζονται με το παιδί στο κράτος συνήθους διαμονής.
38. Η Σύμβαση δεν προβλέπει διαφορετικά κριτήρια για την αξιολόγηση της σοβαρότητας του κινδύνου ανάλογα με το είδος του κινδύνου ή των υποκείμενων περιστάσεων που προβάλλει το πρόσωπο που αντιτάσσεται στην επιστροφή. Επομένως, όλοι οι ισχυρισμοί περί σοβαρού κινδύνου αξιολογούνται βάσει του ίδιου μέτρου ή κατωφλίου και στο πλαίσιο ανάλυσης βήμα προς βήμα. Τούτου λεχθέντος, ορισμένα είδη καταστάσεων —για παράδειγμα, αυτές που είναι περισσότερο πιθανό να θέτουν σε άμεσο κίνδυνο τη σωματική ή ψυχική ακεραιότητα του παιδιού— ανταποκρίνονται συχνότερα στο υψηλό κατώφλι που θέτει η εξαίρεση σοβαρού κινδύνου.
39. Ως πρώτο βήμα, το δικαστήριο θα πρέπει να ελέγξει αν οι ισχυρισμοί είναι τέτοιας φύσης, και αρκούντως λεπτομερείς και τεκμηριωμένοι, ώστε να μπορούν να συνιστούν σοβαρό κίνδυνο. Ευρείς ή γενικοί ισχυρισμοί είναι μάλλον απίθανο να επαρκούν⁵⁶.
40. Εφόσον προχωρήσει στο δεύτερο βήμα, το δικαστήριο καθορίζει αν εκτιμά ότι η εξαίρεση σοβαρού κινδύνου στην επιστροφή του παιδιού αποδείχθηκε κατά τρόπο πειστικό μέσω της εξέτασης και της αξιολόγησης των αποδεικτικών στοιχείων που προσκόμισε το πρόσωπο που αντιτάσσεται στην επιστροφή του παιδιού/των πληροφοριών που συλλέχθηκαν, και μέσω της συνεκτίμησης των αποδεικτικών στοιχείων/πληροφοριών σχετικά με τα μέτρα προστασίας τα οποία είναι διαθέσιμα στο κράτος συνήθους διαμονής. Αυτό σημαίνει ότι, ακόμη και αν καθορίσει ότι υπάρχουν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία ή πληροφορίες που αποδεικνύουν στοιχεία δυνητικής δοκιμασίας ή αφόρητης κατάστασης, το δικαστήριο πρέπει, παρ' όλα αυτά, να εξετάσει τις συνθήκες στο σύνολό τους, μεταξύ άλλων αν είναι διαθέσιμα ή αν θα πρέπει να θεσπιστούν κατάλληλα μέσα προστασίας του παιδιού κατά του σοβαρού κινδύνου τέτοιας δοκιμασίας ή αφόρητης κατάστασης⁵⁷, όταν αξιολογεί αν αποδείχθηκε η εξαίρεση σοβαρού κινδύνου.

⁵⁶ Βλ., π.χ., *E.S. s/ Reintegración de hijo*, 11 Ιουνίου 2013, Corte Suprema de Justicia de la Nación (Αργεντινή) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AR 1305], όπου το δικαστήριο έκρινε ότι απλή μνεία σε κακομεταχείριση ή βία, χωρίς την προσκόμιση οποιονδήποτε αποδεικτικών στοιχείων, είχε υπερβολικά γενικό χαρακτήρα ώστε να ισοδυναμεί με σοβαρό κίνδυνο για το παιδί: *Gspomer κατά Johnson*, 23 Δεκεμβρίου 1988, Full Court of the Family Court of Australia at Melbourne (Αυστραλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AU 255], όπου «πολύ γενικά και μη συγκεκριμένα» αποδεικτικά στοιχεία τα οποία προσκόμισε ο κατακρατών γονέας για σημαντικά περιστατικά βίας, επίθεσης ή κακομεταχείρισης εκ μέρους του αποστερούμενου γονέα κατά του κατακρατούντος γονέα και του παιδιού κρίθηκαν ανεπαρκή προκειμένου να ισοδυναμούν με σοβαρό κίνδυνο να εκθέσει η επιστροφή το παιδί σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία ή να περιλάβει με οποιονδήποτε άλλο τρόπο το παιδί σε αφόρητη κατάσταση.

⁵⁷ Βλ., κατωτέρω, σημεία 43 κ. επ. σχετικά με την εξέταση των εν λόγω μέτρων προστασίας.

41. Μετά την αξιολόγηση αυτή:

- εάν *δεν* είναι πεπεισμένο ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκομίστηκαν/οι πληροφορίες που συλλέχθηκαν, μεταξύ άλλων σε σχέση με τα μέτρα προστασίας, αποδεικνύουν σοβαρό κίνδυνο, το δικαστήριο διατάσσει την επιστροφή του παιδιού⁵⁸.
- εάν *είναι* πεπεισμένο ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκομίστηκαν/οι πληροφορίες που συλλέχθηκαν, μεταξύ άλλων σε σχέση με τα μέτρα προστασίας, αποδεικνύουν σοβαρό κίνδυνο, το δικαστήριο δεν δεσμεύεται να διατάξει την επιστροφή του παιδιού, και τούτο σημαίνει ότι απόκειται στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου να διατάξει, παρ' όλα αυτά, την επιστροφή του παιδιού.

⁵⁸ Όταν ο προβαλλόμενος σοβαρός κίνδυνος δεν αποδεικνύεται και το παιδί επιστρέφει, ο κατακρατών γονέας μπορεί να προσκομίσει αποδείξεις σχετικά με την ανησυχία του για το παιδί στο πλαίσιο διαδικασίας επιμέλειας στο κράτος συνήθους διαμονής.

Ζητήματα τα οποία εξετάζει το δικαστήριο κατά την ανάλυση της εξαίρεσης του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β)

Τα δικαστήρια εφαρμόζουν τις διαδικασίες επείγοντος χαρακτήρος για την άμεση επιστροφή του παιδιού (προοίμιο και άρθρο 11 παράγραφος 1).

Η συλλογή και η αξιολόγηση των πληροφοριών ή των αποδεικτικών στοιχείων πραγματοποιούνται σύμφωνα με τη νομοθεσία, τις διαδικασίες και τις πρακτικές κάθε δικαιοδοσίας.

Όσον αφορά τα μέτρα προστασίας, το δικαστήριο θα πρέπει να εξετάσει το ενδεχόμενο να ζητήσει τη συνεργασία κεντρικών αρχών και/ή δικαστών του ΙΗΝJ.

Είναι τα πραγματικά περιστατικά τα οποία προβάλλει το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή ο οργανισμός που αντιτάσσεται στην επιστροφή του παιδιού αρκούντως λεπτομερή και τεκμηριωμένα ώστε να μπορούν να συνιστούν σοβαρό κίνδυνο ότι η επιστροφή του παιδιού θα το εκθέσει σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία ή θα περιαγάγει το παιδί με οποιονδήποτε άλλον τρόπο σε αφόρητη κατάσταση;

ΝΑΙ

Μετά την αξιολόγηση των πληροφοριών ή των αποδεικτικών στοιχείων:

Έπεισε το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή ο οργανισμός που αντιτάσσεται στην επιστροφή του παιδιού (στην πλειονότητα των περιπτώσεων, ο κατακρατών γονέας) το δικαστήριο ότι υπάρχει σοβαρός κίνδυνος η επιστροφή του παιδιού να το εκθέσει σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία ή το περιαγάγει με οποιονδήποτε άλλον τρόπο σε αφόρητη κατάσταση, λαμβανομένων υπόψη τυχόν κατάλληλων και αποτελεσματικών μέτρων τα οποία είναι διαθέσιμα ή έχουν θεσπιστεί στο κράτος συνήθους διαμονής για την προστασία του παιδιού κατά του σοβαρού κινδύνου;

ΝΑΙ

Η εξαίρεση σοβαρού κινδύνου αποδεικνύεται και το δικαστήριο ΔΕΝ δεσμεύεται να διατάξει την επιστροφή του παιδιού.

ΟΧΙ

Το δικαστήριο διατάσσει την επιστροφή του παιδιού.

Σε ορισμένες δικαιοδοσίες, τα δικαστήρια θέτουν καταρχάς το ερώτημα: είναι διαθέσιμα και/ή έχουν προβλεφθεί κατάλληλα και αποτελεσματικά μέτρα προστασίας του παιδιού κατά του προβαλλόμενου σοβαρού κινδύνου;

ΟΧΙ

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Το δικαστήριο διατάσσει την επιστροφή του παιδιού.

β. Μέτρα προστασίας

42. Μέτρα προστασίας εξετάζονται συχνότερα, αλλά όχι αποκλειστικά, σε καταστάσεις στις οποίες ο προβαλλόμενος σοβαρός κίνδυνος αφορά κακοποίηση παιδιού ή ενδοοικογενειακή βία. Τα μέτρα καλύπτουν ευρύ φάσμα υφιστάμενων υπηρεσιών, συνδρομής και στήριξης, περιλαμβανομένων πρόσβασης σε νομικές υπηρεσίες, οικονομικής βοήθειας, συνδρομής σε θέματα στέγασης, υγειονομικών υπηρεσιών, καταφυγίων και άλλων μορφών συνδρομής και στήριξης προς θύματα ενδοοικογενειακής βίας καθώς και αποκρίσεων από την αστυνομία και μέσω του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης.
43. Τα μέτρα προστασίας ενδέχεται να είναι διαθέσιμα και άμεσα προσβάσιμα στο κράτος μέλος συνήθους διαμονής του παιδιού ή, σε μερικές περιπτώσεις, ενδέχεται να πρέπει να θεσπιστούν πριν από την επιστροφή του παιδιού. Στη δεύτερη περίπτωση, συγκεκριμένα μέτρα προστασίας θα πρέπει να θεσπιστούν μόνο όταν είναι αυστηρά και άμεσα αναγκαία για την αντιμετώπιση του σοβαρού κινδύνου. Δεν πρέπει να επιβάλλονται αυτομάτως και θα πρέπει να είναι χρονικά περιορισμένα και να λήγουν όταν το κράτος συνήθους διαμονής του παιδιού είναι σε θέση να καθορίσει τα μέτρα προστασίας τα οποία είναι, ενδεχομένως, κατάλληλα για το παιδί⁵⁹. Σε ορισμένες περιπτώσεις, παρότι είναι διαθέσιμα και προσιτά στο κράτος συνήθους διαμονής, τα μέτρα προστασίας ενδέχεται να μην επαρκούν για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του σοβαρού κινδύνου. Για παράδειγμα, ο αποστερούμενος γονέας μπορεί να έχει επανειλημμένως παραβεί εντολές προστασίας.
44. Τα δικαστήρια εξετάζουν συνήθως τη διαθεσιμότητα και την αποτελεσματικότητα των μέτρων προστασίας ταυτόχρονα με την εξέταση των ισχυρισμών περί σοβαρού κινδύνου· εναλλακτικώς, προβαίνουν στην εξέταση αυτή μόνο όταν η ύπαρξη σοβαρού κινδύνου και η κατανόηση της φύσης του έχουν αποδειχθεί από τον διάδικο που αντιτάσσεται στην επιστροφή. Υπό ιδανικές συνθήκες, δεδομένου ότι οποιαδήποτε καθυστέρηση μπορεί να εμποδίσει την επίτευξη των σκοπών της Σύμβασης, τα δυνητικά μέτρα προστασίας θα πρέπει να προβάλλονται σε πρώιμο στάδιο της διαδικασίας ώστε κάθε διάδικος να έχει την ευκαιρία να προσκομίσει εγκαίρως αποδεικτικά στοιχεία σε σχέση με την αναγκαιότητα και την εκτελεστικότητα τέτοιων μέτρων. Σε ορισμένες δικαιοδοσίες, για λόγους ταχύτητας της διαδικασίας, εάν είναι πεπεισμένο ότι, σε συγκεκριμένη περίπτωση, είναι διαθέσιμα ή έχουν θεσπιστεί κατάλληλα και αποτελεσματικά μέτρα προστασίας στο κράτος συνήθους διαμονής του παιδιού για την αντιμετώπιση του προβαλλόμενου σοβαρού κινδύνου, το δικαστήριο δύναται να διατάξει την επιστροφή του παιδιού χωρίς να υποχρεούται να προβεί σε πιο ουσιαστική αξιολόγηση των προβαλλόμενων πραγματικών περιστάσεων.
45. Σε μερικά κράτη, το δικαστήριο που επιλαμβάνεται της αίτησης επιστροφής ενδέχεται να έχει εσωτερική δικαιοδοσία βάσει της εθνικής νομοθεσίας να διατάξει τη λήψη μέτρων προστασίας στο πλαίσιο της διαταγής επιστροφής. Σε άλλα κράτη, το δικαστήριο ενδέχεται να μην έχει τέτοια δικαιοδοσία. Ωστόσο, στις περιπτώσεις αυτές, το δικαστήριο ενδέχεται να εξετάσει την επιβολή μέτρων προστασίας υπό μορφή εκούσιων δεσμεύσεων τις οποίες παρέχει στο δικαστήριο ο αποστερούμενος γονέας⁶⁰.

⁵⁹ Βλ., για παράδειγμα υπόθεση που αφορούσε μέτρα προστασίας, *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (βλ., ανωτέρω, υποσημείωση 50). Βλ. επίσης *J.D. κατά P.D.*, (2010) ONCJ 410, 9 Σεπτεμβρίου 2010, Ontario Court of Justice (Καναδάς) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CA 1421], σκέψη 47, όπου το δικαστήριο έκρινε ότι μπορούσε να «επιβάλει δεσμεύσεις για να βοηθήσει στην επιστροφή και να εξασφαλίσει την προστασία του παιδιού κατά τη μεταβατική περίοδο έως ότου το δικαστήριο της Σκωτίας επιληφθεί της υπόθεσης». Στην απόφαση *Mbuyi κατά Ngulula*, (2018) MBQB 176, 8 Νοεμβρίου 2018, Court of Queen's Bench of Manitoba (Καναδάς) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CA 1416], σκέψη 62, το δικαστήριο επισήμανε ότι, προκειμένου να καθορίσει αν η πραγματική κατάσταση ανταποκρίνεται στην προβλεπόμενη στο άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) εξαίρεση, «σε οποιαδήποτε διαδικασία της Σύμβασης της Χάγης, το δικαστήριο πρέπει να εκκινεί από την παραδοχή ότι, με εξαίρεση τις πιο ασυνήθιστες περιπτώσεις ή εκείνες στις οποίες τα αποδεικτικά στοιχεία επαρκούν για να αποδειχθεί το αντίθετο, τα δικαστήρια και οι αρχές στο κράτος συνήθους διαμονής των παιδιών θα είναι σε θέση να λάβουν μέτρα για να προστατεύσουν τα παιδιά [...]».

⁶⁰ Βλ., π.χ., *Sabogal κατά Velarde*, 106 F. Supp. 3d 689 (2015), 20 Μαΐου 2015, United States District Court for the District of Maryland (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/USf 1383], όπου το δικαστήριο ήταν διατεθειμένο να διατάξει την

46. Ανεξάρτητα από το αν έχουν τη μορφή δικαστικής διαταγής ή εκούσιων δεσμεύσεων, η αποτελεσματικότητα των μέτρων προστασίας θα εξαρτηθεί από το αν, και υπό ποιες προϋποθέσεις, μπορούν να καταστούν εκτελεστά στο κράτος συνήθους διαμονής του παιδιού, κάτι το οποίο θα εξαρτηθεί από την εθνική νομοθεσία του κράτους αυτού. Μια δυνατότητα μπορεί να είναι να δοθεί νομική ισχύς στα μέτρα προστασίας μέσω απόφασης-καρμπόν στο κράτος συνήθους διαμονής —εάν αυτό είναι δυνατό και προβλέπεται. Πάντως, το δικαστήριο του κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση δεν μπορεί να εκδώσει διαταγές οι οποίες βαίνουν πέραν της δικαιοδοσίας του ή οι οποίες δεν είναι απαραίτητες για τον μετριασμό αποδεδειγμένου σοβαρού κινδύνου. Επισημαίνεται ότι οι εκούσιες δεσμεύσεις δεν είναι ευχερώς εκτελεστές και, ως εκ τούτου, ενδέχεται, σε πολλές περιπτώσεις, να μην είναι αποτελεσματικές. Επομένως, εκτός εάν οι εκούσιες δεσμεύσεις μπορούν να καταστούν εκτελεστές στο κράτος συνήθους διαμονής του παιδιού, θα πρέπει να χρησιμοποιούνται με επιφύλαξη, ιδίως σε υποθέσεις στις οποίες ο σοβαρός κίνδυνος αφορά ενδοοικογενειακή βία.
47. Όσον αφορά τα μέτρα προστασίας, η Σύμβαση του 1996 ενδέχεται να διευκολύνει την άμεση επιστροφή παιδιών, εάν ισχύει μεταξύ των εμπλεκόμενων κρατών. Η Σύμβαση του 1996 περιέχει ειδικό κανόνα διεθνούς δικαιοδοσίας ο οποίος παρέχει τη δυνατότητα στο δικαστήριο του συμβαλλόμενου μέρους στο οποίο βρίσκεται το παιδί (αντί εκείνου στο οποίο το παιδί έχει τη συνήθη διαμονή του) να λάβει τα αναγκαία μέτρα προστασίας του παιδιού σε επείγουσες περιπτώσεις⁶¹. Η Σύμβαση του 1996 ενισχύει την αποτελεσματικότητα τυχόν τέτοιων μέτρων διασφαλίζοντας ότι αναγνωρίζονται αυτοδικαίως στα άλλα συμβαλλόμενα μέρη⁶² και ότι μπορούν να κηρυχθούν εκτελεστά, ύστερα από αίτηση κάθε ενδιαφερομένου μέρους, σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται από το δίκαιο του κράτους στο οποίο ζητείται η εκτέλεση⁶³. Οποιοδήποτε μέτρο προστασίας του παιδιού το οποίο λαμβάνεται βάσει του συγκεκριμένου αυτού κανόνα διεθνούς δικαιοδοσίας θα παύσει να ισχύει μόλις τα δικαστήρια του κράτους συνήθους διαμονής (ήτοι, του κράτους συνήθους διαμονής του παιδιού) λάβουν τα μέτρα που επιβάλλει η κατάσταση, και τούτο αναδεικνύει τη σημασία του συντονισμού μεταξύ των αρμόδιων αρχών⁶⁴.

γ. Πρακτικές διευθετήσεις

48. Σε μερικές δικαιοδοσίες, τα δικαστήρια που διατάσσουν την άμεση επιστροφή του παιδιού ενδέχεται να προβλέπουν πρακτικές διευθετήσεις για να διευκολύνουν την υλοποίηση της επιστροφής του παιδιού στο κράτος συνήθους διαμονής. Παράδειγμα πρακτικής διευθέτησης είναι η μνεία στη διαταγή επιστροφής του προσώπου που πρέπει να αγοράσει τα αεροπορικά εισιτήρια για την επιστροφή του παιδιού. Οι διευθετήσεις αυτές διαφέρουν από τα μέτρα προστασίας στο μέτρο που

επιστροφή των παιδιών, με την επιφύλαξη των συγκεκριμένων προϋποθέσεων να πραγματοποιηθεί η επιστροφή αφού ο αποστερούμενος γονέας μεριμνήσει για την ακύρωση της προσωρινής διαταγής επιμέλειας που εκδόθηκε υπέρ του, ώστε να τεθεί εκ νέου σε ισχύ η υποκείμενη προσωρινή διαταγή επιμέλειας που εκδόθηκε υπέρ του κατακρατούντος γονέα, και αφού μεριμνήσει για την απόρριψη των ποινικών κατηγοριών κατά του κατακρατούντος γονέα ή για την περάτωση της έρευνας. Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι οι προϋποθέσεις οι οποίες τέθηκαν στην υπόθεση αυτή ενδέχεται να μην είναι δυνατόν να τεθούν σε ορισμένα συμβαλλόμενα μέρη.

⁶¹ Άρθρο 11 της Σύμβασης του 1996.

⁶² Άρθρο 23 της Σύμβασης του 1996.

⁶³ Άρθρο 26 της Σύμβασης του 1996.

⁶⁴ Βλ. επίσης άρθρο 27 παράγραφος 5 του κανονισμού (ΕΕ). 2019/1111, της 25ης Ιουνίου 2019, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, και για τη διεθνή απαγωγή παιδιών (αναδιτύπωση), (ΕΕ L 178/1 της 2.2.2019), ο οποίος θα εφαρμόζεται από την 1η Αυγούστου 2022. Το άρθρο 27 παράγραφος 5 του κανονισμού ορίζει ότι, όταν διατάζει την επιστροφή του παιδιού, το δικαστήριο δύναται, κατά περίπτωση, να λαμβάνει προσωρινά ή ασφαλιστικά μέτρα, σύμφωνα με το άρθρο 15 του παρόντος κανονισμού προκειμένου να προστατευτεί το παιδί από τον σοβαρό κίνδυνο που αναφέρεται στο άρθρο 13 πρώτο εδάφιο στοιχείο β) της σύμβασης της Χάγης του 1980, υπό την προϋπόθεση ότι η εξέταση και η λήψη των εν λόγω μέτρων δεν θα καθυστερήσει αδικαιολόγητα τη διαδικασία επιστροφής.

δεν προορίζονται να αντιμετωπίσουν σοβαρό κίνδυνο δοκιμασίας. Οι πρακτικές διευθετήσεις δεν θα πρέπει ούτε να δημιουργούν εμπόδια στην επιστροφή του παιδιού ούτε να επιβάλλουν υπερβολικές υποχρεώσεις σε οποιονδήποτε διάδικο (ιδίως στον αποστερούμενο γονέα) ούτε να υπερβαίνουν την περιορισμένη δικαιοδοσία του δικαστηρίου.

δ. Δικονομικοί κανόνες και κανόνες διεξαγωγής αποδείξεων

49. Η Σύμβαση του 1980 προβλέπει ελάχιστους δικονομικούς κανόνες και κανόνες διεξαγωγής αποδείξεων. Τα ζητήματα αυτά επαφίνονται στη *lex fori*, ήτοι στο δίκαιο του δικάζοντος δικαστή του κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση. Τα ζητήματα αυτά περιλαμβάνουν το **μέτρο** απόδειξης⁶⁵. Ωστόσο, το ζήτημα του **βάρους** απόδειξης εξετάζεται ρητώς στη Σύμβαση.

i. Βάρος απόδειξης

50. Το βάρος απόδειξης της εξαίρεσης βαρύνει το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή τον οργανισμό που αντιτάσσεται στην επιστροφή του παιδιού⁶⁶ και, επομένως, στις περισσότερες περιπτώσεις, τον κατακρατούντα γονέα. Ακόμη και αν το δικαστήριο συγκεντρώσει αυτεπαγγέλτως πληροφορίες ή αποδεικτικά στοιχεία (σύμφωνα με τις εθνικές διαδικασίες) ή εάν το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή ο οργανισμός που υπέβαλε την αίτηση επιστροφής δεν μετέχει ενεργά στη διαδικασία, το δικαστήριο πρέπει να πεισθεί ότι ο διάδικος που αντιτάσσεται στην επιστροφή ανταποκρίθηκε στο βάρος απόδειξης της εξαίρεσης.

ii. Περιορισμός των πληροφοριών και των αποδεικτικών στοιχείων στο ζήτημα της επιστροφής

51. Παρότι οι κανόνες και οι πρακτικές σχετικά με το παραδεκτό και τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων διαφέρουν μεταξύ συμβαλλόμενων μερών⁶⁷, θα πρέπει να εφαρμόζονται πάντοτε και να λαμβάνονται δεόντως υπόψη η απαίτηση περί εφαρμογής διαδικασίας επείγοντος χαρακτήρα και η σημασία του περιορισμού της έρευνας του δικαστηρίου μόνο σε επίδικα ζητήματα τα οποία αφορούν άμεσα το ζήτημα της επιστροφής (όχι την επιμέλεια⁶⁸).

iii. Παραδεκτό πληροφοριών για την κοινωνική κατάσταση του παιδιού

52. Το άρθρο 13 παράγραφος 3 διευκολύνει τη λήψη αποδεικτικών στοιχείων ή πληροφοριών από το εξωτερικό, προβλέποντας ότι το δικαστήριο «οφείλ[ει] να λάβ[ει] υπόψη τις πληροφορίες για την κοινωνική κατάσταση του παιδιού που παρέχονται από την [κ]εντρική [α]ρχή ή άλλη αρμόδια

⁶⁵ Το μέτρο απόδειξης που εφαρμόζουν τα συμβαλλόμενα μέρη ενδέχεται να διαφέρει. Για παράδειγμα, πολλά συμβαλλόμενα μέρη εφαρμόζουν γενικό μέτρο απόδειξης του αστικού δικαίου όπως την «υπεροχή των αποδεικτικών στοιχείων» ή τη «στάθμιση των πιθανοτήτων»· μερικά κράτη απαιτούν να αποδειχθεί η εξαίρεση επιβάλλοντας ανώτερου επιπέδου μέτρο, π.χ. «με σαφή και πειστικά αποδεικτικά στοιχεία».

⁶⁶ Άρθρο 13 παράγραφος 1· βλ. επίσης αιτιολογική έκθεση (ό.π. υποσημείωση 10), σημείο 114, όπου επισημαίνεται, μεταξύ άλλων, ότι «με την επιλογή αυτή, σκοπός της Σύμβασης ήταν να περιαγάγει το αποστερούμενο πρόσωπο σε εξίσου καλή θέση με το κατακρατούν πρόσωπο, το οποίο, θεωρητικά, επέλεξε το πιο εξυπηρετικό για αυτό forum».

⁶⁷ Τα συμβαλλόμενα μέρη παρέχουν μερικές πληροφορίες σχετικά με τους εφαρμοστέους στις διαδικασίες επιστροφής κανόνες στα Δελτία Πληροφοριών (ό.π. υποσημείωση 39). Π.χ., στο σημείο 10.3, παρέχονται πληροφορίες, μεταξύ άλλων, σχετικά με το αν είναι δυνατόν να ληφθεί απόφαση επί αίτησης επιστροφής μόνο βάσει εγγράφων (ήτοι χωρίς επ' ακροατηρίου συζήτηση) και αν μπορούν να ληφθούν προφορικά αποδεικτικά στοιχεία (ήτοι, προσωπικά αποδεικτικά στοιχεία) σε διαδικασίες επιστροφής.

⁶⁸ Βλέπε ανωτέρω, σημείο 16.

υπηρεσία του [κ]ράτους της συνήθους διαμονής του», όπως εκθέσεις κοινωνικών υπηρεσιών, σχολικές εκθέσεις, ιατρικές εκθέσεις, εφόσον είναι διαθέσιμες και σχετίζονται άμεσα με το ζήτημα του σοβαρού κινδύνου και εφόσον είναι δυνατόν να εξασφαλιστούν βάσει του εθνικού δικαίου του κράτους συνήθους διαμονής. Αυτά τα αποδεικτικά στοιχεία ή οι πληροφορίες θα αποκτώνται μόνο όταν είναι αναγκαία και λαμβανομένης υπόψη της αναγκαιότητας ταχείας διεξαγωγής της διαδικασίας.

iv. Παραδεκτό της αίτησης επιστροφής και των συνημμένων εγγράφων

53. Για τη διευκόλυνση της αποδοχής των αποδεικτικών στοιχείων και των πληροφοριών, το άρθρο 23 προβλέπει ότι δεν απαιτούνται διατυπώσεις, όπως επικύρωση. Επιπλέον, το άρθρο 30 ορίζει ότι κάθε αίτηση επιστροφής η οποία υποβάλλεται σε κεντρική αρχή ή απευθείας σε δικαστήριο, καθώς και κάθε έγγραφο ή άλλη κοινοποίηση, που επισυνάπτονται στην αίτηση ή διαβιβάζονται από κεντρική αρχή, «γίνονται δεκτά ενώπιον των δικαστηρίων ή των διοικητικών αρχών των συμβαλλόμενων κρατών». Ωστόσο, το άρθρο 30 δεν καθορίζει την αποδεικτική αξία που πρέπει να αποδοθεί στα έγγραφα αυτά, η εκτίμηση της οποίας επαφίεται στο εγχώριο δίκαιο και στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου.

2. Παραδείγματα ισχυρισμών που μπορούν να προβληθούν βάσει του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β)

54. Η ανάλυση βάσει του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) στηρίζεται σε εξαιρετικά συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά. Επομένως, η κρίση κάθε δικαστηρίου όσον αφορά την εφαρμογή ή μη της εξαίρεσης είναι μοναδική και βασίζεται στις ιδιαίτερες περιστάσεις της υπόθεσης. Ως εκ τούτου απαιτείται πάντοτε προσεκτική βήμα προς βήμα ανάλυση του προβαλλόμενου σοβαρού κινδύνου, σύμφωνα με το νομικό πλαίσιο της Σύμβασης, περιλαμβανομένης της εξαίρεσης όπως εξηγείται στον παρόντα οδηγό. Ωστόσο, τα δικαστήρια⁶⁹ πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την απαίτηση της Σύμβασης περί εκδίκασης των υποθέσεων με διαδικασίες επείγοντος χαρακτήρα.
55. Στην παρούσα ενότητα παρέχονται μερικά παραδείγματα του τρόπου προσέγγισης ισχυρισμών περί σοβαρού κινδύνου από ορισμένα δικαστήρια, κάνοντας χρήση διαφόρων μοντέλων πραγματικών περιστατικών και μη εξαντλητικού καταλόγου σχετικών παρατηρήσεων ή παραγόντων. Δεν εξετάζεται στην παρούσα ενότητα η σχετική βαρύτητα που πρέπει να αποδοθεί σε κάθε παρατήρηση ή παράγοντα, δεδομένου ότι αυτό θα εξαρτάται από τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υπόθεσης. Στην παρούσα ενότητα γίνονται επίσης μερικές περιορισμένες παραπομπές στη διεθνή νομολογία προκειμένου να καταδειχθούν τα συγκεκριμένα υπό εξέταση ζητήματα. Τα δικαστήρια και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη παροτρύνονται να συμβουλευούνται την INCADAT και την εθνική νομολογία σχετικά με λεπτομέρειες και τις πιο πρόσφατες πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο προσέγγισης διαφόρων ζητημάτων στο πλαίσιο του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β).

α. Ενδοοικογενειακή βία κατά του παιδιού και/ή του κατακρατούντος γονέα

56. Οι ισχυρισμοί περί σοβαρού κινδύνου ο οποίος προκύπτει από ενδοοικογενειακή βία μπορούν να προσλάβουν διάφορες μορφές. Ο κατακρατών γονέας ενδέχεται να ισχυριστεί ότι υφίσταται σοβαρός κίνδυνος άμεσης βλάβης λόγω σωματικής, σεξουαλικής ή άλλης μορφής κακοποίησης του παιδιού. Ενδέχεται να προβληθεί ο ισχυρισμός ότι ο σοβαρός κίνδυνος προκύπτει από την έκθεση του παιδιού στην ενδοοικογενειακή βία που ασκεί ο αποστερούμενος γονέας στον κατακρατούμενο

⁶⁹ Βλ., ανωτέρω, υποσημείωση 12.

γονέα⁷⁰. Σε μερικές περιπτώσεις, ο σοβαρός κίνδυνος για το παιδί ενδέχεται επίσης να βασίζεται σε δυνητική βλάβη του κατακρατούντος γονέα από τον αποστερούμενο γονέα κατά την επιστροφή⁷¹, μεταξύ άλλων όταν η βλάβη αυτή μπορεί να μειώσει σημαντικά την ικανότητα του κατακρατούντος γονέα να φροντίζει το παιδί.

57. Στις περιπτώσεις αυτές, η ανάλυση του σοβαρού κινδύνου επικεντρώνεται στις συνέπειες της ενδοοικογενειακής βίας στο παιδί κατά την επιστροφή του στο κράτος συνήθους διαμονής του και στο αν οι συνέπειες αυτές ανταποκρίνονται στο υψηλό κατώφλι της εξαίρεσης σοβαρού κινδύνου, λαμβανομένων υπόψη παραγόντων όπως η φύση, η συχνότητα και η ένταση της βίας καθώς και των περιστάσεων υπό τις οποίες είναι πιθανό να εκδηλωθεί⁷². Ως εκ τούτου, στοιχεία που αποδεικνύουν την ύπαρξη κατάστασης ενδοοικογενειακής βίας δεν επαρκούν, καθεαυτά και αφ' εαυτών, για να αποδείξουν την ύπαρξη σοβαρού κινδύνου για το παιδί.⁷³

⁷⁰ Βλ., π.χ., *Miltiadous κατά Tetervak*, 686 F. Supp. 2d 544 (E.D. Pa. 2010), 19 Φεβρουαρίου 2010, United States District Court, Eastern Division Pennsylvania (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/US 1144], όπου το δικαστήριο έκρινε ότι η κακοποίηση του κατακρατούντος γονέα από τον αποστερούμενο γονέα, περιλαμβανομένων απειλών κατά της ζωής και υπερβολικής κατανάλωσης οινοπνευματικών, καθώς και άλλοι παράγοντες όπως η αδυναμία των κυπριακών αρχών να προστατεύσουν τον κατακρατούμενο γονέα, και η επακόλουθη χρόνια διαταραχή μετατραυματικής καταπόνησης της θυγατέρας, αρκούσαν για να ισοδυναμούν με σοβαρό κίνδυνο.

⁷¹ Βλ., π.χ., *Taylor κατά Taylor*, 502 Fed.Appx. 854, 2012 WL 6631395 [C.A.11 (Fla.)] (11th Cir. 2012), 20 Δεκεμβρίου 2012, United States Court of Appeals for the Eleventh Circuit (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/US 1184]. Το δικαστήριο δέχθηκε αποδεικτικά στοιχεία κατά τα οποία ο αποστερούμενος γονέας είχε απειλήσει να χρησιμοποιήσει τρίτους για να προκαλέσουν σωματική βλάβη στον κατακρατούμενο γονέα (ενδεχομένως ακόμη και να τον σκοτώσουν). Το δικαστήριο επισήμανε ότι η υπόθεση ήταν μοναδική, καθώς ο κίνδυνος για το παιδί απέρρεε όχι μόνο από τις απειλές του αποστερούμενου γονέα αλλά και από απειλές αγνώστου τρίτου, και ότι οι παράνομες δραστηριότητες του αποστερούμενου γονέα είχαν δημιουργήσει, και ήταν πιθανό να συνεχίσουν να δημιουργούν, σημαντικό κίνδυνο σοβαρής βλάβης για την οικογένεια και σοβαρό κίνδυνο να εκτεθεί το παιδί σε δοκιμασία σε περίπτωση επιστροφής. Βλ. επίσης γνώμη του Λόρδου Wall στην απόφαση *Re W. (A Child)* [2004] EWCA Civ 1366 (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 771], σκέψη 49. Στην απόφαση *Gomez κατά Fuenmayor*, No 15-12075, United States Court of Appeal (11th Circuit), 5 Φεβρουαρίου 2016 (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/US 1407], το δικαστήριο έκρινε ότι, «[π]αρότι η έρευνα καθεαυτήν επικεντρώνεται στους κινδύνους που διατρέχει το παιδί, και όχι ο γονέας [...], αρκούντως σοβαρές απειλές και βία κατά του γονέα μπορούν, παρ' όλα αυτά, να συνιστούν σοβαρό κίνδυνο δοκιμασίας και για το παιδί».

⁷² Στις υποθέσεις που ακολουθούν, το δικαστήριο έκρινε ότι δεν αποδείχθηκε σοβαρός κίνδυνος για το παιδί. *Tabacchi κατά Harrison*, 2000 WL 190576 (N.D.Ill.), 2 Αυγούστου 2000, United States District Court for the Northern District of Illinois, Eastern Division (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/US 465], όπου το ιστορικό κακοποίησης του κατακρατούντος γονέα από τον αποστερούμενο γονέα δεν θεωρήθηκε ότι συνιστά σοβαρό κίνδυνο για το παιδί τους, επειδή το παιδί ήταν παρόν μόνο σε δύο παλαιότερες περιπτώσεις στις οποίες ο αποστερούμενος γονέας άσκησε βία κατά του κατακρατούντος γονέα και επειδή, μετά τη μετακίνηση, οι γονείς είχαν συμφωνήσει, χωρίς προβλήματα, σχετικά με επισκέψεις και δεν υπήρχαν στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι ο αποστερούμενος γονέας είχε κακοποιήσει ή παρενοχλήσει τον κατακρατούμενο γονέα. Βλ. επίσης *Secretary for Justice κατά Parker*, 1999 (2) ZLR 400 (H), 30 Νοεμβρίου 1999, High (Ζιμπάμπουε) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/ZW 340], σ. 408, όπου το δικαστήριο επισήμανε ότι η βίαιη και εκφοβιστική συμπεριφορά του αποστερούμενου γονέα στρεφόταν κατά του κατακρατούντος γονέα και όχι των παιδιών και ότι το περιβάλλον έντασης στο οποίο ήταν, κατά τον κατακρατούμενο γονέα, εκτεθειμένα τα παιδιά οφειλόταν στην κακή σχέση των γονέων. Το δικαστήριο επισήμανε επίσης ότι ο κατακρατών γονέας δεν προέβαλε καμία αντίρρηση στο αίτημα του αποστερούμενου γονέα για επικοινωνία και ότι, αντιθέτως, φαίνεται να παρότρυνε τον αποστερούμενο γονέα να έχει επικοινωνία με τα ανήλικα τέκνα.

⁷³ Βλ. επίσης *Souratgar κατά Fair*, 720 F.3d 96 (2nd Cir. 2013), 13 Ιουνίου 2013, United States Court of Appeals for the Second Circuit, (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/US 1240], σ. 12 και 16, όπου το δικαστήριο έκρινε ότι οι ισχυρισμοί του κατακρατούντος γονέα περί συζυγικής κακοποίησης εκ μέρους του αποστερούμενου γονέα είχαν «σημασία στο πλαίσιο του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) μόνο εάν έθεταν σοβαρά σε κίνδυνο το παιδί. Η έρευνα που διεξάγεται στο πλαίσιο του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) δεν αφορά το αν ο επαναπατρισμός θα θέσει σε σοβαρό κίνδυνο την ασφάλεια του [κατακρατούντος γονέα], αλλά το αν θα εκθέσει το παιδί σε σοβαρό κίνδυνο φυσικής ή ψυχικής δοκιμασίας». Στην υπόθεση αυτή, το δικαστήριο επικύρωσε την κρίση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου κατά την οποία, παρότι υπήρχαν περιπτώσεις ενδοοικογενειακής κακοποίησης, «[το παιδί] δεν υπέστη ποτέ βλάβη ούτε υπήρξε στόχος κακοποίησης», και ότι «στην περίπτωση αυτή, τα στοιχεία [...] δεν αποδεικνύουν ότι το παιδί διατρέχει σοβαρό κίνδυνο να εκτεθεί σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία κατά τον επαναπατρισμό του».

58. Σε περιπτώσεις στις οποίες ο κατακρατών γονέας απέδειξε περιστάσεις οι οποίες περιλαμβάνουν ενδοοικογενειακή βία και θα συνεπάγονταν σοβαρό κίνδυνο για το παιδί, τα δικαστήρια θα πρέπει να εξετάζουν τη διαθεσιμότητα, την καταλληλότητα και την αποτελεσματικότητα των μέτρων προστασίας του παιδιού κατά του σοβαρού κινδύνου⁷⁴. Όταν, για παράδειγμα, στο κράτος συνήθους διαμονής του παιδιού προβλέπεται νομική προστασία και υπάρχουν αστυνομικές και κοινωνικές υπηρεσίες για την παροχή συνδρομής σε θύματα οικογενειακής βίας, τα δικαστήρια έχουν διατάξει την επιστροφή του παιδιού⁷⁵. Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις, τα δικαστήρια ενδέχεται να κρίνουν ότι αυτή η νομική προστασία και αυτές οι υπηρεσίες δεν επαρκούν για την προστασία του παιδιού κατά του σοβαρού κινδύνου⁷⁶, για παράδειγμα όταν ο αποστερούμενος γονέας έχει παραβεί επανειλημμένως τις εντολές προστασίας⁷⁷, κάτι το οποίο ενδέχεται να εκθέσει το παιδί σε σοβαρό κίνδυνο φυσικής ή ψυχικής δοκιμασίας, ή λαμβανομένου υπόψη του βαθμού ψυχικής ευαισθησίας του παιδιού⁷⁸.

⁷⁴ Βλ., π.χ., *F. κατά M. (Abduction: Grave Risk of Harm)* [2008] 2 FLR 1263, 6 Φεβρουαρίου 2008, Family Division of the High Court of England and Wales (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 1116], σκέψεις 13 και 14, όπου το δικαστήριο επισήμανε ότι, εάν «ήταν (ή είναι) πεπεισμένο ότι το παιδί θα τύχει επαρκούς προστασίας από τα δικαστήρια του κράτους που υποβάλλει την αίτηση και/ή ο αποστερούμενος γονέας ανέλαβε επαρκείς δεσμεύσεις προστασίας, ο κατακρατών γονέας δεν θα μπορεί συνήθως να επικαλεστεί την εξαίρεση του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β), ιδίως σε περιπτώσεις στις οποίες προβλήθηκε ενδοοικογενειακή βία». Το δικαστήριο επισήμανε περαιτέρω ότι, στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο αποστερούμενος γονέας είχε δηλώσει ότι θα «συνεργαστεί σε κάθε [...] διαδικασία και θα αναλάβει δεσμεύσεις περί μη κακομεταχείρισης και μη παρενόχλησης». Βλ., ανωτέρω, «Ζητήματα τα οποία εξετάζει το δικαστήριο κατά την ανάλυση της εξαίρεσης του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β)», σ. 33.

⁷⁵ Βλ., π.χ., *X. (the mother) against Y. (the father)*, 22 Φεβρουαρίου 2018, Rechtbank 's-Gravenhage (Κάτω Χώρες) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/NL 1391], σ. 6, όπου το δικαστήριο έκρινε ότι οι ισχυρισμοί του κατακρατούντος γονέα ότι εκτίθεται τακτικά σε ενδοοικογενειακή βία παρουσία του παιδιού δεν επαρκούσαν για να διαπιστωθεί η ύπαρξη σοβαρού κινδύνου, δεδομένου ότι «πρέπει να ληφθούν δεόντως υπόψη όλες οι περιστάσεις, μεταξύ άλλων, αν μπορούν να ληφθούν μέτρα προστασίας του παιδιού ή άλλες κατάλληλες διευθετήσεις ώστε να διασφαλίζεται ότι οι συνέπειες της ενδοοικογενειακής βίας δεν συνιστούν (ή δεν συνιστούν πλέον) κίνδυνο για τον ανήλικο». Βλ. επίσης *Mbuyi κατά Ngulula* (βλ., ανωτέρω, υποσημείωση 59).

⁷⁶ Βλ., π.χ., *State Central Authority, Secretary to the Department of Human Services v. Mander*, 17 Σεπτεμβρίου 2003, Family Court of Australia (Αυστραλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AU 574], σκέψεις 109 και 111, όπου το δικαστήριο παρατήρησε ότι «[ε]ίναι σαφές ότι η ύπαρξη δικαστικών εντολών και ποινικών κυρώσεων δεν μείωσε τον βαθμό βίας» και, επομένως, το δικαστήριο ήταν «πεπεισμένο για την ύπαρξη σοβαρού κινδύνου δοκιμασίας στην υπόθεση αυτή». Ως εκ τούτου, η αίτηση επιστροφής των παιδιών απορρίφθηκε. No de RG 06/00395, 30 Μαΐου 2006, Cour d'appel de Paris (Γαλλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/FR 1010], όπου το δικαστήριο έκρινε ότι, παρά το γεγονός ότι ο κατακρατών γονέας είχε υποβάλει μήνυση υποστηρίζοντας ότι το παιδί υπήρξε θύμα βιασμού στην οικογενειακή εστία από τον συνοικούντα σύντροφο του αποστερούμενου γονέα, δεν είχαν ληφθεί αποτελεσματικά προληπτικά μέτρα προστασίας όταν το παιδί είχε διατυπώσει σοβαρές κατηγορίες και εκφράσει σημαντικές επιφυλάξεις σχετικά με την επιστροφή του στην κατοικία του αποστερούμενου γονέα.

⁷⁷ Βλ., π.χ., *Achakzad κατά Zmaryalai* [2011] W.D.F.L. 2, 20 Ιουλίου 2010, Ontario Court of Justice (Καναδάς) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CA 1115], όπου το δικαστήριο έκανε δεκτά τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκόμισε ο κατακρατών γονέας κατά τα οποία ο αποστερούμενος γονέας είχε επιτεθεί ή απειλήσει να επιτεθεί εναντίον του κατακρατούντος γονέα επανειλημμένως, ακόμη και απειλήσει να βιάσει τον κατακρατούντα γονέα κραδαινοντας γεμάτο πυροβόλο όπλο ενώ ο κατακρατών γονέας κρατούσε το παιδί. Επιπλέον, το δικαστήριο έκρινε ότι, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων περιστάσεων, δεν μπορούσαν να παραβλεφθεί η σαφής δυσαρέσκεια του αποστερούμενου γονέα για τους ισχυρισμούς που προέβαλε ο κατακρατών γονέας εναντίον του στο πλαίσιο του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β). Παρότι τυχόν δεσμεύσεις θα ήταν εκτελεστές, δεδομένου ότι ο αποστερούμενος γονέας ήταν διατεθειμένος να δεχθεί εντολή η οποία διασφάλιζε την ασφαλή επιστροφή του παιδιού στην Καλιφόρνια, το δικαστήριο θεώρησε ότι το πραγματικό ζήτημα ήταν αν τα δικαστήρια της Καλιφόρνιας θα διαχειρίζονταν και θα έλεγχαν κατάλληλα τη μελλοντική συμπεριφορά του, δεδομένου ότι είχε επιδείξει αδιαφορία για το δικαστικό σύστημα ψευδόμενος σε όλα τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκόμισε και παραβαίνοντας δικαστικές εντολές. Επιπλέον, ο αποστερούμενος γονέας είχε δείξει ότι δεν ήταν ικανός να ελέγξει τη συμπεριφορά του όταν ήταν θυμωμένος. Ως εκ τούτου, το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η επιστροφή στην Καλιφόρνια συνιστούσε σοβαρό κίνδυνο για τον κατακρατούντα γονέα και το παιδί, ο οποίος δεν ήταν δυνατόν να ελεγχθεί καταλλήλως μέσω της παροχής δεσμεύσεων.

⁷⁸ Βλ., π.χ., *Ostevoll κατά Ostevoll*, 2000 WL 161123 (S.D. Ohio 2000), 16 Αυγούστου 2000, United States District Court in Ohio (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT HC/E/US 1145], σκέψη 15, όπου δύο ψυχολόγοι κατέθεσαν για λογαριασμό

β. Οικονομικά μειονεκτήματα ή μειονεκτήματα ανάπτυξης για το παιδί κατά την επιστροφή του

59. Όταν προβάλλονται ισχυρισμοί περί σοβαρού κινδύνου βασισμένοι σε οικονομικά μειονεκτήματα ή μειονεκτήματα ανάπτυξης κατά την επιστροφή του παιδιού,⁷⁹ η ανάλυση θα πρέπει να επικεντρώνεται στο αν οι βασικές ανάγκες του παιδιού μπορούν να καλυφθούν στο κράτος συνήθους διαμονής. Το δικαστήριο δεν πρέπει να προβεί σε σύγκριση των συνθηκών διαβίωσης που ενδέχεται να προσφέρει κάθε γονέας (ή κάθε κράτος). Κάτι τέτοιο μπορεί να έχει σημασία σε επακόλουθη διαδικασία επιμέλειας, αλλά δεν ασκεί επιρροή στην ανάλυση του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β)⁸⁰. Ως εκ τούτου, λιγότερο άνετες συνθήκες διαβίωσης⁸¹ και/ή πιο περιορισμένη στήριξη για την ανάπτυξη του παιδιού⁸² στο κράτος συνήθους διαμονής δεν επαρκούν για την απόδειξη της εξαίρεσης σοβαρού κινδύνου. Εάν ο κατακρατών γονέας υποστηρίζει ότι αδυνατεί να επιστρέψει με το παιδί στο κράτος συνήθους διαμονής λόγω της δυσχερούς ή δυσβάσταχτης οικονομικής

του κατακρατούντος γονέα. Κατά τη διάγνωση του πρώτου ψυχολόγου, τα παιδιά έπασχαν από διαταραχή μετατραυματικής καταπόνησης, καθώς είχαν «υποστεί τα ίδια σημαντικές τραυματικές εμπειρίες, σωματική κακοποίηση, συναισθηματική κακοποίηση και λεκτική κακοποίηση» και είχαν γίνει μάρτυρες της κακοποίησης του κατακρατούντος γονέα. Ειδικότερα, κατά τη γνώμη του πρώτου ψυχολόγου, «η επιστροφή των παιδιών στη Νορβηγία θα δημιουργήσει αφόρητη κατάσταση για τα παιδιά». Η «διαγνωστική εντύπωση του δεύτερου ψυχολόγου ήταν τουλάχιστον σοβαρή διαταραχή καταπόνησης για κάθε παιδί», καθώς κάθε παιδί περιέγραψε την υπερβολική κατανάλωση οινόπνευματων και διάφορα συμβάντα κακοποίησης από τον αποστερούμενο γονέα προς τα ίδια και τον κατακρατούντα γονέα. Κατά τη γνώμη του δεύτερου ψυχολόγου, ο αποστερούμενος γονέας έπασχε από ναρκισσιστική διαταραχή προσωπικότητας η οποία «θα συνιστούσε σοβαρό κίνδυνο δοκιμασίας για τα παιδιά και θα τα εξέθετε σε αφόρητη κατάσταση εάν επέστρεφαν στη Νορβηγία», και «τα παιδιά θα υποστούν ανήκεστη ψυχολογική βλάβη εάν διαταχθεί η επιστροφή τους στη Νορβηγία, ανεξάρτητα από το αν θα διαταχθεί η επιστροφή τους στην επιμέλεια του [αποστερούμενου γονέα]».

⁷⁹ Βλ., π.χ., *A.S. κατά P.S. (Child Abduction)* [1998] 2 IR 244, 26 Μαρτίου 1998, Supreme Court (Ιρλανδία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/IE 389]· *K.M.A. κατά Secretary for Justice* [2007] NZFLR 891, 5 Ιουνίου 2007, Court of Appeal of New Zealand (Νέα Ζηλανδία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/NZ 1118]· *Police Commissioner of South Australia κατά H.*, 6 Αυγούστου 1993, Family Court of Australia at Adelaide (Αυστραλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AU 260]· *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (βλ., ανωτέρω, υποσημείωση 50).

⁸⁰ Βλ. No de pournoi 08-18126, 25 Φεβρουαρίου 2009, Cour de cassation (Γαλλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/FR 1013], όπου το δικαστήριο απέρριψε τα επιχειρήματα του κατακρατούντος γονέα ότι θα πρέπει να συγκρίνει τις συνθήκες διαβίωσης των παιδιών τότε με τις συνθήκες διαβίωσης αυτών σε περίπτωση επιστροφής τους, προκειμένου να αξιολογήσει τον σοβαρό κίνδυνο.

⁸¹ Βλ., π.χ. *G., P. C. C. H., S. M. s/ reintegro de hijos*, 22 Αυγούστου 2012, Corte Suprema de Justicia de la Nación (Αργεντινή) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AR 1315], όπου το δικαστήριο εξέτασε επιχείρημα σχετικά με την οικονομική κατάσταση του αποστερούμενου γονέα, αλλά έκρινε ότι ο κατακρατών γονέας δεν απέδειξε ότι ήταν τέτοια ώστε να συνεπάγεται το ενδεχόμενο ακραίας κατάστασης για τα παιδιά· *Y.D. κατά J.B.*, [1996] R.D.F. 753, 17 Μαΐου 1996, Superior Court of Quebec (Καναδάς) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CA 369], όπου ο κατακρατών γονέας υποστήριξε ότι η οικονομική δυσπραγία του αποστερούμενου γονέα θα έχει ως αποτέλεσμα να εκτεθούν τα παιδιά σε σοβαρό κίνδυνο, πλην όμως το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η οικονομική αδυναμία καθεαυτήν δεν είναι βάσιμος λόγος άρνησης επιστροφής παιδιού· No de RG 11/02919, 19 Σεπτεμβρίου 2011, Cour d'appel de Lyon (Γαλλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/FR 1168], όπου ο κατακρατών γονέας ισχυρίστηκε ότι η επιστροφή των παιδιών στη Γερμανία θα τα εκθέσει σε σοβαρό κίνδυνο λόγω του χαμηλού επιπέδου της κατοικίας του αποστερούμενου γονέα, αλλά το δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο κατακρατών γονέας δεν απέδειξε ότι η κατοικία δεν ανταποκρινόταν στα ελάχιστα απαιτούμενα πρότυπα, επισημαίνοντας ότι το προβαλλόμενο γεγονός ότι τα παιδιά έχαιραν ευνοϊκότερων συνθηκών διαβίωσης στη Γαλλία δεν μπορούσε να ληφθεί υπόψη από τη χώρα προς την οποία υποβλήθηκε η αίτηση, «η οποία δεν υποχρεούνταν να αξιολογήσει την αλλοδαπή απόφαση επί της ουσίας»· 17 UF 56/16, 4 Μαΐου 2016, Oberlandesgericht Stuttgart Senat für Familiensachen (Γερμανία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/DE 1406], όπου το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η λιγότερο ευνοϊκή οικονομική κατάσταση στο κράτος συνήθους διαμονής κατά την επιστροφή δεν συνιστά σοβαρό κίνδυνο φυσικής ή ψυχικής δοκιμασίας για το παιδί.

⁸² Βλ., π.χ., No de RG 11/01062, 28 Ιουνίου 2011, Cour d'appel de Bordeaux (Γαλλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/FR 1128], όπου ο κατακρατών γονέας ισχυρίστηκε ότι το παιδί παραπονέθηκε για υποσιτισμό, έλλειψη υγιεινής και παραμέληση στο κράτος συνήθους διαμονής, πλην όμως το δικαστήριο παρατήρησε ότι αυτό δεν επαρκούσε για την απόδειξη σοβαρού κινδύνου και απέκλειε στα δικαστήρια του κράτους συνήθους διαμονής να καθορίσουν το κατάλληλο πρόσωπο για την καθημερινή φροντίδα του παιδιού και ότι το κράτος συνήθους διαμονής διαθέτει κατάλληλες εγκαταστάσεις και υποδομές για την παρακολούθηση των παιδιών που ζουν στο έδαφός του.

κατάστασής του, π.χ., επειδή το επίπεδο διαβίωσης θα είναι χαμηλότερο, αδυνατεί να βρει απασχόληση στο κράτος αυτό ή βρίσκεται άλλως σε δυσχερή κατάσταση, η επιχειρηματολογία αυτή δεν θα επαρκεί συνήθως για την έκδοση διαταγής μη επιστροφής⁸³. Ειδικότερα, η εξάρτηση από κρατικά επιδόματα ή άλλη θεσμική στήριξη δεν ισοδυναμεί καθεαυτήν με σοβαρό κίνδυνο⁸⁴. Μόνο πολύ εξαιρετικές περιστάσεις ενδέχεται να συνεπάγονται σοβαρό κίνδυνο για το παιδί⁸⁵. Όταν αποδειχθούν περιστάσεις οι οποίες ισοδυναμούν με σοβαρό κίνδυνο, τα δικαστήρια ενδέχεται να εξετάσουν αν η λήψη μέτρων προστασίας μπορεί να προστατεύσει το παιδί κατά του κινδύνου αυτού, όπως η παροχή κάποιας επείγουσας οικονομικής συνδρομής βραχυπρόθεσμα έως ότου το αρμόδιο δικαστήριο στο κράτος συνήθους διαμονής μπορέσει να εκδώσει τις αναγκαίες διαταγές.

γ. Κίνδυνοι συνδεόμενοι με περιστάσεις στο κράτος συνήθους διαμονής

60. Η ανάλυση του σοβαρού κινδύνου που συνδέεται με τις περιστάσεις στο κράτος συνήθους διαμονής πρέπει να επικεντρώνεται στη σοβαρότητα της πολιτικής ή οικονομικής κατάστασης ή κατάστασης ασφάλειας και στον αντίκτυπό της στο συγκεκριμένο παιδί⁸⁶, και στο αν το επίπεδο του αντικτύπου αυτού επαρκεί για να συντρέχει η εξαίρεση σοβαρού κινδύνου, και όχι στην πολιτική ή οικονομική κατάσταση ή κατάσταση ασφάλειας στο κράτος γενικά. Ως εκ τούτου, ισχυρισμοί περί σοβαρότητας της κατάστασης ασφάλειας ή της πολιτικής ή οικονομικής κατάστασης στο κράτος συνήθους διαμονής δεν επαρκούν γενικά για την εφαρμογή της εξαίρεσης σοβαρού κινδύνου⁸⁷. Ομοίως,

⁸³ Βλ. π.χ., *N. R. c. J. M. A. V. s/ reintegro de hijo*, 28 Φεβρουαρίου 2013, Corte Suprema (Χιλή) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CL 1318], όπου το δικαστήριο έκρινε ότι το γεγονός και μόνο ότι η επιστροφή μπορεί να είναι δυσχερής για τον κατακρατούμενο γονέα λόγω προβλημάτων εξεύρεσης εργασίας δεν επαρκούσε για να δικαιολογηθεί ευλόγως η άρνηση επιστροφής του κατακρατούμενου γονέα και ότι τέτοια ζητήματα πρέπει να εξεταστούν περαιτέρω σε διαδικασία επιμέλειας. No de RG 12-19382, 20 Μαρτίου 2013, Cour de cassation (Γαλλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/FR 1213], όπου ο κατακρατών γονέας ισχυρίστηκε ότι ήταν άνεργος και διέθετε στη Γαλλία ελάχιστο εισόδημα και κατοικία χαμηλού μισθώματος, τα οποία δεν θα μπορούσε να έχει στην Αγγλία, πλην όμως το δικαστήριο τόνισε ότι οι αγγλικές αρχές είχαν προβεί σε κατάλληλες διευθετήσεις για να διασφαλίσουν την προστασία των παιδιών μετά την επιστροφή τους και ότι η κατάσταση του κατακρατούμενου γονέα ήταν διαφορετική όσον αφορά το επίδομα ελάχιστου εισοδήματος δεδομένου ότι η παραμονή του στην Αγγλία ήταν πλέον επιβεβλημένη βάσει αγγλικής απόφασης και, επομένως, δεν υπήρχε σοβαρός κίνδυνος. 5A_285/2007/frs, 16 Αυγούστου 2007, Tribunal fédéral, IIe cour de droit civil (Ελβετία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CH 955], όπου το δικαστήριο έκρινε ότι, λαμβανομένης υπόψη της έλλειψης αντικειμενικών λόγων που να δικαιολογούν την άρνηση επιστροφής του κατακρατούμενου γονέα, δεν ήταν πρακτικά δυσχερές ή οικονομικά δυσβάσταχτο για αυτόν να επιστρέψει για να ζήσει στο Ισραήλ, τουλάχιστον κατά τη διάρκεια της εκεί δικαστικής διαδικασίας.

⁸⁴ Βλ., π.χ., *Re A. (Minors) (Abduction: Custody Rights)* [1992] Fam 106, 12 Φεβρουαρίου 1992, Court of Appeal of England and Wales (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 48], όπου το δικαστήριο έκρινε ότι η εξάρτηση από κρατικά επιδόματα στην Αυστραλία κατά την επιστροφή ήταν ανεπαρκής καθεαυτήν ώστε να συνιστά αφόρητη κατάσταση.

⁸⁵ Βλ., π.χ., παρατηρήσεις του δικαστηρίου, σε No de RG 08/04984, 18 Φεβρουαρίου 2009, Cour d'appel de Nîmes (Γαλλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/FR 1135].

⁸⁶ Βλ. *Escaf κατά Rodriguez*, 200 F. Supp. 2d 603 (E.D. Va. 2002), 6 Μαΐου 2002, United States District Court for the Eastern District of Virginia, Alexandria Division (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/USf 798], όπου το δικαστήριο έκανε δεκτό ότι, παρότι υπήρχαν στοιχεία που αποδείκνυαν ότι Αμερικανοί επιχειρηματίες διατρέχουν υψηλότερο κίνδυνο απαγωγής και βίας στην Κολομβία και ότι ο ίδιος ο κατακρατών γονέας είχε δεχθεί απειλές, δεν υπήρχαν σαφή και πειστικά στοιχεία που αποδείκνυαν την ύπαρξη σοβαρού κινδύνου στην πόλη στην οποία ζούσε ο αποστερούμενος γονέας για 13χρονο παιδί με διπλή αμερικανική και κολομβιανή ιθαγένεια, ο οποίος ζει εκεί με τον Κολομβιανό γονέα και την οικογένειά του.

⁸⁷ Βλ., π.χ., No de RG 11/02685, 28 Ιουνίου 2011, Cour d'appel de Rennes (Γαλλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/FR 1129], όπου ο κατακρατών γονέας προέβαλε τη ρύπανση στην Πόλη του Μεξικού, την ανασφάλεια λόγω της εγκληματικότητας στη μητρόπολη της Πόλης του Μεξικού και τους κινδύνους σεισμού, αλλά δεν κατάφερε να αποδείξει τον τρόπο με τον οποίο οι κίνδυνοι αυτοί επηρέαζαν τα παιδιά προσωπικά και άμεσα. No de pounvoi 14-17.493, 19 Νοεμβρίου 2014, Cour de cassation (Γαλλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/FR 1309], όπου ο κατακρατών γονέας υποστήριξε ότι, σε περίπτωση επιστροφής στη Νότια Αφρική, το παιδί θα εκτεθεί σε σοβαρό φυσικό κίνδυνο εάν

(μεμονωμένα) συμβάντα βίας σε ασταθές πολιτικό περιβάλλον δεν ισοδυναμούν συνήθως με σοβαρό κίνδυνο⁸⁸. Ακόμη και όταν τα προβαλλόμενα πραγματικά περιστατικά είναι τέτοιας φύσης ώστε να μπορούν να συνιστούν σοβαρό κίνδυνο, το δικαστήριο πρέπει παρ' όλα αυτά να καθορίσει αν η λήψη μέτρων προστασίας θα μπορούσε να αντιμετωπίσει τον κίνδυνο και, σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, το δικαστήριο θα δεσμεύεται τότε να διατάξει την επιστροφή του παιδιού⁸⁹.

δ. Κίνδυνοι συνδεόμενοι με την υγεία του παιδιού

61. Σε υποθέσεις στις οποίες προβάλλονται ισχυρισμοί σχετικοί με την υγεία του παιδιού, η ανάλυση του σοβαρού κινδύνου θα πρέπει να επικεντρώνεται συνήθως στη διαθεσιμότητα θεραπείας στο κράτος συνήθους διαμονής του παιδιού⁹⁰ και όχι σε σύγκριση μεταξύ της σχετικής ποιότητας της περίθαλψης σε κάθε κράτος⁹¹. Σοβαρός κίνδυνος θα διαπιστωθεί συνήθως μόνο σε καταστάσεις στις

επιστρέψει για να ζήσει στην προστατευόμενη περιοχή των Makalali, λόγω των γενικών συνθηκών διαβίωσης εκεί, πλην όμως το δικαστήριο απέρριψε τα επιχειρήματα αυτά.

⁸⁸ Βλ., π.χ., υποθέσεις που αφορούν επιστροφές στο Ισραήλ, στις οποίες οι προβαλλόμενοι δυνητικοί κίνδυνοι οι οποίοι είναι εγγενείς στην καθημερινή ζωή κρίνονται συνήθως υπερβολικά γενικοί ώστε να αποδεικνύεται ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β): *A. κατά A.*, 5 Οκτωβρίου 2001, Buenos Aires Court of First Instance (Αργεντινή) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AR 487]· *No 03/3585/A*, 17 Απριλίου 2003, Tribunal de première instance de Bruxelles (Βέλγιο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/BE 547]· *B-2939-01*, 11 Ιανουαρίου 2002, Vestre Landsret (Δανία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/DK 519]· *Freier κατά Freier*, 969 F. Supp. 436 (E.D. Mich. 1996), 4 Οκτωβρίου 1996, United States District Court for the Eastern District of Michigan, Southern Division (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/USf 133]. Βλ. επίσης: *Procedure for International Return of Children*, Case No 2926/2008, 16 Φεβρουαρίου 2009, Tercera Sala Familiar del Honorable Tribunal Superior de Justicia del Distrito Federal (Μεξικό) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/MX 1038], όπου οι πολιτικές διαδηλώσεις που διαταράσσουν την καθημερινή ζωή στη Βενεζουέλα και η επακόλουθη γενική αβεβαιότητα δεν θεωρήθηκαν ότι συνιστούν σοβαρό κίνδυνο.

⁸⁹ Βλ., π.χ., *A. κατά A.* (βλ., ανωτέρω, υποσημείωση 88), όπου το δικαστήριο καθυστέρησε την εκτέλεση της απόφασης επιστροφής κατά δύο μήνες, προκειμένου να σταθεροποιηθεί η κατάσταση στο κράτος συνήθους διαμονής. Βλ. επίσης *Re D. (Article 13b: Non-return)* [2006] EWCA Civ 146, 25 Ιανουαρίου 2006, Court of Appeal of England and Wales (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 818], όπου αμφότεροι οι γονείς υπήρξαν θύματα εκ προμελέτης και στοχευμένων πυροβολισμών και άλλων επιθέσεων στη Βενεζουέλα. Στη σκέψη 28, το δικαστήριο συμφώνησε με το πρωτοβάθμιο δικαστήριο ότι «τα παιδιά δεν δέχθηκαν καμία επίθεση και είναι λιγότερο πιθανό να αποτελέσουν στόχο από τους γονείς τους, αλλά [διέτρεχαν] κίνδυνο σωματικής βλάβης, εάν ήταν παρόντα με οποιονδήποτε από τους γονείς τους κατά τις επιθέσεις αυτές». Το δικαστήριο παρατήρησε επίσης ότι το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έκρινε ότι «συνεχής επιτήρηση, επί 24ώρου βάσεως, από ένοπλους φρουρούς [...] δεν θα παρέχει καθεαυτήν πλήρη προστασία, αλλά θα μειώσει σε κάποιον βαθμό τον κίνδυνο».

⁹⁰ Βλ., π.χ., *No de rounvoi 17-11031*, 4 Μαΐου 2017, Cour de cassation (Γαλλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/FR 1346], όπου το δικαστήριο διαπίστωσε ότι η ποιότητα του συστήματος υγειονομικής περίθαλψης στο Ισραήλ ήταν ικανοποιητική και ότι η θεραπεία κατά του ιού HIV στην οποία υποβαλλόταν το παιδί στο Ισραήλ ήταν ίδια με εκείνη που είχε υποδειχθεί για αυτό στη Γαλλία. Επομένως, υπήρχε διαθέσιμη κατάλληλη θεραπεία και δεν συνέτρεχαν λόγοι άρνησης της επιστροφής του παιδιού.

⁹¹ Βλ., π.χ., *No de rôle: 07/78/C*, 25 Ιανουαρίου 2007, Tribunal de première instance de Bruxelles (Βέλγιο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/BE 857], όπου ο κατακρατών γονέας προέβαλε σοβαρό κίνδυνο για το παιδί επειδή ο αποστερούμενος γονέας αρνήθηκε να συμμορφωθεί με την επείγουσα σύσταση του ψυχολόγου του σχολείου να υποβληθεί το παιδί σε λογοθεραπεία, πλην όμως το δικαστήριο έκρινε ότι αυτά τα πραγματικά περιστατικά ήταν ανεπαρκή για την απόδειξη σοβαρού κινδύνου· *V.L. B-1572-09*, 23 Σεπτεμβρίου 2009, Vestre Landsret (Δανία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/DK 1101], όπου το παιδί χρειαζόταν ειδική προσοχή στο σχολείο, και ο κατακρατών γονέας ισχυρίστηκε ότι η επιστροφή στον αποστερούμενο γονέα, ο οποίος έπασχε από σκλήρυνση κατά πλάκας και κατάθλιψη, θα συνιστούσε σοβαρό κίνδυνο. Ωστόσο, το δικαστήριο επισήμανε την καλή σχέση μεταξύ του παιδιού και του αποστερούμενου γονέα και τις προσπάθειες του αποστερούμενου γονέα να φροντίζει το παιδί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, και έκρινε ότι οι ισχυρισμοί αυτοί δεν ήταν επαρκείς για την απόδειξη σοβαρού κινδύνου· *DP κατά Commonwealth Central Authority*, [2001] HC 39, (2001) 180 ALR 402 (Αυστραλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AU 346], σκέψη 144, όπου, σε σχέση με τη θεραπεία αυτιστικού παιδιού, το δικαστήριο παρατήρησε ότι «υπάρχουν εγκαταστάσεις για τη θεραπεία του αυτισμού για τα παιδιά στην Ελλάδα», όπου ζητούνταν η επιστροφή, αλλά δεν συνέκρινε τη σχετική

οποίες απαιτείται ή θα απαιτηθεί θεραπεία επείγοντως και αυτή δεν είναι διαθέσιμη ή προσιτή στο κράτος συνήθους διαμονής ή η υγεία του παιδιού καθιστά αδύνατη τη μετάβαση του παιδιού στο κράτος αυτό⁹². Το γεγονός και μόνο ότι το κράτος συνήθους διαμονής ενδέχεται να έχει διαφορετικό επίπεδο υγειονομικής περίθαλψης ή διαφορετικό κλιματικό περιβάλλον δεν θα επαρκεί συνήθως για να αποδειχθεί ότι συντρέχει η εξαίρεση του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β). Για παράδειγμα, το γεγονός ότι οι κλιματικές συνθήκες στο κράτος που υποβάλλει την αίτηση διαφέρουν από εκείνες στο κράτος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση δεν επαρκεί, καθεαυτό και αφ' εαυτού, για να αποδειχθεί η εξαίρεση σοβαρού κινδύνου που συνδέεται με την υγεία του παιδιού. Όταν εξακριβώνονται οι ισχυρισμοί οι οποίοι συνδέονται με την υγεία του παιδιού, το δικαστήριο μπορεί να εξετάσει, για παράδειγμα, μέτρα προστασίας του παιδιού κατά του σοβαρού κινδύνου κατά την επιστροφή, όπως: την παροχή οικονομικής στήριξης, ασφάλειας υγείας και/ή την προετοιμασία ιατρικής υποστήριξης για το παιδί κατά την επιστροφή του. Ωστόσο, τα μέτρα αυτά δεν θα πρέπει να επιβάλλουν αδικαιολόγητα βάρη στον αποστερούμενο γονέα και θα πρέπει να είναι χρονικά περιορισμένα, παρέχοντας στον κατακρατούμενο γονέα τη δυνατότητα μόνο να προσφύγει στα δικαστήρια του κράτους συνήθους διαμονής, τα οποία είναι σε καλύτερη θέση για να χειριστούν τα ζητήματα αυτά.

ε. Ο χωρισμός του παιδιού από τον κατακρατούμενο γονέα, όταν ο κατακρατών γονέας αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να επιστρέψει στο κράτος συνήθους διαμονής του παιδιού

62. Ισχυρισμοί περί σοβαρού κινδύνου ψυχικής δοκιμασίας ή περιέλευσης σε αφόρητη κατάσταση λόγω χωρισμού του παιδιού από τον κατακρατούμενο γονέα, όταν ο γονέας αυτός αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να επιστρέψει, προβάλλονται συχνά σε διαδικασίες επιστροφής σε ευρύ φάσμα περιστάσεων. Ωστόσο, δικαστικές αποφάσεις πολλών συμβαλλόμενων μερών δείχνουν ότι τα δικαστήρια σπανίως δέχθηκαν την εξαίρεση του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) σε υποθέσεις στις οποίες ο κατακρατών γονέας αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να επιστρέψει με το παιδί στο κράτος συνήθους διαμονής του παιδιού⁹³.
63. Στις περιπτώσεις αυτές, η ανάλυση σοβαρού κινδύνου επικεντρώνεται πρωτίστως στις συνέπειες ενδεχόμενου χωρισμού για το παιδί, σε περίπτωση έκδοσης διαταγής επιστροφής ή σε περίπτωση στέρησης της φροντίδας, και στο αν οι συνέπειες ανταποκρίνονται στο υψηλό κατώφλι της εξαίρεσης σοβαρού κινδύνου, λαμβανομένης υπόψη της διαθεσιμότητας μέτρων προστασίας για την αντιμετώπιση του σοβαρού κινδύνου⁹⁴. Οι περιστάσεις ή οι λόγοι της αδυναμίας του κατακρατούμενου γονέα να επιστρέψει στο κράτος συνήθους διαμονής του παιδιού διακρίνονται από

ποιότητα της περίθαλψης μεταξύ Αυστραλίας και Ελλάδας. Βλ. επίσης *Solis κατά Tibbo Lenoski*, 2015 BCCA 508 (CanLII) (Καναδάς) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CA 1403].

⁹² Βλ. *State Central Authority κατά Maynard*, 9 Μαρτίου 2003, Family Court of Australia (Αυστραλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AU 541], σκέψεις 27, 28 και 30, όπου, δεδομένου ότι εκτενή ιατρικά στοιχεία απέδειξαν ότι η σοβαρή πάθηση του παιδιού (επιληπτικές κρίσεις) σήμαιναν ότι «το ταξίδι θα μπορούσε να έχει ως συνέπεια σημαντική και σοβαρή βλάβη [για στο παιδί] ή την υγεία του», το δικαστήριο, παρότι απέρριψε τα επιχειρήματα του κατακρατούμενου γονέα σχετικά με την ποιότητα του αγγλικού ιατρικού συστήματος, έκρινε ότι η επιστροφή του παιδιού στην Αγγλία θα το εξέθετε σε σοβαρό κίνδυνο φυσικής δοκιμασίας.

⁹³ Βλ., κατωτέρω, σημεία 67-72.

⁹⁴ Βλ., π.χ., No de RG 11/01437, 1 Δεκεμβρίου 2011, Cour d'appel d'Agen (Γαλλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/FR 1172], όπου το δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο χωρισμός του παιδιού από τον κατακρατούμενο γονέα δεν συνιστούσε σοβαρό κίνδυνο, παρότι ο κατακρατών γονέας ήταν αυτός που είχε πάντοτε φροντίσει το παιδί, δεδομένου ότι το παιδί είχε καλή σχέση με τον αποστερούμενο γονέα και στοργική οικογένεια στο κράτος συνήθους διαμονής. 7 UF 660/17, 5 Ιουλίου 2017, Oberlandesgericht Nürnberg Senat für Familiensachen (Γερμανία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/DE 1409], όπου το δικαστήριο επικεντρώθηκε στο αν ο βαθμός του σοβαρού κινδύνου ψυχικής δοκιμασίας για το παιδί θα υπερέβαινε σημαντικά τη συναισθηματική φόρτιση που ένα παιδί θα ένιωθε φυσιολογικά λόγω της επιστροφής και έκρινε ότι στην περίπτωση αυτή δεν υπήρχαν στοιχεία που να αποδεικνύουν κάτι τέτοιο.

την αξιολόγηση των συνεπειών ενδεχόμενου χωρισμού για το παιδί, παρότι ενδέχεται να αποτελούν μέρος της αξιολόγησης αυτής.

64. Εάν ο χωρισμός από τον κατακρατούντα γονέα ανταποκρίνεται στο υψηλό κατώφλι του σοβαρού κινδύνου, οι περιστάσεις ή οι λόγοι αδυναμίας του κατακρατούντος γονέα να επιστρέψει στο κράτος συνήθους διαμονής του παιδιού ενδέχεται να έχουν, ειδικότερα, σημασία προκειμένου να διαπιστωθούν τα μέτρα προστασίας τα οποία είναι διαθέσιμα για την άρση του εμποδίου στην επιστροφή του κατακρατούντος γονέα και την αντιμετώπιση του σοβαρού κινδύνου⁹⁵. Κατωτέρω παρέχονται παραδείγματα (σημεία 67-72) ορισμένων συνήθων εμποδίων που επικαλούνται οι κατακρατούντες γονείς και ειδών μέτρων τα οποία θα μπορούσαν να εξετάσουν τα δικαστήρια στο πλαίσιο διαφόρων σεναρίων. Εναλλακτικώς, όταν δεν είναι δυνατή η άρση εμποδίων στην επιστροφή του κατακρατούντος γονέα, άλλοι παράγοντες οι οποίοι εξετάζονται κατά την αξιολόγηση ενδεχόμενων μέτρων προστασίας μπορεί να είναι η παροχή της δυνατότητας στον αποστερούμενο γονέα ή άλλο πρόσωπο να φροντίσει το παιδί κατά την επιστροφή του στο κράτος συνήθους διαμονής του παιδιού έως ότου δικαστήριο του κράτους αυτού μπορέσει να εκδώσει απόφαση επί της επιμέλειας.
65. Όταν για την αντιμετώπιση σοβαρού κινδύνου είναι σημαντικό να εγγραφονται ταχέως στο πινάκιο οι εκκρεμείς διαδικασίες επιμέλειας στο κράτος συνήθους διαμονής⁹⁶, το δικαστήριο που διατάσσει την επιστροφή μπορεί να επιβάλει, ως μέτρο προστασίας του παιδιού, τη διεξαγωγή της διαδικασίας επιμέλειας το συντομότερο δυνατόν μετά την επιστροφή στο κράτος συνήθους διαμονής του παιδιού. Όπου είναι σκόπιμο στο πλαίσιο των σχετικών νόμων και διαδικασιών, οι διάδικοι μπορούν να ενημερώνονται για ταχείες διαδικασίες οι οποίες ενδέχεται να προβλέπονται στο κράτος συνήθους διαμονής του παιδιού. Επιπλέον, ανάλογα με τις περιστάσεις, και όταν αυτό είναι δυνατό σε αμφότερα τα ενδιαφερόμενα κράτη, το δικαστήριο που διατάσσει την επιστροφή μπορεί επίσης να διευκολύνει την ταχεία εγγραφή διαδικασιών στο πινάκιο μέσω απευθείας δικαστικής επικοινωνίας⁹⁷.

i. Ποινική δίωξη κατά του κατακρατούντος γονέα στο κράτος συνήθους διαμονής του παιδιού λόγω παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης

66. Ο κατακρατών γονέας ενδέχεται να αρνηθεί να επιστρέψει λόγω του κινδύνου να του αποδοθεί ποινική ευθύνη για παράνομη μετακίνηση και κατακράτηση του παιδιού και, όταν η φυλάκιση του κατακρατούντος γονέα μπορεί να οδηγήσει σε χωρισμό του παιδιού από τον συγκεκριμένο γονέα, αυτό μπορεί να δημιουργεί σοβαρό κίνδυνο για το παιδί. Το δικαστήριο μπορεί να εξετάσει το ενδεχόμενο να ζητήσει πληροφορίες σχετικά με το καθεστώς εντάλματος σύλληψης ή εκκρεμούς ποινικής διαδικασίας, καθώς και σχετικά με το ενδεχόμενο ανάκλησης του εντάλματος ή απόσυρσης των κατηγοριών. Για παράδειγμα, είτε ο αποστερούμενος γονέας είτε οι αρμόδιες αρχές στο κράτος

⁹⁵ Τα δικαστήρια ορισμένων δικαιοδοσιών ενδέχεται να εξετάσουν τυχόν μέτρα για την άρση του εμποδίου στην επιστροφή του κατακρατούντος γονέα προτού αξιολογήσουν τους πραγματικούς ισχυρισμούς περί σοβαρού κινδύνου. Εάν είναι δυνατή η λήψη τέτοιων μέτρων, το δικαστήριο ενδέχεται να μπορεί να αποφανθεί επί της αίτησης επιστροφής, χωρίς να χρειαστεί να αξιολογήσει τους ισχυρισμούς του κατακρατούντος γονέα περί σοβαρού κινδύνου για το παιδί ως αποτέλεσμα του χωρισμού.

⁹⁶ Βλ., ανωτέρω, στο γλωσσάριο «εγγραφή στο πινάκιο».

⁹⁷ Βλ., π.χ., *Re G. (Abduction: Withdrawal of Proceedings, Acquiescence, Habitual Residence)* [2007] EWHC 2807 (Fam), 30 Νοεμβρίου 2007, High Court (Family Division) of England and Wales (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UKe 966], σκέψη 78, όπου το δικαστήριο εξέδωσε διαταγή επιστροφής βασιζόμενο στο γεγονός ότι οι διάδικοι θα λάβουν άμεσα μέτρα για να υποβάλουν την υπόθεση ενώπιον του δικαστηρίου στον Καναδά (κράτος συνήθους διαμονής) για την έκδοση απόφασης βασισμένης σε πλήρη διερεύνηση της ευημερίας των παιδιών όσον αφορά τις μελλοντικές διευθετήσεις για τα παιδιά. Για τον σκοπό αυτό, ο δικαστής επικοινωνήσε με τον δικαστή του Court of Queen's Bench of Alberta, ορισμένου ως δικαστηρίου επικοινωνίας για την επαρχία Alberta σε υποθέσεις της Σύμβασης του 1980, και έλαβε διαβεβαιώσεις ότι, κατόπιν αιτήσεως οποιουδήποτε διαδίκου, μπορούσαν να ληφθούν διευθετήσεις για ταχεία εκδίκαση της υπόθεσης στη συγκεκριμένη επαρχία.

συνήθους διαμονής του παιδιού μπορούν να παράσχουν τη διαβεβαίωση ότι δεν θα επιδιώξουν ποινική ή άλλη διαδικασία, ή τουλάχιστον δεν θα συλλάβουν τον κατακρατούμενο γονέα, εφόσον είναι δυνατόν⁹⁸. Αυτή η απόρριψη ή η απόσυρση των εκκρεμών κατηγοριών ή, ανάλογα με την περίπτωση, η ανάκληση του εντάλματος σύλληψης μπορεί να εξασφαλιστεί με τη συνδρομή ποινικών ή δικαστικών αρχών, μεταξύ άλλων, όπου ενδείκνυται, με τη χρήση απευθείας δικαστικής επικοινωνίας, εφόσον αυτό επιτρέπεται στο κράτος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση και στο κράτος συνήθους διαμονής⁹⁹. Οι κεντρικές αρχές ενδέχεται επίσης να είναι σε θέση να παράσχουν συνδρομή ή πληροφορίες στο ζήτημα αυτό, κατά τα προβλεπόμενα στο εθνικό δίκαιο. Εάν οι κατηγορίες αποσυρθούν ή, όπου ενδείκνυται, το ένταλμα σύλληψης ανακληθεί, το προβαλλόμενο εμπόδιο στην επιστροφή του γονέα δεν υφίσταται πλέον. Από την άλλη πλευρά, εάν δεν είναι δυνατή η απόσυρση των κατηγοριών ή η ανάκληση του εντάλματος, το δικαστήριο ενδέχεται να πρέπει να αξιολογήσει τον προβαλλόμενο σοβαρό κίνδυνο ο οποίος προκύπτει από ενδεχόμενο χωρισμό του παιδιού από τον κατακρατούμενο γονέα, όπως περιγράφεται στα σημεία 63 έως 66, περιλαμβανομένων ενδεχόμενων μέτρων προστασίας μεριμνώντας για τη φροντίδα του παιδιού κατά τη διάρκεια του χωρισμού. Σε τέτοιες περιπτώσεις, ενδέχεται να γίνει διάκριση μεταξύ κατακρατούμενου γονέα ο οποίος θα φυλακιστεί κατά τη διάρκεια ποινικής διαδικασίας αμέσως μετά την επιστροφή του στο κράτος συνήθους διαμονής του παιδιού και κατακρατούμενου γονέα ο οποίος ενδέχεται να φυλακιστεί σε εύθετο χρόνο μετά την ποινική δίκη του στο συγκεκριμένο κράτος. Το γεγονός ότι δεν είναι δυνατή η απόσυρση των κατηγοριών ή η ανάκληση του εντάλματος συνήθως δεν επαρκεί ώστε να συντρέχει εφαρμογή της εξαίρεσης σοβαρού κινδύνου¹⁰⁰.

⁹⁸ Βλ. π.χ., *Motion for Leave to Appeal (Family Matters)* 5690/10, 10 Αυγούστου 2010, Supreme Court (Ισραήλ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/1290], σκέψεις 3 και 5, όπου το δικαστήριο, μετά τους ισχυρισμούς του κατακρατούμενου γονέα ότι υπήρχε σημαντικός κίνδυνος να συλληφθεί λόγω της παράνομης μετακίνησης του παιδιού, επισήμανε ότι το ένταλμα σύλληψης είχε ακυρωθεί και ότι ο δικηγόρος του αποστερούμενου γονέα είχε απευθύνει επιστολή στον τοπικό εισαγγελέα στις Ηνωμένες Πολιτείες με την οποία ενημέρωσε ότι ο αποστερούμενος γονέας δεν ενδιαφερόταν και δεν είχε πρόθεση να κινηθεί ποινική διαδικασία κατά του κατακρατούμενου γονέα, ζητώντας να αποδοθεί βαρύνουσα σημασία στη θέση του επί του ζητήματος αυτού. Το δικαστήριο επισήμανε ότι, παρότι ο εισαγγελέας δεν δεσμευόταν από την επιστολή, «η πείρα δείχνει ότι, εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων [...] η πιθανότητα να συλληφθεί ο [κατακρατών γονέας] δεν είναι υψηλή». *Sabogal κατά Velarde* (βλ., ανωτέρω, υποσημείωση 60), όπου το δικαστήριο διέταξε την επιστροφή υπό την προϋπόθεση να μεριμνήσει ο αποστερούμενος γονέας, μεταξύ άλλων, για την απόρριψη ή την περάτωση των ποινικών κατηγοριών ή της έρευνας κατά του κατακρατούμενου γονέα, δεδομένου ότι, λόγω των περιστάσεων, τα παιδιά δεν μπορούσαν να ανατεθούν στον αποστερούμενο γονέα κατά την επιστροφή τους.

⁹⁹ Βλ., π.χ., *Re M. and J. (Abduction) (International Judicial Collaboration)* [1999] 3 FCR 721, 16 Αυγούστου 1999, High Court of England and Wales (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 266], όπου εξασφαλίστηκε εκούσια επιστροφή, μέσω διεθνούς συνεργασίας μεταξύ του High Court of England and Wales, της αγγλικής κεντρικής αρχής, του Superior Court of California, the District Attorney of California, και του επιβλέποντος δικαστή του τμήματος υποθέσεων οικογενειακού δικαίου στο Los Angeles Superior Court. Στην υπόθεση αυτή, ο κατακρατών γονέας παρέβη την αναστολή εκτέλεσης της ποινής του όταν απομάκρυνε τα παιδιά και αντιμετώπιζε σημαντικό διάστημα φυλάκισης, εάν αποφάσιζε να επιστρέψει. Στο πλαίσιο εξωδικαστικής διαδικασίας, κάθε πρόσωπο ή οργανισμός με έννομο συμφέρον στην υπόθεση αυτή κατέβαλε διαδοχικά προσπάθειες για την ακύρωση της ποινικής διαδικασίας κατά του κατακρατούμενου γονέα, την επίσπευση της επί της ουσίας διαδικασίας επιμέλειας και την απόδοση προτεραιότητας στις αναγκαίες έρευνες κοινωνικής πρόνοιας. Δέσμευση η οποία συμφωνήθηκε μεταξύ των γονέων κατόπιν διαπραγμάτευσης παρέσχε αργότερα τη δυνατότητα στον κατακρατούμενο γονέα να επιστρέψει εκουσίως με τα παιδιά στο κράτος συνήθους διαμονής.

¹⁰⁰ Βλ., εκ νέου, *Motion for Leave to Appeal (Family Matters)* (βλ., ανωτέρω, υποσημείωση 98) όπου το δικαστήριο, μετά τις προσπάθειες απόσυρσης της μήνυσης του αποστερούμενου γονέα, επισήμανε ότι, παρότι οι προσπάθειες αυτές δεν δεσμεύουν τις αρχές, η πιθανότητα σύλληψης του κατακρατούμενου γονέα ήταν μικρή. Το δικαστήριο τόνισε ότι δεν θα πρέπει να επιτραπεί στον κατακρατούμενο γονέα να υποστηρίξει ότι το παιδί πρέπει να μείνει στο κράτος στο οποίο μετακινήθηκε λόγω ανησυχιών σχετικά με τη σύλληψη του γονέα στο κράτος από το οποίο μετακινήθηκε το παιδί.

ii. Ζητήματα μετανάστευσης τα οποία αφορούν τον κατακρατούντα γονέα

67. Ισχυρισμοί περί εμποδίων στην επιστροφή κατακρατούντος γονέα οι οποίοι ανάγονται σε ζητήματα μετανάστευσης —π.χ., εάν ο κατακρατών γονέας υποστηρίζει ότι δεν μπορεί να εισέλθει στο κράτος συνήθους διαμονής λόγω λήξης της σχετικής θεώρησης ή έλλειψης δικαιωμάτων διαμονής— μπορούν συνήθως να εξεταστούν εγκαίρως στη διαδικασία επιστροφής εξασφαλίζοντας τις σχετικές μεταναστευτικές άδειες, είτε με πρωτοβουλία του κατακρατούντος γονέα είτε, όταν είναι δυνατόν και ενδείκνυται, μέσω της συνεργασίας μεταξύ κεντρικών αρχών και/ή άλλων αρμόδιων αρχών, οι οποίες θα πρέπει να εμπλέκονται όσο το δυνατόν νωρίτερα στις σχετικές υποθέσεις. Ακόμη και όταν αυτό δεν είναι δυνατόν, τα δικαστήρια είναι συνήθως απρόθυμα να λάβουν υπόψη τους ισχυρισμούς περί σοβαρού κινδύνου για το παιδί ο οποίος προκύπτει από ενδεχόμενο χωρισμό, εάν ο γονέας είναι σε θέση να επιστρέψει στο κράτος που υποβάλλει την αίτηση τουλάχιστον για το σύντομο χρονικό διάστημα το οποίο είναι αναγκαίο για να παραστεί στη διαδικασία επιμέλειας ή εάν η είσοδος του κατακρατούντος γονέα στο κράτος συνήθους διαμονής υπόκειται σε ορισμένες προϋποθέσεις¹⁰¹. Υπογραμμίζεται ότι, κατά κανόνα, οι γονείς δεν θα πρέπει —λόγω αδράνειας ή καθυστέρησης υποβολής αιτήσεων για την εξασφάλιση των αναγκαίων μεταναστευτικών εγκρίσεων— να μπορούν να δημιουργούν κατάσταση η οποία είναι δυνητικά επιβλαβής για το παιδί και εν συνεχεία να επικαλούνται την κατάσταση αυτή προς απόδειξη σοβαρού κινδύνου.

iii. Έλλειψη αποτελεσματικής πρόσβασης στη δικαιοσύνη στο κράτος συνήθους διαμονής

68. Ο κατακρατών γονέας μπορεί να ισχυριστεί, για παράδειγμα, ότι δεν επιθυμεί να επιστρέψει στο κράτος συνήθους διαμονής επειδή δεν έχει τη δυνατότητα να αποκτήσει νομική εκπροσώπηση, επειδή τα δικαστήρια στο κράτος αυτό είναι προκατειλημμένα ή επειδή υπάρχουν εμπόδια στην προσφυγή στο δικαστήριο στο πλαίσιο διαδικασίας επιμέλειας¹⁰². Εάν υπάρχουν φόβοι ότι ο κατακρατών γονέας δεν θα έχει αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη, το δικαστήριο ενδέχεται να εξετάσει το ενδεχόμενο συντονισμού με τις αρμόδιες κεντρικές αρχές ή χρήσης απευθείας δικαστικής επικοινωνίας για την αξιολόγηση των ισχυρισμών αυτών και/ή να προβεί σε διευθετήσεις, εάν αυτό είναι δυνατόν, για τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε δικαστική διαδικασία σύντομα μετά την επιστροφή. Το γεγονός και μόνο ότι ο γονέας ενδέχεται να μην έχει τη δυνατότητα να αποκτήσει νομική εκπροσώπηση κρίθηκε ανεπαρκές προκειμένου να αποδειχθεί έλλειψη αποτελεσματικής πρόσβασης στη δικαιοσύνη¹⁰³. Εν πάση περιπτώσει, δεδομένου ότι η Σύμβαση βασίζεται στην

¹⁰¹ Βλ., π.χ., 20b90/10i, 8 Ιουλίου 2010, Oberster Gerichtshof (Αυστρία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AT 1047]· *H. κατά H.* [1995] 12 FRNZ 498, 4 Δεκεμβρίου 1995, High Court at Wellington (Νέα Ζηλανδία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/NZ 30].

¹⁰² Βλ., π.χ., No de RG 11/02685, 28 Ιουνίου 2011, Cour d'appel de Rennes (Γαλλία) (βλ., ανωτέρω, υποσημείωση 87), όπου τα μη τεκμηριωμένα επιχειρήματα του κατακρατούντος γονέα ότι θα διακυβευθεί το δικαίωμά του σε δίκαιη δίκη στο Μεξικό απορρίφθηκαν από το δικαστήριο· *Secretary for Justice κατά N., ex parte C.*, 4 Μαρτίου 2001, High Court at Wellington (Νέα Ζηλανδία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/NZ 501], όπου το δικαστήριο απέρριψε τα επιχειρήματα που προέβαλε ο κατακρατών γονέας σχετικά με τη νομική κατάστασή του στη Χιλή, επισημαίνοντας ότι υπάρχει σύστημα ειδικών οικογενειακών δικαστηρίων στο κράτος αυτό, στα οποία το συμφέρον του παιδιού θα θεωρηθεί πρωταρχικής σημασίας για την έκδοση αποφάσεων σε ζητήματα επιμέλειας· *Pliego κατά Hayes*, 843 F.3d 226 (6th Cir. 2016), 5 Δεκεμβρίου 2016, Court of Appeals for the Sixth Circuit (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/US 1386], σκέψη 2, όπου το δικαστήριο επικύρωσε την απόφαση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου και απέρριψε τα επιχειρήματα του κατακρατούντος γονέα ότι «υπάρχει σοβαρός κίνδυνος "αφόρητης κατάστασης" επειδή η διπλωματική ιδιότητα του [αποστερούμενου γονέα] υπονομεύει τη δυνατότητα των τουρκικών δικαστηρίων να αποφανθούν κατάλληλα επί της επιμέλειας». Το δικαστήριο έκρινε, στη σ. 8, ότι «[τ]ο γράμμα του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) υποστηρίζει την ερμηνεία ότι η "αφόρητη κατάσταση" μπορεί να περιλαμβάνει καταστάσεις στις οποίες ένας γονέας ζητεί την επιστροφή του παιδιού σε χώρα στην οποία τα δικαστήρια δεν είναι σε θέση να αποφανθούν επί της επιμέλειας», πλην όμως ο κατακρατών γονέας δεν κατάφερε να αποδείξει «αφόρητη κατάσταση» λαμβανομένων υπόψη των πραγματικών περιστάσεων στη συγκεκριμένη υπόθεση (σ. 11).

¹⁰³ Βλ., π.χ., *F. κατά M. (Abduction: Grave Risk of Harm)* (βλ., ανωτέρω, υποσημείωση 74), σκέψη 15, όπου ο κατακρατών γονέας υποστήριξε ότι η επιστροφή θα περιάγει τα παιδιά σε αφόρητη κατάσταση λόγω της θέσης του έναντι του

αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών, οι αξιολογήσεις στις διαδικασίες επιστροφής δεν θα πρέπει να συγκρίνουν τη σχετική ποιότητα των δικαστικών συστημάτων στα δύο κράτη (π.χ., ως προς την ταχύτητα της διαδικασίας).

iv. Ιατρικοί ή οικογενειακοί λόγοι αναγόμενοι στο πρόσωπο του κατακρατούντος γονέα

69. Όταν αποδεικνύονται ιατρικοί λόγοι οι οποίοι ανάγονται στο πρόσωπο του κατακρατούντος γονέα, τα χαρακτηριστικά και η σοβαρότητα της (σωματικής ή ψυχολογικής) πάθησης και το ενδεχόμενο κατάλληλης ιατρικής θεραπείας στο κράτος συνήθους διαμονής μπορούν να ληφθούν υπόψη προκειμένου να αξιολογηθεί επί της ουσίας η αδυναμία επιστροφής του κατακρατούντος γονέα¹⁰⁴. Εάν είναι δυνατή ή μπορεί να διευθετηθεί η πρόσβαση στην αναγκαία θεραπεία, τα προβαλλόμενα εμπόδια στην επιστροφή του κατακρατούντος γονέα μπορούν να αρθούν. Ενδέχεται, ωστόσο, να υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες η διαθεσιμότητα ιατρικής θεραπείας δεν θα αρκεί για την άρση των εμποδίων στην επιστροφή του κατακρατούντος γονέα. Αυτό μπορεί να συμβεί, για παράδειγμα, εάν υπάρχει κίνδυνος ακραίας επιδείνωσης της ψυχολογικής υγείας του κατακρατούντος γονέα¹⁰⁵ εάν επιστρέψει στο κράτος συνήθους διαμονής. Σε τέτοιες περιπτώσεις, το δικαστήριο θα πρέπει να αξιολογήσει τον προβαλλόμενο σοβαρό κίνδυνο για το παιδί, όπως περιγράφεται ανωτέρω στα σημεία 63 έως 66. Στο πλαίσιο της αξιολόγησης, το δικαστήριο θα εξετάσει τυχόν μέτρα προστασίας

γαλλικού νομικού συστήματος. Ο κατακρατών γονέας υποστήριξε ότι δεν θα είναι σε θέση να εξασφαλίσει εκπροσώπηση, ότι τα δικαστήρια και οι σύμβουλοι κοινωνικής πρόνοιας στη Γαλλία τάσσονται εναντίον του, ότι δεν κατάφερε να τους πείσει να λάβουν υπόψη ή να εξετάσουν τα λεπτομερή επιχειρήματά του και ότι διατρέχει κίνδυνο, λόγω της άποψής τους για το πρόσωπο με το οποίο συγκατοικεί, να τεθεί το τρίτο παιδί του υπό τη μέριμνα του κράτους. Το δικαστήριο αποφάνθηκε, στη σκέψη 18, ότι είναι «σχεδόν αδύνατον να υποστηριχθεί, χωρίς συγκεκριμένα και λεπτομερή επιχειρήματα, ότι η νομική διαδικασία [στη Γαλλία] είναι τέτοια ώστε να παράγει, καθεαυτήν, μισαλλοδοξία· με άλλα λόγια, πρέπει να προβληθούν οι πραγματικές περιστάσεις της μισαλλοδοξίας». Στη σκέψη 19, το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι «[η] αβροφροσύνη και ο σεβασμός της πολιτικής της Σύμβασης [το] υποχρεώνουν [...], εκτός εάν υπάρχουν αδιάσειστα αποδεικτικά στοιχεία περί του αντιθέτου, να κρίνει ότι τα γαλλικά δικαστήρια είναι εξίσου ικανά να ερευνήσουν και να εκδικάσουν αντικειμενικά τους αντικρουόμενους ισχυρισμούς των διαδίκων».

¹⁰⁴ Βλ., π.χ., *LPQ κατά LYW* [2014] HKCU 2976, 15 Δεκεμβρίου 2014, High Court of the Hong Kong Special Administrative Region (Κίνα) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CNh 1302], όπου ο κατακρατών γονέας ισχυρίστηκε ότι δεν μπορούσε να επιστρέψει ο ίδιος στην Ιαπωνία, καθώς αυτό θα προκαλούσε την «ψυχική κατάρρευσή του», η δε επιστροφή των παιδιών χωρίς αυτόν, τον κύριο φροντιστή τους, θα τα περιάγει σε αφόρητη κατάσταση, μεταξύ άλλων λόγω του βεβαρημένου προγράμματος εργασίας του αποστερούμενου γονέα, της έλλειψης στοργής προς τα παιδιά και της κακής ιδιοσυγκρασίας. Το δικαστήριο απέρριψε τους μη τεκμηριωμένους ισχυρισμούς του κατακρατούντος γονέα, επισημαίνοντας, στη σκέψη 48, ότι το άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) επικεντρώνεται πρωτίτως στο παιδί και όχι στον αντίκτυπο της επιστροφής στον κατακρατούντα γονέα· *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (βλ., ανωτέρω, υποσημείωση 50), όπου το δικαστήριο έκρινε ότι, εάν η ψυχική υγεία του κατακρατούντος γονέα επρόκειτο να επιδεινωθεί, θα υπήρχε σοβαρός κίνδυνος να εκτεθούν τα παιδιά σε ψυχική δοκιμασία, αλλά ότι υπήρχαν κατάλληλα μέτρα προστασίας για την αντιμετώπιση των ανησυχιών αυτών, περιλαμβανομένων των δεσμεύσεων του αποστερούμενου γονέα να διαθέσει την οικογενειακή εστία για αποκλειστική χρήση από τον κατακρατούντα γονέα και τα παιδιά και να παράσχει οικονομική στήριξη.

¹⁰⁵ Βλ., π.χ., *Director-General, Department of Families v. R.S.P.* [2003] FamCA 623, 26 Αυγούστου 2003, Full Court of the Family Court of Australia (Αυστραλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AU 544], όπου το δικαστήριο έκρινε, βάσει αποδεικτικών στοιχείων που παρέσχε ψυχολόγος τα οποία δεν αντικρούστηκαν, ότι, σε περίπτωση επιστροφής του παιδιού, υπήρχε σοβαρός κίνδυνος αυτοκτονίας του κατακρατούντος γονέα και ότι οι συνέπειες της αυτοκτονίας του κατακρατούντος γονέα θα ήταν καταστροφικές για το παιδί. Βλ. επίσης: *Re S. (A Child) (Abduction: Rights of Custody)* [2012] UKSC 10, [2012] 2 A.C. 257, 14 Μαρτίου 2012, United Kingdom Supreme Court (England and Wales) (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 1147], όπου το δικαστήριο δέχθηκε κατά τη δίκη ιατρικά στοιχεία που αποδείκνυν ότι η υγεία του κατακρατούντος γονέα, ο οποίος έπασχε από μορφή της διαταραχής μετατραυματικής καταπόνησης, γνωστής ως σύνδρομο κακοποιημένης γυναίκας, θα υφίστατο σοβαρό πλήγμα εάν υποχρεούνταν να επιστρέψει στην Αυστραλία, και λαμβανομένης υπόψη της ευαίσθητης ψυχολογικής υγείας του κατακρατούντος γονέα, τα παρεχόμενα μέτρα προστασίας δεν θα εξάλειφαν τον σοβαρό κίνδυνο περιέλευσης του παιδιού σε αφόρητη κατάσταση, σε περίπτωση επιστροφής στην Αυστραλία.

του παιδιού κατά σοβαρού κινδύνου κατά την επιστροφή του στο κράτος συνήθους διαμονής.

70. Ο κατακρατών γονέας ενδέχεται να υποστηρίξει ότι αδυνατεί να επιστρέψει στο κράτος συνήθους διαμονής, επειδή δημιούργησε νέα οικογένεια στο κράτος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση¹⁰⁶. Εάν ο κατακρατών γονέας είναι η μητέρα, ο ισχυρισμός της μπορεί να περιλαμβάνει το γεγονός ότι είναι έγκυος ή ότι έχει αποκτήσει άλλο παιδί το οποίο θηλάζει. Εάν η κατακρατούσα μητέρα ισχυρίζεται ότι οι περιστάσεις της την εμποδίζουν να προβεί σε διευθετήσεις για την επιστροφή της, το δικαστήριο θα πρέπει να αξιολογήσει τους ισχυρισμούς της περί σοβαρού κινδύνου για το παιδί, όπως περιγράφεται στα σημεία 63 έως 66. Στις περιπτώσεις αυτές, το γεγονός ότι η μητέρα αντιμετωπίζει ένα δύσκολο δίλημμα ενδέχεται να μην επαρκεί για να συναχθεί ότι η επιστροφή του μεγαλύτερου παιδιού θα εκθέσει το παιδί αυτό σε σοβαρό κίνδυνο¹⁰⁷.

ν. Ρητή άρνηση επιστροφής

71. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ο κατακρατών γονέας δηλώνει ρητώς ότι δεν θα επιστρέψει στο κράτος συνήθους διαμονής και ότι ο χωρισμός του παιδιού, σε περίπτωση επιστροφής του, από τον κατακρατούντα γονέα είναι αναπόφευκτος. Στις περιπτώσεις αυτές, παρότι η επιστροφή του κατακρατούντος γονέα με το παιδί θα προστατεύσει, στις περισσότερες περιπτώσεις, το παιδί από τον σοβαρό κίνδυνο, κάθε προσπάθεια θέσπισης μέτρων προστασίας ή διευθετήσεων για τη διευκόλυνση της επιστροφής του γονέα ενδέχεται να αποδειχθεί αναποτελεσματική δεδομένου ότι, γενικά, το δικαστήριο δεν μπορεί να υποχρεώσει τον γονέα να επιστρέψει. Υπογραμμίζεται ότι, κατά κανόνα, δεν θα πρέπει να παρέχεται στον γονέα η δυνατότητα να δημιουργήσει κατάσταση δυνητικώς επιβλαβή για το παιδί —μέσω της παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης του παιδιού— και, εν συνεχεία, να επικαλείται την κατάσταση αυτή προκειμένου να αποδείξει την ύπαρξη σοβαρού κινδύνου για το παιδί¹⁰⁸.

στ. Χωρισμός του παιδιού από τα αδέλφια του

72. Το επιλαμβανόμενο της διαδικασίας επιστροφής δικαστήριο ενδέχεται να πρέπει να αξιολογήσει ισχυρισμό περί σοβαρού κινδύνου ο οποίος προκύπτει από ενδεχόμενο χωρισμό αδελφών σε περιπτώσεις στις οποίες, για παράδειγμα, ένα από τα αδέλφια αντιτίθεται στην επιστροφή του,

¹⁰⁶ Βλ., π.χ., *Re C. (Abduction: Grave Risk of Psychological Harm)* [1999] 1 FLR 1145, 2 Δεκεμβρίου 1999, Court of Appeal of England and Wales (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 269], όπου το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έσφαλε αποδίδοντας υπερβολική βαρύτητα στο γεγονός ότι ο νέος σύντροφος του κατακρατούντος γονέα δεν θα μπορούσε να επιστρέψει στο κράτος συνήθους διαμονής για μεταναστευτικούς λόγους καθώς και ότι ο κατακρατών γονέας και ο σύντροφός του, οι οποίοι είχαν επίγνωση των δυνητικών προβλημάτων, είχαν δημιουργήσει οι ίδιοι τις αντίξοες συνθήκες τις οποίες επικαλούνταν πλέον προς στήριξη των επιχειρημάτων τους.

¹⁰⁷ Βλ., π.χ., *Director-General Department of Families, Youth and Community Care and Hobbs*, 24 Σεπτεμβρίου 1999, Family Court of Australia at Brisbane (Αυστραλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AU 294], όπου προβλήθηκε το επιχείρημα ότι το παιδί θα διέτρεχε σοβαρό κίνδυνο, επειδή ο κατακρατών γονέας δεν επιθυμούσε, και στην πραγματικότητα αδυνατούσε, να επιστρέψει στη Νότια Αφρική. Αυτό οφειλόταν στο γεγονός ότι, μετά την άφιξή του στην Αυστραλία, ο κατακρατών γονέας είχε αποκτήσει δεύτερο παιδί, το οποίο θηλάζε ακόμη. Επιπλέον, ο νέος σύντροφός του κατακρατούντος γονέα δεν επέτρεπε να μεταβεί το νεογέννητο τέκνο του στη Νότια Αφρική. Το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι ο κατακρατών γονέας είχε σε μεγάλο βαθμό δημιουργήσει ο ίδιος την κατάσταση στην οποία βρισκόταν και ότι το δύσκολο δίλημμα που αντιμετώπιζε δεν οδηγούσε στο συμπέρασμα ότι η επιστροφή του μεγαλύτερου παιδιού θα εξέθετε το παιδί αυτό σε σοβαρό κίνδυνο.

¹⁰⁸ Βλ., π.χ., *Director General, Department of Community Services Central Authority κατά J.C. and J.C. and T.C.*, 11 Ιουλίου 1996, Full Court of the Family Court of Australia at Sydney (Αυστραλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AU 68]. Βλ. επίσης *G., P. C. c. H., S. M. s/ reintegro de hijos* (βλ., ανωτέρω, υποσημείωση 81), όπου το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η αυτόματη μη εφαρμογή του μηχανισμού επιστροφής αποκλειστικά και μόνο λόγω της άρνησης του κατακρατούντος γονέα να επιστρέψει θα εξάρτησε τη λειτουργία του συστήματος που ανέπτυξε η διεθνής κοινότητα από τη μονομερή βούληση του εναγομένου.

βάσει του άρθρου 13 παράγραφος 2, και το δικαστήριο εξετάζει το ενδεχόμενο να απορρίψει την αίτηση επιστροφής του συγκεκριμένου αδελφού στη βάση αυτή¹⁰⁹. Σε άλλη περίπτωση, το δικαστήριο ενδέχεται να κρίνει ότι το παιδί μετακινήθηκε ή κατακρατείται παρανόμως από τον κατακρατούντα γονέα μαζί με τον/την (ετεροθαλή) αδελφό/ή του παιδιού για τον/την οποίο/α δεν υποβλήθηκε αίτηση επιστροφής στο πλαίσιο της Σύμβασης της Χάγης ή στο/στην οποίο/α δεν εφαρμόζεται η Σύμβαση της Χάγης (για παράδειγμα, εάν το παιδί έχει συμπληρώσει το 16ο έτος της ηλικίας του ή εάν ο αποστερούμενος γονέας δεν έχει δικαίωμα επιμέλειας, όπως ορίζεται στη Σύμβαση, σε σχέση με το συγκεκριμένο παιδί).

73. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ο χωρισμός αδελφών μπορεί να είναι δύσκολος για τα παιδιά και να προκαλέσει αναστάτωση. Ωστόσο, η ανάλυση του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) επικεντρώνεται στο αν ο χωρισμός θα επηρεάσει το παιδί κατά τρόπο και σε βαθμό που συνιστούν σοβαρό κίνδυνο κατά την επιστροφή του¹¹⁰. Η ανάλυση αυτή πρέπει να διενεργείται για κάθε παιδί χωριστά, χωρίς να μετατρέπεται σε ανάλυση του «συμφέροντος» του παιδιού¹¹¹. Ως εκ τούτου, ο χωρισμός αδελφών ως αποτέλεσμα της μη επιστροφής ενός παιδιού (ανεξαρτήτως της νομικής βάσης για τη μη επιστροφή) δεν συνεπάγεται συνήθως τον καθορισμό της ύπαρξης σοβαρού κινδύνου για το άλλο παιδί¹¹².
74. Όπως επισημαίνεται στο σημείο 72, κατά κανόνα, δεν θα πρέπει να παρέχεται στον γονέα η δυνατότητα να δημιουργήσει κατάσταση δυνητικώς επιβλαβή για το παιδί, μέσω παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης, και, εν συνεχεία, να επικαλείται την κατάσταση αυτή προκειμένου να αποδείξει την ύπαρξη σοβαρού κινδύνου. Αυτό ισχύει όχι μόνο για τον ισχυρισμό σοβαρού κινδύνου βλάβης λόγω χωρισμού παιδιού από γονέα αλλά και για ισχυρισμούς που αφορούν χωρισμό αδελφών. Επομένως, σε κάθε περίπτωση, τα δικαστήρια θα πρέπει να εξετάζουν αν ο ισχυρισμός περί ενδεχόμενου χωρισμού των αδελφών λόγω της επιστροφής μόνο ενός εξ αυτών προκύπτει από τις ενέργειες ή τη συμπεριφορά του κατακρατούντος γονέα, π.χ., αν ο κατακρατών γονέας αποφασίζει κατ' ουσίαν τη μη επιστροφή του παιδιού του οποίου η κατάσταση δεν καλύπτεται από τη Σύμβαση,¹¹³ όχι επειδή η επιστροφή αυτή δεν είναι δυνατή ή επειδή θα συνεπάγεται βλάβη για το παιδί αυτό, αλλά προκειμένου να επικαλεστεί σοβαρό κίνδυνο για το άλλο παιδί του οποίου η κατάσταση εξετάζεται από το δικαστήριο ως αποτέλεσμα του ενδεχόμενου χωρισμού των αδελφών, στην περίπτωση που το δικαστήριο ήθελε να διατάξει την επιστροφή του παιδιού. Στις περιπτώσεις αυτές, τα δικαστήρια θα πρέπει να επιδεικνύουν ιδιαίτερη προσοχή κατά την αξιολόγηση του ισχυρισμού περί σοβαρού κινδύνου, προκειμένου να μην παρέχουν στον γονέα τη δυνατότητα να

¹⁰⁹ Βλ., π.χ., *In the Matter of L.L. (Children)*, 22 Μαΐου 2000, Family Court of New York (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/USs 273].

¹¹⁰ Βλ., π.χ., *O. κατά O.* 2002 SC 430, 3 Μαΐου 2002, Outer House of the Court of Session of Scotland (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UKs 507], όπου προβλήθηκε ο ισχυρισμός ότι τα παιδιά θα αντιμετώπιζαν δυσκολίες κατά την επιστροφή στην Ιρλανδία, κυρίως επειδή θα χωρίζονταν από τα τρία παιδιά του νέου συντρόφου του κατακρατούντος γονέα, αλλά δεν αποδείχθηκε συγκεκριμένος ή απόλυτος σοβαρός κίνδυνος να εκτεθούν τα παιδιά σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία. Βλ., επίσης, *Re T. (Abduction: Child's Objections to Return)* [2000] 2 F.L.R. 192, 18 Απριλίου 2000, Court of Appeal of England and Wales (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UKe 270], όπου το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η επιστροφή μόνο του νεαρότερου παιδιού θα το περιάγει σε αφόρητη κατάσταση. Το παιδί αυτό είχε ζήσει δύσκολες στιγμές με την αδελφή του και εξαρτιόταν από αυτήν, η οποία υπήρξε κατά καιρούς η «μικρή μητέρα» του. Υπό τις συνθήκες αυτές, το δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι αποδείχθηκε σοβαρός κίνδυνος για το νεαρότερο παιδί.

¹¹¹ *Chalkley κατά Chalkley* (1995) ORFL (4th) 422, 13 Ιανουαρίου 1995, Court of Appeal of Manitoba (Καναδάς) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CA 14], όπου το δικαστήριο επισήμανε ότι το άρθρο 13 εφαρμόζεται σε «παιδιά» που αποτελεί αντικείμενο αίτησης επιστροφής. Δεν κάνει λόγο για «παιδιά» ή «αδελφία».

¹¹² Βλ., π.χ., *LM κατά MM Nevo*, RFamA 2338/09, 3 Ιουνίου 2009, Supreme Court (Ισραήλ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/IL 1037].

¹¹³ Βλ., ανωτέρω, σημείο 73.

επωφεληθεί από κατάσταση η οποία είναι αποτέλεσμα των ενεργειών ή της συμπεριφοράς του¹¹⁴.

75. Σε υπόθεση η οποία αφορά ειδικότερα τον ενδεχόμενο χωρισμό αδελφών, τα δικαστήρια θα πρέπει επίσης να λαμβάνουν υπόψη ότι η διαταγή επιστροφής δεν θα έχει υποχρεωτικά ως αποτέλεσμα την έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ των παιδιών ούτε τον μόνιμο χωρισμό των αδελφών¹¹⁵. Μέσω συμφωνίας ή διαταγής του δικαστηρίου στο κράτος συνήθους διαμονής ή του δικαστηρίου που επιλαμβάνεται της διαδικασίας επιστροφής, ενδέχεται να καταστεί δυνατή η διατήρηση της επικοινωνίας των αδελφών, διά ζώσης ή με άλλο τρόπο. Τα δικαστήρια θα πρέπει να έχουν κατά νου ότι τα δικαστήρια του κράτους συνήθους διαμονής θα έχουν την ευκαιρία να εξετάσουν πού θα πρέπει να μείνουν τα αδέλφια, και αν θα πρέπει να μείνουν μαζί, στο πλαίσιο πλήρους αξιολόγησης του συμφέροντος, σε ενδεχόμενη διαδικασία επιμέλειας κατά την επιστροφή.

¹¹⁴ Βλ., π.χ., *DZ κατά YVAMVD*, RFAMa 2270, 30 Μαΐου 2013, Supreme Court (Ισραήλ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/IL/1211].

¹¹⁵ Βλ., π.χ., *K.M.A. κατά Secretary for Justice* (βλ., ανωτέρω, υποσημείωση 79).

III. Ορθή πρακτική για τα δικαστήρια σε υποθέσεις του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β)

76. Κάθε ορθή πρακτική η οποία παρατίθεται στην παρούσα ενότητα του οδηγού θα πρέπει να εξεταστεί μόνο εάν ενδείκνυται και επιτρέπεται βάσει της σχετικής νομοθεσίας και των διαδικασιών στο συγκεκριμένο συμβαλλόμενο μέρος και εάν το δικαστήριο τη θεωρεί κατάλληλη για εφαρμογή σε συγκεκριμένη υπόθεση.

1. Γενική αρχή: αποτελεσματική διαχείριση υποθέσεων

77. Σκοπός της παρούσας ενότητας είναι να προσδιοριστούν περιπτώσεις ορθής πρακτικής για τη διευκόλυνση της ικανότητας του δικαστηρίου να χειρίζεται αποτελεσματικά και με εξαιρετικά επικεντρωμένο και ταχύ τρόπο ισχυρισμούς περί σοβαρού κινδύνου. Η ορθή πρακτική παρουσιάζεται στο πλαίσιο της αποτελεσματικής διαχείρισης των υποθέσεων προκειμένου να διασφαλίζεται ότι η διαδικασία παραμένει επικεντρωμένη στο περιορισμένο αντικείμενο/πεδίο της διαδικασίας επιστροφής, περιλαμβανομένης της εξαίρεσης σοβαρού κινδύνου, και να επιταχύνεται η επίλυση της διαφοράς.
78. Η αποτελεσματική διαχείριση των υποθέσεων παρέχει στο δικαστήριο τη δυνατότητα να επιβλέπει και να προγραμματίζει τη διαχείριση και την πρόοδο της υπόθεσης προκειμένου να διασφαλίζεται ετοιμότητα για ταχεία εκδίκαση των υποθέσεων και να μην υπάρχουν αδικαιολόγητες καθυστερήσεις στη διαδικασία. Περιλαμβάνει επικοινωνία ή συναντήσεις του δικαστηρίου με τους διαδίκους και/ή τους νόμιμους εκπροσώπους τους στα αρχικά στάδια της διαδικασίας επιστροφής και καθ' όλη τη διαδικασία, εφόσον είναι απαραίτητο.
79. Η διαχείριση των υποθέσεων θα πρέπει να ξεκινά το συντομότερο δυνατόν και να συνεχίζεται τουλάχιστον έως την έκδοση της απόφασης επιστροφής ή ακόμη, ανάλογα με τον ρόλο των δικαστηρίων στο στάδιο εκτέλεσης και εφόσον ενδείκνυται βάσει της εθνικής νομοθεσίας και των διαδικασιών, έως ότου η απόφαση εκτελεστεί ή υλοποιηθεί με άλλον τρόπο. Είναι ευθύνη του δικαστή να διεκπεραιώνει τη διαδικασία που κινήθηκε βάσει της Σύμβασης το ταχύτερο δυνατόν. Αυτό σημαίνει την έκδοση απόφασης το συντομότερο δυνατόν και τη λήψη κάθε μέτρου προκειμένου να διασφαλίζεται ότι οι εκδοθείσες διαταγές περιβάλλονται τύπο που εξασφαλίζει τη θέση τους σε ισχύ το ταχύτερο δυνατόν.
80. Στο πλαίσιο της αποτελεσματικής διαχείρισης των υποθέσεων, το δικαστήριο θα πρέπει, όταν ενδείκνυται βάσει της σχετικής νομοθεσίας και των διαδικασιών,:
- να διασφαλίζει ότι τα ζητήματα προσδιορίζονται σε πρώιμο στάδιο ώστε οι διάδικοι να μπορούν να προσκομίσουν σχετικά αποδεικτικά στοιχεία·
 - να εξετάζει αν μπορεί να εξασφαλίσει πληροφορίες ή συνδρομή από την κεντρική αρχή του κράτος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση και/ή του κράτους που υποβάλλει την αίτηση, ή μέσω αυτής, σχετικά με τους ισχυρισμούς αμφοτέρων των διαδίκων και/ή τη διαθεσιμότητα μέτρων προστασίας για την αντιμετώπιση του σοβαρού κινδύνου, καθώς και για τη διευκόλυνση διευθετήσεων για την επιστροφή του παιδιού·
 - να εξετάζει αν μπορεί να εξασφαλίσει πληροφορίες ή συνδρομή μέσω του ΙΗΝJ ή μέσω απευθείας δικαστικής επικοινωνίας¹¹⁶, όταν είναι διαθέσιμη, σχετικά με τους ισχυρισμούς αμφοτέρων των διαδίκων και/ή τη διαθεσιμότητα μέτρων προστασίας για την αντιμετώπιση του σοβαρού κινδύνου, καθώς και για τη διευκόλυνση διευθετήσεων για την επιστροφή του παιδιού.

¹¹⁶ Βλ. Αναδυόμενη καθοδήγηση σχετικά με τη δικαστική επικοινωνία (ό.π. υποσημείωση 1).

2. Ορθές πρακτικές διαχείρισης υποθέσεων

α. Έγκαιρος προσδιορισμός των σχετικών ζητημάτων

81. Είναι σημαντικό να προσδιορίζονται επακριβώς τα σχετικά ζητήματα προκειμένου να περιορίζονται η φύση και η ποσότητα των αποδεικτικών στοιχείων που θα προσκομιστούν και των επιχειρημάτων που θα προβληθούν. Στο πλαίσιο της έγκαιρης διαχείρισης των υποθέσεων¹¹⁷, ο δικαστής θα πρέπει, όταν ενδείκνυται βάσει της σχετικής νομοθεσίας και των διαδικασιών:

- να εξακριβώνει τα σχετικά ζητήματα·
- να προσδιορίζει τα ζητήματα επί των οποίων ερίζουν οι διάδικοι και να βεβαιώνεται ότι οι διάδικοι περιορίζουν τα υπομνήματά τους στα ζητήματα που έχουν σημασία εντός του περιορισμένου πεδίου της προβληθείσας εξαίρεσης·
- να προσδιορίζει τις πληροφορίες/τα αποδεικτικά στοιχεία τα οποία οι διάδικοι προτίθενται να προσκομίσουν·
- να προσδιορίζει τυχόν πραγματικά περιστατικά επί των οποίων υπάρχει συμφωνία ή τα οποία δεν αμφισβητούνται.

β. Φιλική επίλυση

82. Η αποτελεσματική διαχείριση των υποθέσεων περιλαμβάνει την εξέταση της επίλυσης της διαφοράς και την παροχή ευκαιριών στους διαδίκους ώστε να επιλύσουν τη διαφορά τους στο πλαίσιο εξωδικαστικών διαδικασιών¹¹⁸. Ανάλογα με τη σχετική νομοθεσία, τις διαδικασίες και τις πρακτικές κάθε κράτους, ενδέχεται να είναι διαθέσιμες διαμεσολάβηση¹¹⁹ ή άλλες μορφές μηχανισμών εναλλακτικής επίλυσης διαφορών για την παροχή συνδρομής στους γονείς ώστε να συμφωνήσουν σε διευθετήσεις για την επιστροφή ή τη μη επιστροφή του παιδιού και, εφόσον ενδείκνυται, σε ουσιαστικά ζητήματα, τα οποία ενδέχεται να περιλαμβάνουν διευθετήσεις για τη μετεγκατάσταση του παιδιού στο κράτος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση και την επικοινωνία με τον αποστερούμενο γονέα. Στο πλαίσιο της έγκαιρης διαχείρισης υποθέσεων της διαδικασίας επιστροφής, όταν είναι διαθέσιμες διαμεσολάβηση ή άλλες μορφές μηχανισμών εναλλακτικής επίλυσης διαφορών, το δικαστήριο θα πρέπει, όταν ενδείκνυται βάσει της σχετικής νομοθεσίας και των διαδικασιών,:

- να αξιολογήσει προσεκτικά, όπως απαιτείται γενικά, αν ενδείκνυται διαμεσολάβηση ή άλλες μορφές μηχανισμών εναλλακτικής επίλυσης διαφορών¹²⁰. Η αξιολόγηση αυτή ενδέχεται να έχει ιδιαίτερη σημασία όταν προβάλλονται ισχυρισμοί περί σοβαρού κινδύνου λόγω οικιακής ή ενδοοικογενειακής βίας προκειμένου να εξακριβωθεί αν η συγκεκριμένη υπόθεση ενδείκνυται

¹¹⁷ Σε πολλές δικαιοδοσίες, διεξάγεται προκαταρκτική συζήτηση για την εξέταση των ζητημάτων αυτών.

¹¹⁸ Π.χ., στις Κάτω Χώρες, η διαμεσολάβηση μεταξύ του κατακρατούντος γονέα και του αποστερούμενου γονέα ενσωματώνεται στη διαδικασία επιστροφής της Χάγης, βλ. K.L. Wehrung και R.G. de Lange-Tegelaar in *The Judges' Newsletter on International Child Protection*, Vol. XVI, Spring 2010 (διατίθεται στον δικτυακό τόπο της HCCH στη διεύθυνση < www.hcch.net > ενότητα «Publications» και στη συνέχεια «Judges' Newsletter»), σ. 45-48.

¹¹⁹ Σχετικά με τη διαμεσολάβηση σε υποθέσεις διεθνούς απαγωγής παιδιών, βλ.: HCCH, *Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών – Διαμεσολάβηση*, Χάγη, 2012 (στο εξής: οδηγός ορθής πρακτικής για τη διαμεσολάβηση) (διατίθεται επίσης στον δικτυακό τόπο της HCCH, βλ. διαδρομή στην υποσημείωση 6).

¹²⁰ Γενικά, είναι σημαντικό να διασφαλίζεται ότι η συμμετοχή σε διαμεσολάβηση δεν συνεπάγεται οποιοδήποτε μειονέκτημα για οποιονδήποτε διάδικο, και κάθε υπόθεση θα πρέπει να αξιολογείται ως προς την καταλληλότητά της για διαμεσολάβηση· βλ., ό.π., μεταξύ άλλων, ενότητες 1.2 και 2.1 και κεφάλαιο 10.

- για διαμεσολάβηση¹²¹.
- να παροτρύνει τους διαδίκους να εξετάσουν το ενδεχόμενο διαμεσολάβησης ή άλλων μορφών μηχανισμών εναλλακτικής επίλυσης διαφορών·
 - να διασφαλίσει, καθορίζοντας αυστηρά χρονοδιαγράμματα, ότι η διαμεσολάβηση ή οποιαδήποτε άλλη μορφή μηχανισμού εναλλακτικής επίλυσης διαφορών, όταν θεωρείται ενδεδειγμένη και όταν είναι διαθέσιμη η σχετική εμπειρογνώμοσύνη, δεν καθυστερεί αδικαιολόγητα τη συνέχιση και την έγκαιρη ολοκλήρωση της διαδικασίας επιστροφής¹²². Για παράδειγμα, εάν ο αποστερούμενος γονέας προτίθεται να παραστεί αυτοπροσώπως στην επ' ακροατηρίου συζήτηση, η παρουσία του στο κράτος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση θα μπορούσε να αξιοποιηθεί για την πραγματοποίηση διαμεσολάβησης εντός πολύ σύντομου χρονικού διαστήματος πριν από την επ' ακροατηρίου συζήτηση. Οι διαμεσολαβητές οι οποίοι παρέχουν τη συνδρομή τους σε τέτοιες υποθέσεις θα πρέπει να είναι διαθέσιμοι με την παροχή πολύ βραχείας προειδοποίησης.

Μετά την προκαταρκτική δικαστική αξιολόγηση, η λεπτομερής αξιολόγηση της καταλληλότητας της υπόθεσης για διαμεσολάβηση θα πρέπει να διενεργείται από ειδικούς διαμεσολαβητές.

γ. Συμμετοχή των διαδίκων στη διαδικασία

83. Η διασφάλιση αμεροληψίας προκειμένου να μπορούν όλοι οι διάδικοι, ανεξαρτήτως νομικής εκπροσώπησης, να συμμετάσχουν πλήρως και να προσκομίσουν αποτελεσματικά κάθε πληροφορία/αποδεικτικό στοιχείο, χωρίς να προκληθεί αδικαιολόγητη καθυστέρηση, είναι καθοριστικό στοιχείο της αποτελεσματικής διαχείρισης των υποθέσεων. Το συντομότερο δυνατόν, και εφόσον ενδείκνυται βάσει της σχετικής νομοθεσίας και των διαδικασιών, το δικαστήριο θα πρέπει ειδικότερα:
- να διαπιστώσει αν ο αποστερούμενος γονέας ενημερώθηκε για τη φύση των ισχυρισμών περί σοβαρού κινδύνου μέσω των υπομνημάτων του διαδίκου που αντιτάσσεται στην επιστροφή ή μέσω του δικηγόρου του ή, εφόσον ενδείκνυται, μέσω της κεντρικής αρχής, και αν είναι σε θέση

¹²¹ Ορισμένα κράτη δεν επιτρέπουν τη διαμεσολάβηση σε υποθέσεις στις οποίες προβάλλεται ενδοοικογενειακή βία (ανεξάρτητα από το αν ο ισχυρισμός αποδεικνύεται αληθής ή όχι) ή επιτρέπουν τη διαμεσολάβηση στις υποθέσεις αυτές υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Στην Ισπανία, για παράδειγμα, σύμφωνα με τον Ley Orgánica 1/2004, δεν διεξάγεται διαμεσολάβηση σε υποθέσεις στις οποίες προβάλλεται ισχυρισμός περί ενδοοικογενειακής βίας. Στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, κάθε πολιτεία έχει διαφορετικούς κανόνες οι οποίοι ρυθμίζουν τη διαμεσολάβηση, περιλαμβανομένων κανόνων σχετικά με τον χειρισμό υποθέσεων που περιλαμβάνουν ισχυρισμούς σχετικούς με ενδοοικογενειακή βία· ορισμένα προγράμματα διαμεσολάβησης δεν διενεργούν διαμεσολάβηση σε υποθέσεις οι οποίες περιλαμβάνουν σοβαρή ενδοοικογενειακή βία. Βλ. ενότητα 19.4 των Δελτίων Πληροφοριών για την Ισπανία και τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (ό.π. υποσημείωση 39). Βλ. επίσης οδηγό ορθής πρακτικής για τη διαμεσολάβηση (ό.π. υποσημείωση 119), κεφάλαιο 10, σημείο 266.

¹²² Βλ. οδηγό ορθής πρακτικής για τη διαμεσολάβηση (ό.π.), ενότητα 2.1. Βλ. επίσης «Συμπεράσματα και συστάσεις της τέταρτης συνεδρίασης της Ειδικής Επιτροπής για την επανεξέταση της λειτουργίας της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών (22-28 Μαρτίου 2001)», C&R αριθ. 1.11, στα οποία επισημαίνεται ότι «[τ]α μέτρα που λαμβάνονται για την παροχή συνδρομής στην επίτευξη της εκούσιας επιστροφής του παιδιού ή για τη φιλική επίλυση των ζητημάτων δεν θα πρέπει να συνεπάγονται οποιαδήποτε αδικαιολόγητη καθυστέρηση της διαδικασίας επιστροφής», κάτι το οποίο επαναβεβαιώθηκε στο έγγραφο «Συμπεράσματα και συστάσεις της πέμπτης συνεδρίασης της Ειδικής Επιτροπής για την επανεξέταση της λειτουργίας της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών και της πρακτικής εφαρμογής της Σύμβασης της Χάγης της 19ης Οκτωβρίου 1996 για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση, την εκτέλεση και τη συνεργασία ως προς τη γονική ευθύνη και τα μέτρα προστασίας των παιδιών (30 Οκτωβρίου – 9 Νοεμβρίου 2006)», C&R αριθ. 1.3.1. Όλα τα έγγραφα συμπερασμάτων και συστάσεων της Ειδικής Επιτροπής για την επανεξέταση της λειτουργίας της Σύμβασης του 1980 διατίθενται στον δικτυακό τόπο της HCCH (βλ. διαδρομή στην υποσημείωση 17).

να συμμετάσχει στη διαδικασία με τον τρόπο που καθορίζει το δικαστήριο¹²³.

- να διαπιστώσει αν ο αποστερούμενος γονέας θα παραστεί αυτοπροσώπως και/ή θα εκπροσωπηθεί από δικηγόρο, ιδίως εάν αιτών είναι η κεντρική αρχή ή, όπου συντρέχει περίπτωση, ο εισαγγελέας·
- να καθορίσει τη διαδικασία, εάν αυτή δεν καθορίζεται ήδη στη νομοθεσία, βάσει της οποίας οι διάδικοι θα συμβουλευτούν, θα ανταλλάξουν και θα επιδώσουν έγγραφα, όπου συντρέχει περίπτωση.

84. Η νόμιμη εκπροσώπηση, ιδίως από ειδικευμένους δικηγόρους, είναι πάντοτε χρήσιμη, αλλά το αν οι διάδικοι στη διαδικασία επιστροφής υποχρεούνται να εκπροσωπούνται από δικηγόρο και το αν είναι διαθέσιμη νομική αρωγή ή δωρεάν εκπροσώπηση εξαρτάται από τη σχετική εθνική νομοθεσία και πρακτική¹²⁴.

δ. Συμμετοχή του παιδιού στη διαδικασία

85. Μετά την έγκριση της Σύμβασης, επήλθαν μεταβολές στα διεθνή νομικά πλαίσια. Για παράδειγμα, σε παγκόσμιο επίπεδο, η έγκριση της ΣΔΠ επηρέασε ζητήματα όπως η συμμετοχή των παιδιών στις διαδικασίες επιστροφής δυνάμει της Σύμβασης του 1980 στις δικαιοδοσίες που είναι επίσης συμβαλλόμενα μέρη της ΣΔΠ, μεταξύ άλλων στις περιπτώσεις στις οποίες προβάλλεται η εξαίρεση του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β)¹²⁵.
86. Το αν και με ποιον τρόπο το παιδί τυγχάνει ακρόασης και ο τρόπος με τον οποίο λαμβάνεται και παρουσιάζεται η γνώμη του στο δικαστήριο διαφέρει ανάλογα με τις εσωτερικές διαδικασίες και πρακτικές των συμβαλλόμενων μερών. Σε ορισμένα κράτη, η ακρόαση του παιδιού πραγματοποιείται άμεσα από το δικαστήριο, ενώ σε άλλα κράτη εμπειρογνώμονας υποβάλλει ερωτήσεις στο παιδί και εν συνέχεια εκθέτει τη γνώμη του παιδιού στο δικαστήριο. Στις περιπτώσεις αυτές, το πρόσωπο που διεξάγει την ακρόαση του παιδιού ή τη συνέντευξη με το παιδί θα πρέπει να διαθέτει τα κατάλληλα προσόντα για το καθήκον αυτό καθώς και ειδικές γνώσεις σχετικά με τη Σύμβαση του 1980, τη διαδικασία επιστροφής και το περιορισμένο πεδίο εφαρμογής της εξαίρεσης

¹²³ Η παρουσία αμφοτέρων των διαδίκων συνεπάγεται πολλά πλεονεκτήματα· εάν δεν είναι δυνατή, μερικές δικαιοδοσίες προβλέπουν άλλα μέσα επικοινωνίας, όπως βιντεοδιάσκεψη, με την επιφύλαξη της νομοθεσίας και των διαδικασιών των ενδιαφερόμενων κρατών.

¹²⁴ Βλ. άρθρο 26, καθώς και πίνακα κατάστασης για τα κράτη που διατύπωσαν επιφύλαξη ως προς το άρθρο αυτό, σύμφωνα με το άρθρο 42, και, επομένως, δεν υποχρεούνται να παρέχουν δωρεάν νομική συνδρομή παρά μόνο στο μέτρο που προβλέπεται από το σχετικό σύστημα νομικής αρωγής. Στο άρθρο 7 παράγραφος 2 στοιχείο ζ) της Σύμβασης προβλέπεται ότι οι κεντρικές αρχές, είτε απευθείας είτε με τη συνδρομή κάθε ενδιάμεσου οργάνου, οφείλουν να λαμβάνουν όλα τα ενδεικνυόμενα μέτρα, «για να παρέχουν ή, κατά τις περιστάσεις, να διευκολύνουν την παροχή νομικής και δικαστικής αρωγής, συμπεριλαμβανομένης και της χρησιμοποίησης δικηγόρου ή νομικού συμβούλου». Βλ., για περισσότερες πληροφορίες, π.χ., οδηγό ορθής πρακτικής σχετικά με την πρακτική των κεντρικών αρχών (ό.π. υποσημείωση 6), ενότητα 4.13. Εν πάση περιπτώσει, τα δικαστήρια πρέπει να διασφαλίζουν ότι κάθε διάδικος έχει εύλογα τη δυνατότητα να προσκομίσει και να αντικρούσει αποδεικτικά στοιχεία και να εξασφαλίσει τη συνεκτίμηση των υπομνημάτων του από το δικαστήριο, ανεξάρτητα από το αν διαθέτει νόμιμη εκπροσώπηση. Πληροφορίες σχετικά με τη νόμιμη εκπροσώπηση και τη συνδρομή σε σχέση με αιτήσεις επιστροφής περιέχονται στα Δελτία Πληροφοριών (ό.π., υποσημείωση 39), ενότητα 8.

¹²⁵ Βλ., π.χ., άρθρο 12 της ΣΔΠ. Σε περιφερειακό επίπεδο, η έκδοση του κανονισμού Βρυξέλλες ΙΙα στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) καθόρισε τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να διεξάγεται η διαδικασία επιστροφής στα κράτη μέλη της ΕΕ στα οποία εφαρμόζεται ο κανονισμός [βλ.: κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2201/2003 του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας ο οποίος καταργεί τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1347/2000. Βλ., ιδίως, άρθρο 11 του κανονισμού. Ο κανονισμός Βρυξέλλες ΙΙα ισχύει άμεσα σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ εκτός της Δανίας. Ο κανονισμός αναθεωρήθηκε και αντικαταστάθηκε με τον κανονισμό (ΕΕ) 2019/1111 της 25ης Ιουνίου 2019 (βλ., ανωτέρω, υποσημείωση 64). Η αναδιατύπωση ενισχύει περαιτέρω το δικαίωμα των παιδιών να τους παρέχεται η δυνατότητα να διατυπώσουν τις απόψεις τους.]

του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β)¹²⁶.

87. Στο πλαίσιο της αποτελεσματικής διαχείρισης των υποθέσεων, το δικαστήριο θα πρέπει, όταν ενδείκνυται βάσει της σχετικής νομοθεσίας και των διαδικασιών,:
- να εξετάζει, όταν υπάρχει η δυνατότητα και αυτό ενδείκνυται, το ενδεχόμενο διορισμού χωριστού εκπροσώπου για το παιδί¹²⁷.
 - να ενημερώνει ή να παροτρύνει τους διαδίκους, τον χωριστό εκπρόσωπο του παιδιού ή τον διορισμένο για την ενημέρωση του παιδιού εμπειρογνώμονα σχετικά με την πορεία της διαδικασίας και τις ενδεχόμενες συνέπειες εγκαίρως και καταλλήλως λαμβανομένων υπόψη της ηλικίας και της ωριμότητας του παιδιού.
 - να εξετάζει, όταν λαμβάνει τη γνώμη του παιδιού, εργαλεία όπως εκθέσεις για την οικογένεια (προσαρμοσμένες στο περιορισμένο πεδίο της διαδικασίας επιστροφής) τις οποίες εκπονούν εμπειρογνώμονες με κατάλληλα προσόντα για να συνδράμουν το δικαστήριο στον καθορισμό της βαρύτητας που θα πρέπει να αποδοθεί στη γνώμη του παιδιού.
 - να διασφαλίζει, θέτοντας αυστηρά χρονοδιαγράμματα, όταν λαμβάνεται απόφαση εξασφάλισης της γνώμης του παιδιού, ότι η σχετική διαδικασία δεν συνεπάγεται αδικαιολόγητη καθυστέρηση στην εκδίκαση της υπόθεσης στο πλαίσιο της διαδικασίας επιστροφής.

ε. Αποδεικτικά στοιχεία

88. Ένας από τους γενικούς στόχους της αποτελεσματικής διαχείρισης των υποθέσεων είναι να γίνονται δεκτά από το δικαστήριο μόνο σχετικά αποδεικτικά στοιχεία και να μην προκαλείται αδικαιολόγητη καθυστέρηση από τη συλλογή πληροφοριών και τη διεξαγωγή αποδείξεων. Η ορθή πρακτική που περιγράφεται στην παρούσα ενότητα προορίζεται να συνδράμει το δικαστήριο στην επίτευξη του στόχου αυτού.

στ. Αποδεικτικά στοιχεία από εμπειρογνώμονες

89. Όσον αφορά ειδικότερα τα αποδεικτικά στοιχεία από εμπειρογνώμονες, η χρήση τους θα πρέπει να είναι περιορισμένη για λόγους συνέπειας προς τη φύση και το περιορισμένο πεδίο της εξαίρεσης σοβαρού κινδύνου. Στο πλαίσιο της πρακτικής ορθής διαχείρισης των υποθέσεων, το δικαστήριο θα πρέπει, όταν ενδείκνυται βάσει της σχετικής νομοθεσίας και των διαδικασιών και όταν ενδείκνυται στη συγκεκριμένη υπόθεση:
- να εξετάζει το ενδεχόμενο κατάρτισης καταλόγου κατάλληλων εμπειρογνομένων οι οποίοι έχουν γνώσεις σχετικά με τη Σύμβαση, τη διαδικασία επιστροφής και τη συγκεκριμένη φύση της εξαίρεσης σοβαρού κινδύνου και οι οποίοι θα είναι διαθέσιμοι με την παροχή βραχείας προειδοποίησης.

¹²⁶ Βλ. επίσης συμπεράσματα και συστάσεις της έκτης συνεδρίασης της Ειδικής Επιτροπής για την πρακτική λειτουργία των Συμβάσεων της HCCH του 1980 και του 1996 (βλ. διαδρομή στην υποσημείωση 17).

¹²⁷ Στις Κάτω Χώρες, είναι πλέον πάγια πρακτική, βάσει του άρθρου 250 του βιβλίου 1 του Αστικού Κώδικα, να διορίζεται «επίτροπος *ad litem*» σε όλες τις υποθέσεις δυνάμει της Σύμβασης της HCCH οι οποίες αφορούν παιδιά ηλικίας τριών ετών και άνω. Αυτός ο επίτροπος *ad litem* —συνήθως ψυχολόγος (παιδιών) και/ή εγγεγραμμένος διαμεσολαβητής— εκπροσωπεί το παιδί κατά τη διάρκεια της επακόλουθης διαδικασίας (σε πρώτο και δεύτερο βαθμό) εκφράζοντας τη θέση του παιδιού και αξιολογώντας την ωριμότητά του και τον βαθμό στον οποίο το παιδί φαίνεται να νιώθει ότι μπορεί να εκφραστεί ελεύθερα. Η ίδια πρακτική εφαρμόζεται στη Γερμανία, όπου, σε διαδικασίες δυνάμει της Σύμβασης του 1980, διορίζεται τακτικά «Verfahrensbeistand» (επίτροπος *ad litem*) βάσει του άρθρου 158 του νόμου περί της διαδικασίας σε ποινικές υποθέσεις και σε υποθέσεις εκούσιας δικαιοδοσίας.

- να παροτρύνει, όταν αμφότεροι οι διάδικοι προτίθενται να προσκομίσουν αποδεικτικά στοιχεία από εμπειρογνώμονες, τη χρήση ενός εμπειρογνώμονα με κατάλληλα προσόντα επί του οποίου συμφωνούν από κοινού ή ο οποίος διορίζεται από το δικαστήριο, ανάλογα με την περίπτωση, αντί της χρήσης διαφορετικού εμπειρογνώμονα από κάθε διάδικο·
- να αξιολογεί/εξετάζει, με τους διαδίκους και το συντομότερο δυνατόν, εάν ζήτημα που αφορά τους ισχυρισμούς περί σοβαρού κινδύνου απαιτεί γνωμοδότηση/αποδεικτικά στοιχεία από εμπειρογνώμονα· εάν η γνώμη εμπειρογνώμονα κρίνεται απαραίτητη:
 - να προσδιορίζει τα συγκεκριμένα ζητήματα για τα οποία ζητείται εμπειρογνωμοσύνη, για παράδειγμα, μέσω επιστολής παροχής οδηγιών, δικαστικής διαταγής ή ενημέρωσης·
 - να υπενθυμίζει στους διαδίκους και στον εμπειρογνώμονα το περιορισμένο πεδίο της διαδικασίας επιστροφής και τη στενή επικέντρωση της εξαίρεσης σοβαρού κινδύνου καθώς και την αναγκαιότητα να περιορίσουν αυστηρά τα ζητήματα σχετικά με τα οποία ενδέχεται να επιθυμούν να προσκομίσουν γνώμη/αποδεικτικά στοιχεία από εμπειρογνώμονα·
 - να τάσσει προθεσμία για την υποβολή στο δικαστήριο και/ή στους διαδίκους, ανάλογα με την περίπτωση, της γνώμης του εμπειρογνώμονα, προφορικά ή γραπτώς, προκειμένου να διασφαλιστεί η αποφυγή αδικαιολόγητης καθυστέρησης·
 - όταν το δικαστήριο έχει την εξουσία να διορίσει τον εμπειρογνώμονα, να επιλέγει κατάλληλο εμπειρογνώμονα και να διασφαλίζει ότι παρέχονται σε αυτόν οι σχετικές πληροφορίες· και
 - να καθορίζει ημερομηνία για τη συνέχιση της εκδίκασης της υπόθεσης και να διασφαλίζει ότι ο εμπειρογνώμονας θα είναι διαθέσιμος την ημέρα αυτή για να καταθέσει και να παράσχει πληροφορίες, εφόσον απαιτείται·
- να εξετάζει το ενδεχόμενο προφορικής υποβολής της έκθεσης του εμπειρογνώμονα, αυτοπροσώπως ή μέσω ακουστικής ή οπτικοακουστικής σύνδεσης, αντί εγγράφως, για την αποφυγή αδικαιολόγητης καθυστέρησης της διαδικασίας.

ζ. Συνδρομή από κεντρικές αρχές και απευθείας δικαστική επικοινωνία

90. Σύμφωνα με τους σχετικούς νόμους και διαδικασίες και όταν θεωρείται ενδεδειγμένο για την αξιολόγηση ισχυρισμών περί σοβαρού κινδύνου, τα δικαστήρια μπορούν να ζητούν πρόσθετες πληροφορίες μέσω των κεντρικών αρχών για την καλύτερη κατανόηση του νομικού πλαισίου ή του υφιστάμενου συστήματος προστασίας των παιδιών στο κράτος συνήθους διαμονής ή για την αποσαφήνιση ορισμένων ισχυρισμών που αφορούν πραγματικά περιστατικά¹²⁸. Τα δικαστήρια ενδέχεται να μπορούν επίσης να ζητήσουν ειδικώς διαθέσιμες πληροφορίες σχετικά με την κοινωνική κατάσταση του παιδιού μέσω των κεντρικών αρχών. Ωστόσο, πρέπει να αποφεύγουν να ζητούν από τις κεντρικές αρχές να διεξαγάγουν αναζητήσεις ή έρευνες οι οποίες βαίνουν πέραν των καθηκόντων και των εξουσιών τους (βλ. ενότητα IV).

¹²⁸ Βλ., π.χ., *Kovacs κατά Kovacs* (2002), 59 O.R. (3d) 671 (Sup. Ct.), 23 Απριλίου 2002, Ontario Superior Court of Justice (Καναδάς) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CA 760], όπου το δικαστήριο διέταξε τους διαδίκους να υποβάλλουν από κοινού αίτημα προς την καναδική ομοσπονδιακή αρχή της Σύμβασης του 1980 ώστε να λάβει τα πλέον αποτελεσματικά διαθέσιμα μέτρα στο κράτος συνήθους διαμονής προκειμένου να καθοριστεί αν ο αιτών είχε κριθεί ένοχος και αν είχε απαγγελθεί εις βάρος του ποινή, κατά τους ισχυρισμούς που προβλήθηκαν στο δικαστήριο, και αν η καταδικαστική απόφαση ήταν γνήσια. Βλ. επίσης: *M.G. κατά R.F.*, 2002 R.J.Q. 2132, 23 Αυγούστου 2002, Quebec Court of Appeal (Καναδάς) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CA 762], όπου το δικαστήριο πληροφορήθηκε από τον δικηγόρο της κεντρικής αρχής του κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση ότι η οικονομική στήριξη που κατέβαλε το κράτος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση θα παρέμενε διαθέσιμη στον κατακρατούμενο γονέα, ακόμη και αν ο κατακρατών γονέας επρόκειτο να απουσιάσει από τη δικαιοδοσία για μέγιστο διάστημα έξι μηνών, αντικρούοντας με τον τρόπο αυτό τους ισχυρισμούς του κατακρατούμενου γονέα περί έλλειψης οικονομικών και άλλων πόρων.

91. Τα δικαστήρια μπορούν επίσης να αποκτήσουν σχετικές πληροφορίες μέσω απευθείας δικαστικής επικοινωνίας με άλλους δικαστές στη δικαιοδοσία τους ή δικαστές σε άλλα συμβαλλόμενα μέρη. Στη δεύτερη αυτή περίπτωση, τα δικαστήρια ενδέχεται να έχουν πρόσβαση στο ΙΗΝJ, δίκτυο το οποίο απαρτίζεται από ένα ή περισσότερα μέλη του δικαστικού σώματος των συμβαλλόμενων μερών. Το ΙΗΝJ διευκολύνει την επικοινωνία και τη συνεργασία μεταξύ δικαστών σε διεθνές επίπεδο, ώστε να συμβάλλει στην αποτελεσματική λειτουργία της Σύμβασης. Οι δικαστές μπορούν να ελέγχουν στον δικτυακό τόπο της HCCH εάν υπάρχει στη δικαιοδοσία τους δικαστής ορισμένος στο ΙΗΝJ¹²⁹. Στην περίπτωση αυτή, οι δικαστές θα πρέπει να επικοινωνούν με το μέλος της δικαιοδοσίας τους στο ΙΗΝJ προκειμένου να δρομολογούν απευθείας δικαστική επικοινωνία μέσω του δικτύου και/ή να λαμβάνουν στήριξη για να πράξουν κάτι τέτοιο. Οι δικαστές που εξετάζουν το ενδεχόμενο τέτοιας απευθείας δικαστικής επικοινωνίας μπορούν να συμβουλευθούν το έγγραφο για την αναδυόμενη καθοδήγηση και τις γενικές αρχές δικαστικής επικοινωνίας που δημοσίευσε η HCCH¹³⁰. Εφόσον ενδείκνυται βάσει των σχετικών νόμων και διαδικασιών, οι κεντρικές αρχές ενδέχεται επίσης να είναι σε θέση να διευκολύνουν την απευθείας δικαστική επικοινωνία.

¹²⁹ Βλ. κατάλογο μελών του ΙΗΝJ, ο οποίος διατίθεται στον δικτυακό τόπο της HCCH (βλ. διαδρομή στην υποσημείωση 34).

¹³⁰ Βλ. Αναδυόμενη καθοδήγηση σχετικά με τη δικαστική επικοινωνία (ό.π. υποσημείωση 1).

IV

**Ορθή πρακτική για
κεντρικές αρχές σε
υποθέσεις του άρθρου
13 παράγραφος 1
στοιχείο β)**

92. Κάθε ορθή πρακτική η οποία περιγράφεται στην παρούσα ενότητα θα πρέπει να εξετάζεται μόνο εφόσον επιτρέπεται βάσει της σχετικής νομοθεσίας και των διαδικασιών του συγκεκριμένου συμβαλλόμενου μέρους. Επιπλέον, η ορθή πρακτική που περιγράφεται στην παρούσα ενότητα δεν θα πρέπει να θεωρείται ότι επιβάλλει οποιαδήποτε υποχρέωση στις κεντρικές αρχές των συμβαλλόμενων μερών πέραν των προβλεπόμενων στη Σύμβαση (άρθρο 7).

1. Γενικά καθήκοντα των κεντρικών αρχών – συνεργασία και παροχή πληροφοριών

93. Σημαντική λειτουργία της κεντρικής αρχής είναι να λαμβάνει κάθε ενδεικνυόμενο μέτρο προκειμένου να διευκολύνει την έναρξη δικαστικής ή διοικητικής διαδικασίας με σκοπό να επιτύχουν την ακίνδυνη επιστροφή του παιδιού [άρθρο 7 παράγραφος 2 στοιχείο στ) και η)]. Ο τρόπος με τον οποίο η κεντρική αρχή εκπληρώνει το καθήκον αυτό διαφέρει σε κάθε συμβαλλόμενο μέρος, ανάλογα με τον ρόλο που αποδίδεται σε αυτήν στο κράτος της και ανάλογα με τα καθήκοντα και τις εξουσίες που προβλέπονται από την εθνική νομοθεσία για τη σύστασή της. Μια αξιοσημείωτη διαφορά είναι ότι, σε μερικά κράτη, τη διαδικασία επιστροφής κινεί η κεντρική αρχή ή ο εισαγγελέας υποβάλλοντας αίτηση στο δικαστήριο, ενώ σε άλλα κράτη, την αίτηση στο δικαστήριο υποβάλλει ο αποστερούμενος γονέας.
94. Στο πλαίσιο των ευθυνών τους, οι κεντρικές αρχές έχουν επίσης καθήκον να συνεργάζονται μεταξύ τους και να προωθούν τη συνεργασία μεταξύ εσωτερικών υπηρεσιών για την εξασφάλιση της άμεσης επιστροφής των παιδιών (άρθρο 7 παράγραφος 1). Σε περιπτώσεις στις οποίες προβάλλεται η εξαίρεση του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β), η συνεργασία αυτή ενδέχεται ιδίως να παράσχει στις κεντρικές αρχές τη δυνατότητα να ανταποκριθούν ταχέως στα αιτήματα του δικαστηρίου περί παροχής πληροφοριών σχετικά με τη διαθεσιμότητα μέτρων προστασίας του παιδιού κατά του σοβαρού κινδύνου, με την επιφύλαξη της σχετικής νομοθεσίας. Όπου έχει σημασία, ενδείκνυται και επιτρέπεται από τον νόμο, οι κεντρικές αρχές μπορούν επίσης να ανταλλάσσουν πληροφορίες σχετικά με την κοινωνική κατάσταση του παιδιού [άρθρο 7 παράγραφος 2 στοιχείο δ)].

2. Περιορισμένος ρόλος των κεντρικών αρχών όσον αφορά την εξαίρεση σοβαρού κινδύνου

95. Η αξιολόγηση των πραγματικών και νομικών ζητημάτων, περιλαμβανομένων τυχόν ισχυρισμών δυνάμει του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β), εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα του δικαστηρίου που αποφαινεται επί της αίτησης επιστροφής¹³¹. Αυτό είναι σημαντικό όταν καθορίζεται σε τι δεν συνίσταται ο ρόλος της κεντρικής αρχής: δεν απόκειται στην κεντρική αρχή να αξιολογεί τους ισχυρισμούς που προβάλλονται δυνάμει του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β) ή

¹³¹ Βλ. «Πίνακα συμπερασμάτων και συστάσεων προηγούμενων συνεδριάσεων της Ειδικής Επιτροπής (ΕΕ) για τη Σύμβαση του 1980 για την απαγωγή παιδιών και της Σύμβασης του 1996 για την προστασία των παιδιών [1989 (1η ΕΕ), 1993 (2η ΕΕ), 1997 (3η ΕΕ), 2001 (4η ΕΕ), 2002 (ΕΕ συνέχεια), 2006 (5η ΕΕ), 2011-2012 (6η ΕΕ)]», προκαταρκτικό έγγραφο αριθ. 6 του Ιουλίου 2017 υπόψη της έβδομης συνεδρίασης της Ειδικής Επιτροπής για την πρακτική λειτουργία της Σύμβασης του 1980 για την απαγωγή παιδιών και της Σύμβασης του 1996 για την προστασία των παιδιών (Οκτώβριος 2017), θέμα αριθ. 38, «Η Ειδική Επιτροπή υπογραμμίζει εκ νέου ότι – α) κατά την άσκηση των καθηκόντων τους όσον αφορά την αποδοχή αιτήσεων, οι κεντρικές αρχές θα πρέπει να σέβονται το γεγονός ότι η αξιολόγηση πραγματικών και νομικών ζητημάτων (όπως συνήθης διαμονή, ύπαρξη δικαιώματος επιμέλειας ή ισχυρισμοί ενδοοικογενειακής βίας) επαφίεται, γενικά, στο δικαστήριο ή άλλη αρμόδια αρχή η οποία αποφαινεται επί της αίτησης επιστροφής· β) [...]», βλ. 2011 SC C&R αριθ. 13 & 2006 SC C&R αριθ. 1.1.3 (διατίθεται στον δικτυακό τόπο της HCCH, η διαδρομή στην υποσημείωση 17).

να ενεργεί επί τυχόν αξιολόγησης των ισχυρισμών¹³². Ως εκ τούτου, η κεντρική αρχή πρέπει να επιδεικνύει προσοχή ώστε να μην καθυστερεί τη διαδικασία αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες οι οποίες δεν είναι αναγκαίες, ιδίως σε κράτη στα οποία η ίδια η κεντρική αρχή ή εκπρόσωπός της είναι επιφορτισμένοι με την κίνηση της διαδικασίας ενώπιον του δικαστηρίου. Ωστόσο, εφόσον αυτό εμπίπτει στα καθήκοντα και στις εξουσίες της, και χωρίς να καθυστερήσει την έναρξη της δικαστικής διαδικασίας, η κεντρική αρχή θα πρέπει να λάβει εγκαίρως μέτρα στη διαδικασία επιστροφής ώστε να συλλέξει πληροφορίες οι οποίες είναι πιθανό να είναι αναγκαίες ή να ζητηθούν, ώστε να συνδράμει εγκαίρως το δικαστήριο και να αποφευχθεί η αναστολή της διαδικασίας προκειμένου να συλλεχθούν οι πληροφορίες αυτές.

3. Ορθή πρακτική για την κεντρική αρχή του κράτους που υποβάλλει την αίτηση

96. Ως ορθή πρακτική, όταν της ζητηθεί κάτι τέτοιο και εφόσον ενδείκνυται βάσει της σχετικής νομοθεσίας και των διαδικασιών, η κεντρική αρχή του κράτους που υποβάλλει την αίτηση θα πρέπει να είναι έτοιμη:

- να παρέχει πληροφορίες σχετικά με τη νομοθεσία και τις διαδικασίες στη δικαιοδοσία της·
- να παρέχει έκθεση για την κοινωνική κατάσταση του παιδιού, εφόσον η ανταλλαγή των σχετικών πληροφοριών έχει σημασία, ενδείκνυται και επιτρέπεται βάσει του νόμου·
- κατόπιν αιτήματος, να παρέχει πραγματικές πληροφορίες σχετικά με συγκεκριμένες περιστάσεις στο κράτος που υποβάλλει την αίτηση, όταν αυτό έχει σημασία, ενδείκνυται και επιτρέπεται βάσει του νόμου·
- κατόπιν αιτήματος, να παρέχει πληροφορίες σχετικά με διοικητικές διευθετήσεις και να διευκολύνει τέτοιες διευθετήσεις, όπως απαιτείται και ενδείκνυται για την επίτευξη της ακίνδυνης επιστροφής του παιδιού·
- να ενεργεί εντός του συντομότερου δυνατού χρονοδιαγράμματος και να λαμβάνει κάθε μέτρο αναγκαίο για την τήρηση των προθεσμιών που τάσσει το δικαστήριο ώστε να μην προκληθεί αδικαιολόγητη καθυστέρηση· κατόπιν αιτήματος, να παρέχει πληροφορίες στις αρχές του κράτους που υποβάλλει την αίτηση για να διευκολύνει, στο μέτρο του δυνατού, την αποτελεσματικότητα των μέτρων προστασίας, όπως γνωστοποίηση της επικείμενης άφιξης του παιδιού στις αρμόδιες αρχές πρόνοιας για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων για την αντιμετώπιση του σοβαρού κινδύνου.

4. Ορθή πρακτική για την κεντρική αρχή του κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση

97. Ως ορθή πρακτική, η κεντρική αρχή του κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση θα πρέπει να είναι έτοιμη, όταν ενδείκνυται βάσει της σχετικής νομοθεσίας και των διαδικασιών,:

- να ενημερώσει πάραυτα την κεντρική αρχή του κράτους που υποβάλλει την αίτηση για κάθε πληροφορία που ζητεί το δικαστήριο και για το χρονοδιάγραμμα που έταξε το δικαστήριο για την παροχή των πληροφοριών αυτών·

¹³² Ως εκ τούτου, δεν θα πρέπει να θεωρείται ότι το άρθρο 27 της Σύμβασης, το οποίο αναγνωρίζει πολύ περιορισμένη διακριτική ευχέρεια στην κεντρική αρχή να μην αποδεχθεί αίτηση επιστροφής, έχει την έννοια ότι παρέχει στην κεντρική αρχή τη δυνατότητα να αρνείται να δεχθεί αίτηση επιστροφής βασισμένη σε ισχυρισμό περί σοβαρού κινδύνου.

- να ενημερώνει τακτικά και όπως απαιτείται την κεντρική αρχή του κράτους που υποβάλλει την αίτηση για σχετικά θέματα, περιλαμβανομένων της προόδου και της έκβασης της υπόθεσης, καθώς και για οποιαδήποτε απαίτηση του δικαστηρίου σε σχέση με την εντολή επιστροφής του παιδιού, απόφαση-καρμπόν ή άλλη εντολή για την προστασία του παιδιού κατά σοβαρού κινδύνου και τη διευκόλυνση της ακίνδυνης επιστροφής του παιδιού·
- να ενεργεί εντός του συντομότερου δυνατού χρονοδιαγράμματος και να λαμβάνει κάθε μέτρο αναγκαίο για την τήρηση των προθεσμιών που τάσσει το δικαστήριο ώστε να μην προκληθεί αδικαιολόγητη καθυστέρηση.

V

Χρήσιμες πηγές

98. Για την απόκτηση και τη βελτίωση των γνώσεων και της κατανόησης της ερμηνείας και της εφαρμογής του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β), τα δικαστήρια, οι κεντρικές αρχές και άλλοι ενδιαφερόμενοι μπορούν να ανατρέχουν στις ακόλουθες πηγές.

1. Αιτιολογική έκθεση της Σύμβασης του 1980

99. Η αιτιολογική έκθεση της Σύμβασης¹³³ η οποία, μεταξύ άλλων, παρέχει πληροφορίες σχετικά με τις προπαρασκευαστικές εργασίες και τις συνθήκες σύναψης της Σύμβασης, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως συμπληρωματικό μέσο ερμηνείας της Σύμβασης¹³⁴.

2. Τα πρακτικά της δέκατης τέταρτης συνεδρίασης (Proceedings of the Fourteenth Session, 1980)

100. Τα πρακτικά της δέκατης τέταρτης συνεδρίασης¹³⁵, τα οποία περιέχουν την αιτιολογική έκθεση, περιλαμβάνουν επίσης το σύνολο των προπαρασκευαστικών εργασιών που είχαν ως αποτέλεσμα την έγκριση του κειμένου της Σύμβασης, όπως προκαταρκτικά έγγραφα, έγγραφα εργασίας των αντιπροσωπειών που παρέστησαν στη συνεδρίαση και πρακτικά των συνεδριάσεων. Τα έγγραφα αυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως συμπληρωματικό μέσο για την ερμηνεία της Σύμβασης¹³⁶.

3. Βάση δεδομένων για τη διεθνή απαγωγή παιδιών (INCADAT)

101. Η INCADAT¹³⁷ δημιουργήθηκε για τη διευκόλυνση της αμοιβαίας κατανόησης και τη συνεπέστερη ερμηνεία της Σύμβασης. Διατίθεται ηλεκτρονικά, δωρεάν, στην αγγλική, τη γαλλική και την ισπανική γλώσσα. Η INCADAT περιέχει περιλήψεις και το πλήρες κείμενο σημαντικών αποφάσεων σχετικών με διεθνείς απαγωγές παιδιού από ολόκληρο τον κόσμο. Περιλαμβάνει επίσης συλλογές συνοπτικής νομικής ανάλυσης σε ζητήματα τα οποία αποτελούν συχνά αντικείμενο ένδικων διαφορών και δικαστικής ερμηνείας σε διαδικασίες επιστροφής, περιλαμβανομένου του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β)¹³⁸.

¹³³ Ό.π. υποσημείωση 10.

¹³⁴ Βλ. άρθρο 31 της Σύμβασης της Βιέννης, της 23ης Μαΐου 1969, περί του δικαίου των συνθηκών.

¹³⁵ Ό.π. υποσημείωση **Error! Bookmark not defined.**

¹³⁶ Βλ. άρθρο 32 της Σύμβασης της Βιέννης, της 23ης Μαΐου 1969, περί του δικαίου των συνθηκών.

¹³⁷ Διατίθεται στη διεύθυνση < www.incadat.com >.

¹³⁸ Για ανάλυση του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β), βλ. τον δικτυακό τόπο της HCCH στη διεύθυνση < www.hcch.net > ενότητα «Child Abduction» στη συνέχεια «The Convention» στη συνέχεια «Case Law Analysis» στη συνέχεια «Exceptions to Return» και στη συνέχεια «Grave Risk of Harm».

4. Οι δημοσιευμένοι από την HCCH οδηγοί ορθής πρακτικής

102. Επιπλέον του παρόντος οδηγού, η HCCH έχει δημοσιεύσει και άλλους οδηγούς ορθής πρακτικής¹³⁹ σχετικούς με τη Σύμβαση, οι οποίοι ενδέχεται να είναι χρήσιμοι για δικαστήρια, κεντρικές αρχές και άλλους ενδιαφερομένους κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή του άρθρου 13 παράγραφος 1 στοιχείο β):
- Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Μέρος Ι – Πρακτική κεντρικών αρχών·
 - Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Μέρος ΙΙ – Μέτρα εφαρμογής·
 - Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Μέρος ΙΙΙ – Μέτρα πρόληψης·
 - Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Μέρος ΙV – Εκτέλεση·
 - Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Μέρος V – Διαμεσολάβηση· και
 - Διασυννοριακή επικοινωνία όσον αφορά τα παιδιά – Γενικές αρχές και οδηγός ορθής πρακτικής.

5. Το Διεθνές δίκτυο δικαστών της Χάγης (IHNJ)

103. Η δημιουργία του IHNJ, με ειδίκευση σε υποθέσεις οικογενειακού δικαίου, προτάθηκε για πρώτη φορά το 1998 στο σεμινάριο De Ruwenberg για τους δικαστές σχετικά με τη διεθνή προστασία των παιδιών. Διατυπώθηκε η σύσταση να ορίσουν οι αρμόδιες αρχές (π.χ., πρόεδροι δικαστηρίων ή άλλοι αξιωματούχοι, ανάλογα με κάθε νομική παράδοση) στις διάφορες δικαιοδοσίες έναν ή περισσότερους δικαστικούς οι οποίοι θα λειτουργούν ως δίαυλος επικοινωνίας και ως σύνδεσμος με τις εθνικές κεντρικές αρχές τους, με άλλους δικαστές στη δικαιοδοσία τους και με δικαστές σε άλλα συμβαλλόμενα μέρη σε σχέση, τουλάχιστον αρχικώς, με ζητήματα σχετικά με τη Σύμβαση του 1980. Το IHNJ διευκολύνει την επικοινωνία και τη συνεργασία μεταξύ δικαστών σε διεθνές επίπεδο, με στόχο τη διασφάλιση της αποτελεσματικής λειτουργίας της Σύμβασης. Οι δικαστές μπορούν να συμβουλευούνται τον κατάλογο των μελών του IHNJ, ο οποίος διατίθεται στον δικτυακό τόπο της HCCH¹⁴⁰.

6. To The Judges' Newsletter on International Child Protection

104. Το *The Judges' Newsletter* εξασφαλίζει τη διάδοση πληροφοριών σχετικά με τη δικαστική συνεργασία στον τομέα της διεθνούς προστασίας των παιδιών. Δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά από την HCCH το 1999. Επί του παρόντος, το Newsletter δημοσιεύεται δύο φορές ετησίως¹⁴¹.

¹³⁹ Όλες αυτές οι δημοσιεύσεις διατίθενται στον δικτυακό τόπο της HCCH στη διεύθυνση < www.hcch.net > ενότητα «Publications» και στη συνέχεια «Guides to Good Practice».

¹⁴⁰ Βλ. κατάλογο μελών του IHNJ, ο οποίος διατίθεται στον δικτυακό τόπο της HCCH (βλ. διαδρομή στην υποσημείωση 34).

¹⁴¹ Όλα τα τεύχη του *The Judges' Newsletter* είναι διαθέσιμα στην αγγλική και στη γαλλική γλώσσα, και ορισμένα στην ισπανική γλώσσα, στον δικτυακό τόπο της HCCH (βλ. διαδρομή στην υποσημείωση 118). Το τεύχος V του *The Judges' Newsletter* επικεντρώθηκε ειδικώς στο άρθρο 13 παράγραφος 1 στοιχείο β).

7. Έγγραφα εθνικών αρχών

105. Με την πάροδο των ετών, εθνικές δικαστικές αρχές δημοσίευσαν οδηγούς προοριζόμενους για δικαστές και παρόμοια έγγραφα για να συνδράμουν τα δικαστήρια στον χειρισμό των πολύπλοκων αυτών υποθέσεων, όπως για παράδειγμα:
- ο ηλεκτρονικός οδηγός που δημοσίευσε το National Judicial Institute of Canada¹⁴².
 - ο εθνικός οδηγός για τους δικαστές της Αυστραλίας σχετικά με την οικιακή και ενδοοικογενειακή βία¹⁴³.
 - το πρωτόκολλο της Αργεντινής για τη λειτουργία των συμβάσεων σχετικά με τις διεθνείς απαγωγές παιδιών¹⁴⁴.
 - ο ηλεκτρονικός οδηγός που δημοσίευσε το γραφείο του γενικού εισαγγελέα της Βραζιλίας¹⁴⁵.

¹⁴² The 1980 Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction, National Judicial Institute Electronic Bench Book, National Judicial Institute, επικαιροποιήθηκε τον Μάιο του 2018.

¹⁴³ Ο οδηγός διατίθεται στη διεύθυνση: < <https://aija.org.au/publications/national-domestic-and-family-violence-bench-book/> > (προσπελάστηκε τελευταία στις 5 Φεβρουαρίου 2020).

¹⁴⁴ Protocolo de actuación para el funcionamiento de los convenios de sustracción internacional de niños, εγκρίθηκε στις 28 Απριλίου 2017. Το πρωτόκολλο διατίθεται στον δικτυακό τόπο του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Αργεντινής στη διεύθυνση: < <http://www.cij.gov.ar/adj/pdfs/ADJ-0.305074001493756538.pdf> > (προσπελάστηκε τελευταία στις 5 Φεβρουαρίου 2020).

¹⁴⁵ Ο οδηγός διατίθεται στη διεύθυνση < http://www.agu.gov.br/page/content/detail/id_conteudo/157035 > (προσπελάστηκε τελευταία στις 5 Φεβρουαρίου 2020).

Ευρετήριο παρατιθέμενης νομολογίας

Ευρετήριο παρατιθέμενης νομολογίας

Όλες οι αποφάσεις που παρατίθενται στον παρόντα οδηγό και στις οποίες γίνεται παραπομπή κατωτέρω διατίθενται στην INCADAT¹⁴⁶ με πλήρες κείμενο της απόφασης στην πρωτότυπη γλώσσα έκδοσής της, καθώς και σύνοψη αυτής στην αγγλική, στη γαλλική ή στην ισπανική γλώσσα, σε δύο από τις γλώσσες αυτές ή και στις τρεις αυτές γλώσσες. Τα επιμέρους στοιχεία αναφοράς INCADAT που μνημονεύονται εντός αγκυλών διευκολύνουν την πρόσβαση στην απόφαση μέσω της εισαγωγής τους στο σχετικό πεδίο αναζήτησης.

Τα αριθμητικά στοιχεία παραπέμπουν σε αριθμούς σελίδας.

Αργεντινή

- A. κατά A.*, 5 Οκτωβρίου 2001, Buenos Aires Court of First Instance (Αργεντινή)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AR 487] ----- 41, 42
- E.S. s/ Reintegro de hijo*, 11 Ιουνίου 2013, Corte Suprema de Justicia de la Nación (Αργεντινή)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AR 1305] ----- 31
- G., P. C. c. H., S. M. s/ reintegro de hijos*, 22 Αυγούστου 2012, Corte Suprema de Justicia de la Nación (Αργεντινή) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AR 1315] ----- 40, 48

Αυστραλία

- Director General, Department of Community Services Central Authority κατά J.C. and J.C. and T.C.*, 11 Ιουλίου 1996, Full Court of the Family Court of Australia at Sydney (Αυστραλία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AU 68] ----- 48
- Director-General Department of Families, Youth and Community Care and Hobbs*, 24 Σεπτεμβρίου 1999, Family Court of Australia at Brisbane (Αυστραλία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AU 294] ----- 47
- Director-General, Department of Families κατά R.S.P.* [2003] FamCA 623, 26 Αυγούστου 2003, Full Court of the Family Court of Australia (Αυστραλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AU 544] --- 47
- DP κατά Commonwealth Central Authority*, [2001] HC 39, (2001) 180 ALR 402 (Αυστραλία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AU 346] ----- 42
- Gsponer κατά Johnson*, 23 Δεκεμβρίου 1988, Full Court of the Family Court of Australia at Melbourne (Αυστραλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AU 255] ----- 31
- H.Z. κατά State Central Authority*, 6 Ιουλίου 2006, Full Court of the Family Court of Australia at Melbourne (Αυστραλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AU 876] ----- 27
- Police Commissioner of South Australia κατά H.*, 6 Αυγούστου 1993, Family Court of Australia at Adelaide (Αυστραλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AU 260] ----- 40
- State Central Authority κατά Maynard*, 9 Μαρτίου 2003, Family Court of Australia (Αυστραλία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AU 541] ----- 42
- State Central Authority, Secretary to the Department of Human Services κατά Mander*, 17 Σεπτεμβρίου 2003, Family Court of Australia (Αυστραλία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AU 574] ----- 39

¹⁴⁶

Βλ. ενότητα V του παρόντος οδηγού.

Αυστρία

20b90/10i, 8 Ιουλίου 2010, Oberster Gerichtshof (Αυστρία)	
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/AT 1047]	45

Βέλγιο

No 03/3585/A, 17 Απριλίου 2003, Tribunal de première instance de Bruxelles (Βέλγιο)	
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/BE 547]	41
No de rôle: 07/78/C, 25 Ιανουαρίου 2007, Tribunal de première instance de Bruxelles (Βέλγιο)	
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/BE 857]	42

Καναδάς

<i>Achakzad κατά Zemaryalai</i> [2011] W.D.F.L. 2, 20 Ιουλίου 2010, Ontario Court of Justice (Καναδάς)	
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CA 1115]	39
<i>Chalkley κατά Chalkley</i> (1995) ORFL (4th) 422, 13 Ιανουαρίου 1995, Court of Appeal of Manitoba (Καναδάς) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CA 14]	48
<i>J.D. κατά P.D.</i> , (2010) ONCJ 410, 9 Σεπτεμβρίου 2010, Ontario Court of Justice (Καναδάς)	
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CA 1421]	34
<i>Konacs κατά Konacs</i> (2002), 59 O.R. (3d) 671 (Sup. Ct.), 23 Απριλίου 2002, Ontario Superior Court of Justice (Καναδάς) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CA 760]	58
<i>M.G. κατά R.F.</i> , 2002 R.J.Q. 2132, 23 Αυγούστου 2002, Quebec Court of Appeal (Καναδάς)	
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CA 762]	58
<i>Mbuyi κατά Ngulula</i> , (2018) MBQB 176, 8 Νοεμβρίου 2018, Court of Queen's Bench of Manitoba (Καναδάς) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CA 1416]	34, 39
<i>Office of the Children's Lawyer κατά Balev</i> , 2018 SCC 16, Supreme Court of Canada (Καναδάς)	
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CA 1389]	16
<i>Thomson κατά Thomson</i> , [1994] 3 SCR 551, 20 Οκτωβρίου 1994, Supreme Court of Canada (Καναδάς) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CA 11]	26
<i>Solis κατά Tibbo Lenoski</i> , 2015 BCCA 508 (CanLII) (Καναδάς)	
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CA 1403]	42
<i>Y.D. κατά J.B.</i> , [1996] R.D.F. 753, 17 Μαΐου 1996, Superior Court of Quebec (Καναδάς)	
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CA 369]	40

Χιλή

<i>N. R. c. J. M. A. V. s/ reintegro de hijo</i> , 28 Φεβρουαρίου 2013, Corte Suprema (Χιλή)	
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CL 1318]	40

Κίνα

EW κατά LP, HCMP1605/2011, 31 Ιανουαρίου 2013, High Court of the Hong Kong Special Administrative Region (Κίνα) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CNh 1408] ----- 26

LPQ κατά LYW [2014] HKCU 2976, 15 Δεκεμβρίου 2014, High Court of the Hong Kong Special Administrative Region (Κίνα) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CNh 1302] ----- 46

Δανία

B-2939-01, 11 Ιανουαρίου 2002, Vestre Landsret (Δανία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/DK 519] ----- 41

V.L. B-1572-09, 23 Σεπτεμβρίου 2009, Vestre Landsret (Δανία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/DK 1101] ----- 42

Γαλλία

No de pourvoi 08-18126, 25 Φεβρουαρίου 2009, Cour de cassation (Γαλλία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/FR 1013] ----- 40

No de pourvoi 14-17.493, 19 Νοεμβρίου 2014, Cour de cassation (Γαλλία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/FR 1309] ----- 41

No de pourvoi 17-11031, 4 Μαΐου 2017, Cour de cassation (Γαλλία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/FR 1346] ----- 42

No de RG 06/00395, 30 Μαΐου 2006, Cour d'appel de Paris (Γαλλία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/FR 1010] ----- 39

No de RG 08/04984, 18 Φεβρουαρίου 2009, Cour d'appel de Nîmes (Γαλλία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/FR 1135] ----- 41

No de RG 11/01062, 28 Ιουνίου 2011, Cour d'appel de Bordeaux (Γαλλία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/FR 1128] ----- 40

No de RG 11/01437, 1 Δεκεμβρίου 2011, Cour d'appel d'Agen (Γαλλία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/FR 1172] ----- 43

No de RG 11/02685, 28 Ιουνίου 2011, Cour d'appel de Rennes (Γαλλία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/FR 1129] ----- 41, 46

No de RG 11/02919, 19 Σεπτεμβρίου 2011, Cour d'appel de Lyon (Γαλλία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/FR 1168] ----- 40

No de RG 12-19382, 20 Μαρτίου 2013, Cour de cassation (Γαλλία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/FR 1213] ----- 40

Γερμανία

12 UF 532/16, 6 Ιουλίου 2016, Oberlandesgericht München Senat für Familiensachen (Γερμανία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/DE 1405] ----- 27

17 UF 56/16, 4 Μαΐου 2016, Oberlandesgericht Stuttgart Senat für Familiensachen (Γερμανία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/DE 1406] ----- 40

7 UF 660/17, 5 Ιουλίου 2017, Oberlandesgericht Nürnberg Senat für Familiensachen (Γερμανία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/DE 1409] ----- 43

Ιρλανδία

A.S. κατά P.S. (Child Abduction) [1998] 2 IR 244, 26 Μαρτίου 1998, Supreme Court (Ιρλανδία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/IE 389] ----- 40

Ισραήλ

DZ κατά YVAMVD, RFamA 2270, 30 Μαΐου 2013, Supreme Court (Ισραήλ)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/IL/1211] ----- 49

LM κατά MM Nevo, RFamA 2338/09, 3 Ιουνίου 2009, Supreme Court (Ισραήλ)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/IL 1037] ----- 48

Motion for Leave to Appeal (Family Matters) 5690/10, 10 Αυγούστου 2010, Supreme Court (Ισραήλ)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/1290] ----- 44, 45

Μεξικό

Procedure for International Return of Children, Case No 2926/2008, 16 Φεβρουαρίου 2009,
Tercera Sala Familiar del Honorable Tribunal Superior de Justicia del Distrito Federal (Μεξικό)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/MX 1038] ----- 41

Κάτω Χώρες

X. (the mother) against Y. (the father), 22 Φεβρουαρίου 2018, Rechtbank 's-Gravenhage (Κάτω Χώρες)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/NL 1391] ----- 39

Νέα Ζηλανδία

H. κατά H. [1995] 12 FRNZ 498, 4 Δεκεμβρίου 1995, High Court at Wellington (Νέα Ζηλανδία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/NZ 30] ----- 45

K.M.A. κατά Secretary for Justice [2007] NZFLR 891, 5 Ιουνίου 2007, Court of Appeal of New Zealand
(Νέα Ζηλανδία) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/NZ 1118] ----- 40, 49

Secretary for Justice κατά N., ex parte C., 4 Μαρτίου 2001, High Court at Wellington (Νέα Ζηλανδία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/NZ 501] ----- 46

Ελβετία

5A_285/2007/frs, 16 Αυγούστου 2007, Tribunal fédéral, IIe cour de droit civil (Ελβετία)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/CH 955] ----- 40

Ηνωμένο Βασίλειο

F. κατά M. (Abduction: Grave Risk of Harm) [2008] 2 FLR 1263, 6 Φεβρουαρίου 2008, Family Division
of the High Court of England and Wales (Ηνωμένο Βασίλειο)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 1116] ----- 38, 46

O. κατά O. 2002 SC 430, 3 Μαΐου 2002, Outer House of the Court of Session of Scotland
(Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 507] ----- 48

Re A. (Minors) (Abduction: Custody Rights) [1992] Fam 106, 12 Φεβρουαρίου 1992, Court of Appeal
of England and Wales (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 48] ----- 41

Re C. (Abduction: Grave Risk of Psychological Harm) [1999] 1 FLR 1145, 2 Δεκεμβρίου 1999,
Court of Appeal of England and Wales (Ηνωμένο Βασίλειο)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 269] ----- 47

<i>Re D.</i> [2006] 3 WLR 0989, 16 Νοεμβρίου 2006, United Kingdom House of Lords (England and Wales) (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 880] -----	26
<i>Re D. (Article 13b: Non-return)</i> [2006] EWCA Civ 146, 25 Ιανουαρίου 2006, Court of Appeal of England and Wales (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 818] -----	42
<i>Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)</i> [2011] UKSC 27, [2012] 1 A.C. 144, 10 Ιουνίου 2011, United Kingdom Supreme Court (England and Wales) (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 1068] -----	26, 34, 40, 46
<i>Re G. (Abduction: Withdrawal of Proceedings, Acquiescence, Habitual Residence)</i> [2007] EWHC 2807 (Fam), 30 Νοεμβρίου 2007, High Court (Family Division) of England and Wales (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 966] -----	44
<i>Re M. and J. (Abduction) (International Judicial Collaboration)</i> [1999] 3 FCR 721, 16 Αυγούστου 1999, High Court of England and Wales (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 266] ---	44
<i>Re S. (A Child) (Abduction: Rights of Custody)</i> [2012] UKSC 10, [2012] 2 A.C. 257, 14 Μαρτίου 2012, United Kingdom Supreme Court (England and Wales) (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 1147] -----	47
<i>Re T. (Abduction: Child's Objections to Return)</i> [2000] 2 F.L.R. 192, 18 Απριλίου 2000, Court of Appeal of England and Wales (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 270] -----	48
<i>Re W. (A Child)</i> [2004] EWCA Civ 1366 (Ηνωμένο Βασίλειο) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/UK 771] -----	38

Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής

<i>Abbott κατά Abbott</i> , 130 S. Ct. 1983 (2010), 17 Μαΐου 2010, Supreme Court (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/USf 1029] -----	21
<i>Escaf κατά Rodriguez</i> , 200 F. Supp. 2d 603 (E.D. Va. 2002), 6 Μαΐου 2002, United States District Court for the Eastern District of Virginia, Alexandria Division (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/USf 798] -----	41
<i>Freier κατά Freier</i> , 969 F. Supp. 436 (E.D. Mich. 1996), 4 Οκτωβρίου 1996, United States District Court for the Eastern District of Michigan, Southern Division (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/USf 133] -----	41
<i>Gomez κατά Fuenmayor</i> , No 15-12075, United States Court of Appeal (11 th Circuit), 5 Φεβρουαρίου 2016 (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/US 1407] -----	38
<i>In the Matter of L.L. (Children)</i> , 22 Μαΐου 2000, Family Court of New York (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/USs 273] -----	48
<i>Miltiadous κατά Tetervak</i> , 686 F. Supp. 2d 544 (E.D. Pa. 2010), 19 Φεβρουαρίου 2010, United States District Court, Eastern Division Pennsylvania (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/US 1144] -----	37
<i>Ostevoll κατά Ostevoll</i> , 2000 WL 1611123 (S.D. Ohio 2000), 16 Αυγούστου 2000, United States District Court in Ohio (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/US 1145] -----	39
<i>Pliego κατά Hayes</i> , 843 F.3d 226 (6 th Cir. 2016), 5 Δεκεμβρίου 2016, Court of Appeals for the Sixth Circuit (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/US 1386] -----	46
<i>Sabogal κατά Velarde</i> , 106 F. Supp. 3d 689 (2015), 20 Μαΐου 2015, United States District Court for the District of Maryland (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/USf 1383] -----	34, 44
<i>Souratgar κατά Fair</i> , 720 F.3d 96 (2 nd Cir. 2013), 13 Ιουνίου 2013, United States Court of Appeals for the Second Circuit, (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/US 1240] -----	38
<i>Tabacchi κατά Harrison</i> , 2000 WL 190576 (N.D.Ill.), 2 Αυγούστου 2000, United States District Court for the Northern District of Illinois, Eastern Division (ΗΠΑ) [Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/USf 465] -----	38

Taylor κατά Taylor, 502 Fed.Appx. 854, 2012 WL 6631395 [C.A.11 (Fla.)) (11th Cir. 2012),
20 Δεκεμβρίου 2012, United States Court of Appeals for the Eleventh Circuit (ΗΠΑ)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/US 1184] -----38

Ζιμπάμπουε

Secretary for Justice κατά Parker, 1999 (2) ZLR 400 (H), 30 Νοεμβρίου 1999, High Court (Ζιμπάμπουε)
[Στοιχεία αναφοράς INCADAT: HC/E/ZW 340] ----- 38